

Lapsen tapaamisoikeuden tarkemmat ehdot

Lapin yliopisto
Oikeustieteiden tiedekunta
Lapsioikeus
Pro gradu -tutkielma
Arto Tapio
Kevät 2023

Lapin yliopisto

Tiedekunta: Oikeustieteiden tiedekunta

Työn nimi: Lapsen tapaamisoikeuden tarkemmat ehdot

Tekijä: Arto Tapio

Opetuskokonaisuus ja oppiaine: Lapsioikeus

Työn laji: Pro gradu -tutkielma

Sivumäärä: IV + 73 sivua

Vuosi: 2023

Tiivistelmä:

Tutkielma käsittelee lapsen tapaamisoikeuden tarkempia ehtoja. Laissa lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta säädetään, että tapaamisoikeudesta päätettäessä tai sovittaessa tulee päätöksestä tai sopimuksesta käydä ilmi ne tarkemmat ehdot, joita tulee noudattaa. Ehtojen sisältö on konkretisoitunut oikeuskäytännössä. Ehtojen sisältöön vaikuttavat kansainväliset sopimukset, EU-oikeus ja muut perusoikeudet. Erityisesti YK:n yleissopimus lasten oikeuksista vaikuttaa tapaamisoikeuden ehtoihin. Tapaamisoikeuden ehtojen sisältöä havainnollistetaan kyseisen lapsenhuoltolain esitöissä ja oikeuskirjallisuudessa. Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää, minkälaisia nämä tarkemmat ehdot voivat olla. Käytännön esimerkkeinä tutkimuksessa käytetään Helsingin hovioikeuden antamia päätöksiä tapaamisoikeuteen liittyen.

Tutkimuksessa ensin havainnollistetaan yleiset periaatteet ja tämän jälkeen esitellään tapaamisoikeuden perusta kansallisessa lainsäädännössä ja se, miten kansainväliset sopimukset ja EU-oikeus siihen vaikuttavat. Tämän jälkeen tutkielmassa esitellään konkreettiset havainnot oikeuskäytännöstä ja oikeuskirjallisuudesta tapaamisoikeuden ehtoihin liittyen. Lopussa tutkielmassa esitellään yksittäiset Helsingin hovioikeuden ratkaisut esimerkinomaisesti. Johtopäätöksinä tutkimuksessa havaitaan, miten oikeuskäytäntö on vakiintunut, mutta uudenlaisia ehtoja voidaan muodostaa, kunhan ne edistävät lapsen etua. Lapsen edun tulee olla etusijalla ehtoja muodostettaessa.

Avainsanat: lapsioikeus – tapaamisoikeus – laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta – lapsen etu

X : Tutkielma ei sisällä muita kuin tekijän omia henkilötietoja

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	1
1.1 Lähtökohdat.....	1
1.2 Tutkimuskysymys ja aiheen rajaus.....	4
1.3 Metodi ja tutkimusaineisto	5
1.4 Aikaisempia tutkimuksia	7
2 KESKEISET OPIT TUTKIMUKSEN KANNALTA	8
2.1 Lapsioikeuden yleisistä opeista	8
2.2 Lapsen edun ensisijaisuus	9
2.2.1 Lapsen edusta yleisesti	9
2.2.2 Lapsen edun huomioiminen.....	10
2.2.3 Lapsen edun sisältö.....	12
2.3 Lapsen osallisuus.....	14
2.3.1 Lapsen osallisuudesta yleisesti	14
2.3.2 Lapsen mielipiteen huomioiminen	15
2.3.3 Lapsen mielipiteen sisältö	17
2.4 Perheyhteyden periaate.....	18
2.5 Suojeluperiaate	19
2.6 Yhdenvertaisuusperiaate	20
2.7 Lasten oikeusturvan periaate	21
3 TAPAAMISOIKEUS.....	22
3.1 Tapaamisoikeudesta yleisesti	22
3.2 Tapaamisoikeus kansainvälisen oikeuden mukaan	22
3.3 Tapaamisoikeus EU-oikeuden mukaan	24
3.4 Tapaamisoikeus Suomen lainsäädännön mukaan	25
3.5 Tapaamissopimuksen erityislaatuisuus	28
3.5.1 Sopimusoikeudellisia näkökohtia	28
3.5.2 Tapaamissopimuksesta	29
3.6 Tuomioistuimen päätöksestä	31
4 RAJANVETO TUETTUIHIN JA VALVOTTUIHIN TAPAAMISIIN	32
4.1 Yleisesti	32
4.2 Tapaamisen määrittäminen tuetuksi tai valvotuksi	33
4.3 Tuetun tapaamisen kriteerit	35

4.4 Valvotun tapaamisen kriteerit	36
4.1 Tapaamisoikeuden epääminen	37
5 TAPAAMISOIKEUDEN EHDOT	38
5.1 Tapaamishdoista yleisesti	38
5.2 Lapsen edun vaikutus tapaamishdoin.....	40
5.3 Tapaamispaikka.....	42
5.3.1 Tapaamispaikasta yleisesti	42
5.3.2 Kuljettamisesta	44
5.3.3 Vaihtopaikka.....	45
5.4 Tapaamis- tai vaihtoaika.....	46
5.4.1 Tapaamisajasta yleisesti	46
5.4.2 Tapaamisajan pituus	48
5.4.3 Laajeneva tapaamisaika.....	50
5.4.4 Tapaamisajat arjen kannalta	51
5.5 Muu yhteydenpito.....	53
5.5.1 Muusta yhteydenpidosta yleisesti	53
5.5.2 Velvollisuus yhteydenpitoon	54
5.5.3 Puhelinyhteydenpito	54
5.5.4 Lapsen yhteydenpito vangin kanssa	55
5.6 Muunlaiset ehdot ja rajoitukset tapaamisoikeudelle.....	56
6 HELSINGIN HOVIOIKEUDEN RATKAISUJA.....	59
6.1 Ratkaisusta yleisesti	59
6.2 Ratkaisu 1	59
6.3 Ratkaisu 2	61
6.4 Ratkaisu 3	62
6.5 Ratkaisu 4	63
6.6 Ratkaisu 5	64
6.7 Ratkaisu 6.....	65
6.8 Ratkaisu 7	66
7 JOHTOPÄÄTÖKSET.....	67
LÄHTEET.....	69

1 JOHDANTO

1.1 Lähtökohdat

Jokaiselle lapselle on erityisen tärkeää hänen suhteensa vanhempiinsa. Tämä tunnustetaan monissa kansainvälisissä sopimuksissa, Euroopan unionin säädöksissä ja suomalaisessa kansallisessa lainsäädännössä. Joskus vanhemmat eivät asu samassa taloudessa ja lapsi pitää yllä ja kehittää suhdetta vanhempiinsa kahdessa tai useammassa eri paikassa. Lapsi tapaa tällöin toista vanhempaansa tai muuta henkilöä ja kyse on tällöin tapaamisoikeudesta. Tässä lapsioikeuden alaan kuuluvassa tutkimuksessa keskityn lapsen tapaamisoikeuden sääntelyyn.

Lapsioikeudessa yleisesti tarkastellaan lapsen oikeuksia eri yhteyksissä ja muun muassa systematisoidaan ja tulkitaan alaikäisen oikeudellista asemaa koskevia normeja. Lapsioikeudessa vastataan lasta koskeviin oikeudellisiin kysymyksiin ja siihen kuuluu lapsen oikeudellisen aseman jäsentäminen ja ratkaiseminen. Lapsioikeus nähdään osittain perheoikeuden osa-alueeksi, mutta siinä leikataan kuitenkin useita muita perinteisiä oikeudenaloja. Viime vuosina lapsioikeus on irtautunut perheoikeudesta omaksi oikeudenalaksi.¹ Vaikutteita lapsioikeuteen voidaan nähdä tulevan myös oikeustieteen ulkopuolelta. Kyseessä on verrattain uusi oikeudenala.²

YK:n yleissopimus lasten oikeuksista (Lastenoikeuksien sopimus, SopS 60/1991) vahvistaa useissa sen artikloissa lapselle oikeudeksi pitää yhteyttä vanhempiinsa riippumatta siitä, missä lapsi asuu. Tämän lisäksi suhteen ylläpitäminen lapseen on myös vanhemman oikeus. Euroopan ihmisoikeussopimuksen (EIS, SopS 63/1999) 8.1 artiklassa säädetään jokaiselle oikeudeksi nauttia perhe-elämän suojaa. Tämä sisältää oikeuden ylläpitää suhdetta lapseensa.³ Euroopan unionin perusoikeuskirjan 24.3 artiklassa säädetään myös lapsen oikeudesta pitää yhteyttä vanhempiinsa. Sen mukaisesti jokaisella lapsella on oikeus ylläpitää henkilökohtaisia suhteita ja suoria yhteyksiä kumpaankin vanhempaansa säännöllisesti, jollei se ole lapsen edun vastaista.

¹ Linnanmäki 2019, s. 77 ja Hakalehto-Wainio 2013, s. 69–76

² Hakalehto 2018, s. 11–15

³ Aaltonen 2020, s. 129

Laissa lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta (Lapsenhuoltolaki, 361/1983) säädetään sen 1:2:ssa tapaamisoikeudesta siten, että tapaamisoikeuden tarkoituksena on turvata lapselle oikeus luoda ja säilyttää myönteinen ja läheinen suhde vanhempansa, jonka luona lapsi ei asu. Tapaamisoikeuteen kuuluu, että lapsi saa ajoittain olla tämän vanhemman luona tai tavata tätä muualla taikka pitää tähän yhteyttä muulla tavoin.

Tässä tutkimuksessa keskityn siihen, millaisia ehtoja tapaamisoikeudelle voidaan asettaa. Tapaamisoikeuden ollessa erityisen vahva oikeus sekä lapselle että vanhemmalle, kiinnitän erityistä huomiota siihen, minkälaiseen perusteeseen rajoitukset pohjautuvat. Kun tapaamisoikeudesta sovitaan tai tuomioistuin sen päättää, täytyy sopimukseen ja päätökseen liittää tarkemmat määräykset lapsenhuoltolain 2:7b:n ja 2:9a:n mukaisesti. Lapsenhuoltolain 2:7b:n mukaan, kun sovitaan vuoroasumisesta tai tapaamisoikeudesta, sopimuksesta tulee ilmetä vuoroasumisen taikka tapaamisen ja luonapidon tarkemmat ehdot. Samoin säädetään lapsenhuoltolain 2:9a:ssa, jonka mukaisesti vuoroasumisesta tai tapaamisoikeudesta päättäessään tuomioistuimen tulee antaa tarkemmat määräykset vuoroasumisen taikka tapaamisen ja luonapidon ehdoista.

Perheiden tilanteet ovat kuitenkin hyvin monenlaiset ja ovat yhä enemmän monipuolistuneet nykyaikana.⁴ Mikäli lapsen vanhemmat eivät asu yhdessä, on lapsella kuitenkin lähtökohtaisesti oikeus tavata kumpaakin vanhempansa. Lapsen etuna on pidetty sitä, että suhde molempiin vanhempiin säilyy erilaisissa tilanteissa.⁵ Vastaavanlainen oikeus voidaan myöntää lapsenhuoltolain mukaan myös muihin henkilöihin kuin vanhempiin. Joskus vanhempien suhde voi olla kuitenkin vaikea tai toisen vanhemman läsnäolo ei ole kiistatta lapselle hyväksi. Vanhemmalla voi esimerkiksi olla päihdeongelma tai rikollinen tausta. Vanhempi voi myös olla vaaraksi lapselle oman käytöksensä vuoksi. Tilanteet voivat olla hyvinkin monipuolisia. Näitä silmällä pitäen voidaan tapaamisoikeutta rajoittaa. Kuten tässä tutkimuksessa myöhemmin käy ilmi, rajoitukset tapaamisoikeuteen ovat kuitenkin mahdollisia myös, vaikka vanhemmilla ei olisi suurempia ongelmia vaan käytännön asiat vaikuttavat lapsen arkeen.

Käytännössä huolto- ja tapaamissopimukseen tai tuomioistuimen päätökseen tulee liittää tarkat ehdot, jonka mukaisesti tapaamisoikeutta toteutetaan. Tuomioistuimen ei ole mahdollista vahvistaa sellaista sopimusta, jossa tapaamisia ei ole yksilöity ja esimerkiksi todettaisiin, että ”lapsen vanhemmat hoitavat lastaan vuorotellen”.⁶ Tapaamisten aikana puolestaan tapaajalla on vastuu lapsen

⁴ HE 88/2018, s. 17

⁵ HE 88/2018, s. 18

⁶ Aaltonen 2020, s. 134

arkihuollosta ja turvallisuudesta siitä riippumatta, onko hän juridisesti lapsen huoltaja vai ei.⁷ Tapaajalla on lähtökohtaisesti myös oikeus valita itse vapaasti mitä lapsen kanssa haluaa tehdä, kunhan toiminta on normaalia vanhemman ja lapsen välistä yhteiseloä. Mikäli normaaliin toimintaan halutaan tehdä rajoituksia, niistä on sovittava joko sopimuksessa tapaamisesta ja huollosta, tai tuomioistuimen on nämä rajoitukset päätettävä.⁸ Tapaamisoikeuteen liitettävät ehdot voivat olla luonteeltaan velvoittavia, kieltäviä, sallivia tai informatiivisia.⁹ Koska tällaiset ehdot ovat poikkeamista vapaasta toiminnasta, kutsun niitä tässä tutkielmassa yhteisesti termillä ”tapaamisehdot”.

Joskus saatetaan kohdata tilanteita, joissa on epäselvyyttä tapaamisehdoista tai huoltajaksi yksin määritelty vanhempi voi edellyttää ehtoja, joista ei ole sovittu. Tuomioistuimessa voidaan kohdata myös tilanteita, joissa ehdoista on sovittu, mutta joudutaan pohtimaan ovatko ne lainmukaisia. Esimerkkeinä on käytetty mm. seuraavanlaisia ehtoja ”Huoltajalla on lain mukaan aina oikeus etukäteen tietää, missä lapsi on”, ”Vain huoltaja saa viedä lapsen tapaamisaikana kotipaikan ulkopuolelle, muu tapaaja ei”, ”Tapaaja ei saa jättää lasta lapsenvahdille”, ”Huoltajalla ei ole velvollisuutta antaa lasta tapaamiseen, jos ei saa puhelinnumeroa”, ”Huoltaja saa määrätä, että lapsi soittaa kotiin ainakin kaksi kertaa päivässä, muuten ei tarvitse antaa lasta”, ”Jos tapaaja ei ole huoltaja, isovanhemmille tai sukulaisille ei lain mukaan saa viedä”, ”Huoltaja saa määrätä, ettei lapselle anneta valmisruokaa”.¹⁰

Vuonna 2016 tehtiin 47 283 sosiaalilautakunnan vahvistamaa sopimusta lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta. Tuomioistuimissa puolestaan on ollut vuosina 2015–2017 noin 3200 tapausta vuosittain, joissa käsiteltiin lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta.¹¹ Koska jokaisessa sopimuksessa ja tuomioistuimen päätöksessä on tarkemmat ehdot huollosta ja tapaamisoikeudesta, on ehtojen määrä varsin runsas. Tapausten määrän takia on tärkeää tutkia, millaisiin perusteisiin pohjautuvat ehdot, joilla rajoitetaan lapsen tapaamisoikeutta. Yksilölle asialla voi olla vielä suurempi merkitys, sillä lapsen tapaaminen lienee monelle tärkeimpiä oikeuksia elämänsä aikana.

⁷ Aaltonen 2020, s. 130 ja Gottberg 2007, s. 158

⁸ Gottberg 2007, s. 160

⁹ Aaltonen 2020, s. 147

¹⁰ Gottberg 2007, s. 158–159

¹¹ HE 88/2018 vp, s. 5

1.2 Tutkimuskysymys ja aiheen rajaus

Selvitän tässä tutkimuksessa, miten vanhemman tapaamisoikeutta rajoitetaan. Tutkimuksen kohteena on myös, miten sopimukseen pohjautuva tapaamisoikeus ja tuomioistuimen päätökseen perustuva tapaamisoikeus eroavat rajoituksineen toisistaan. Erityisesti tutkin lapsenhuoltolain 2:7b:n ja 2:9a:n mukaisesti annettuja tarkempia ehtoja ja rajoituksia. Millaisia ehtoja voidaan asettaa vapaalle tapaamisoikeudelle.

Lapsenhuoltolain 2:7b:ssä säädetään, että sovittaessa vuoroasumisesta tai tapaamisoikeudesta, sopimuksesta tulee ilmetä vuoroasumisen taikka tapaamisen ja luonapidon tarkemmat ehdot. Vastaavan tapainen säädös on myös lapsenhuoltolain 2:9a. Sen mukaan vuoroasumisesta tai tapaamisoikeudesta päättäessään tuomioistuimen tulee antaa tarkemmat määräykset vuoroasumisen taikka tapaamisen ja luonapidon ehdoista.

Tutkimuksessa vastaan kysymykseen ”Millaisia rajoituksia ja tarkempia ehtoja lapsen tapaamisoikeudelle voidaan asettaa erityisesti lapsenhuoltolain 2:7b:n ja 2:9a:n mukaisesti?”

Ennen edellä mainitun tutkimuskysymyksen tarkempaa käsittelyä, esittelen lapsioikeuden yleiset opit, erityisesti lapsen etu ja mielipide vaikuttavat ehtoihin. Selvitän myös mihin säädöksiin tapaamisoikeus pohjautuu ja millaiseksi se on eri oikeusnormien perusteella tarkoitettu. Vasta tämän jälkeen siirryn käsittelemään tuohon tapaamisoikeuteen tehtyjen rajoitusten ja ehtojen sisältöä. Rajaan tämän tutkimuksen ulkopuolelle pääasiassa sen milloin tapaamisoikeus voidaan kokonaisuudessaan kieltää. Vaikkakin tämä aihe on sinänsä suurin mahdollinen rajoitus tapaamisoikeudelle, sen käsitteleminen tutkielmassa ei ole mahdollista. Tutkimus kattaa vain tilanteet, joissa tapaamisoikeus voidaan vahvistaa, mutta sille asetetaan tiettyjä ehtoja.

Keskityn tutkimuksessa tarkempiin ehtoihin ja rajoituksiin ja siten vähemmälle huomiolle jää sen käsitteleminen, milloin tapaamisen tulisi tapahtua valvottuna tai tuettuna. Käsittelen kuitenkin sekä niin sanottuja normaaleita tapaamissopimuksia että sellaisia tarkempia ehtoja, joita on asetettu, kun tapaaminen on valvottu tai tuettu.¹² Sivuutan tuettuja ja valvottuja tapaamisia, sillä kuten tutkimuksesta myöhemmin käy ilmi, rajanveto tuettujen tapaamisten ja muiden rajoitusten välillä voi

¹² Niin sanotulla normaalilla tapaamisoikeudella tarkoitetaan myöhemmin kuvattavaa tilannetta, jossa tapaava vanhempi ja lähivanhempi eivät saa tapaamistilanteessa ulkopuolista apua. Normaalin tapaamisen mainitsee ainakin Aaltonen 2020, s. 183 ja Tolonen 2020, s. 163. Myös Peuralahti 2012, s. 153–154

välillä muodostua läheiseksi. Aiheen laajuuden vuoksi tutkimukseni rajoittuu myös Suomen sisällä käsiteltäviin tapaamisoikeuksiin. Joissakin tilanteissa viitataan kuitenkin rajat ylittäviin tapauksiin, mikäli katson, että sillä on merkitystä myös Suomen sisäisten asioiden kannalta.

1.3 Metodi ja tutkimusaineisto

Tutkimusmetodina käytän lainoppia eli oikeusdogmatiikkaa. Lainoppi voidaan jakaa kahteen erilliseen osioon, normikeskeiseen ja ongelmakeskeiseen lainoppiin.¹³ Tarkemmin eriteltynä tutkimuksessani on kyse normikeskeisestä lainopista, joskin piirteitä ongelmakeskeisestä lainopista voidaan havaita. Tarkoituksena on tulkita kahden erillisen säännöksen sisältöä. Lapsenhuoltolain 2:7b ja 2:9a säännöksiä tarkempi sisältö selviää normikeskeistä lainoppia käyttäen. Lainopillinen eli oikeusdogmaattinen tutkimus jäsentää säädöksen tai säännöksen tulkintaa.

Kolehmainen mukaan puolestaan oikeustieteen tiedonintressi koskee sitä, mitä tai millaista tietoa tutkimuksella tavoitellaan. Tiedonintressi voi olla esimerkiksi laintulkinnallinen, systematisoiva, sääntelyn vaikutuksia arvioiva tai sääntelyä kehittävä.¹⁴ Tätä silmällä pitäen kyseessä on laintulkinnallinen tiedonintressi, sillä tarkoituksena on selvittää epätäsmällisten normien sisältöä. Joiltakin osin tutkimuksessani kuitenkin myös systematisoidaan lain sisältöä, kuten voidaan havaita osiossa 4.

Tutkielmassani luon ensin yleiskuvan tapaamisoikeuden taustasta ja perusteista. Tämän jälkeen esittelen eri perusteet, joilla tapaamisoikeutta voidaan rajoittaa ja selkiyttää. Etenen tutkimuksessani muun muassa Aulis Aarnion esittämän oikeuslähdeopin mukaisesti. Oikeuslähdeoppi on jaettu praktiseen eli käytännölliseen ja teoreettiseen eli lainoppiin. Käytännöllisellä lainopilla tarkoitetaan, että tutkimuksen kohteena on oikeussääntöjen sisällön selvittäminen ja siinä tulkitaan oikeussääntöjen sisältöä. Teoreettisella lainopilla puolestaan tarkoitetaan tilannetta, jossa systematisoidaan oikeussääntöjä.¹⁵ Aarnio kuvaa oikeuslähdeopin normihierarkiaa selkeästi esittäen perinteisen jaon vahvasti velvoittaviin, heikosti velvoittaviin ja sallittuihin oikeuslähteisiin. Tämän lisäksi voidaan havaita kiellettyjä lähteitä. Vahvasti velvoittava oikeuslähde on lainsäädäntö ja

¹³ Timonen 1998, s. 12–14

¹⁴ Kolehmainen 2015, s. 2

¹⁵ Aarnio 1978, s. 143

Suomessa myös kansainväliset sopimukset, kuten ihmisoikeussopimukset, jotka säädetään kansallisesti voimassa olevaksi lainsäädännöksi. Euroopan unionin lainsäädäntö on vahvasti velvoittavaa oikeuslähdettä. Heikosti velvoittavia oikeuslähteitä ovat lainsäädännön esityöt. Heikosti velvoittavia ovat myös KKO:n ennakkopäätökset. Sallittuja oikeuslähteitä ovat muu oikeuskäytäntö sekä oikeustieteellinen kirjallisuus.¹⁶

Aloitan EU:n perusoikeuskirjasta, Suomen perustuslaista ja kansainvälisistä sopimuksista. Tämän jälkeen siirryn alemman tasoiseen kansalliseen lainsäädäntöön ja tarkastelen, miten siellä säännellään tapaamisoikeuteen liittyviä rajoitusperusteita. Tarkimmin kiinnitän huomiota lapsenhuoltolakiin ja sen esitöihin. Laki lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan päätöksen täytäntöönpanosta (Täytäntöönpanolaki, 619/1996) vaikuttaa siltä osin, että siinä säädetään tilapäisistä muutoksista tapaamisoikeuteen. Tarkastelen oikeuskäytäntöä ja korkeimman oikeuden aiheeseen antamia ennakkoratkaisuja. Oikeuskirjallisuudesta havaittuja yksityiskohtaisia huomioita ja esimerkkejä käsittelemme oikeuskäytännön jälkeen. Tapaamisoikeutta koskevia hovioikeuden ratkaisuja käsitellään samalla kun esittelen tarkempien ehtojen sisältöä tutkielman loppuvaiheessa. Mikäli oikeuskirjallisuuden havainto tai tuomioistuinten ratkaisut liittyvät aiempaan vaiheeseen, esittelen sen jo tuon aiheen käsittelyn yhteydessä.

Koska tapaamisoikeuteen liittyviä sopimuksia ja päätöksiä tehdään runsaasti ja asia on merkittävä käytännön kannalta, tutkin tällaisten sopimusten ja päätösten ehtoja esimerkkejä käyttäen tutkimuksen loppuvaiheessa. Aineistona käytän Helsingin hovioikeuden tapaamisoikeuteen liittyviä päätöksiä ajalta 1.9.2022-30.9.2022. Kyseisiä päätöksiä on yhteensä 7 ja esittelen hovioikeuden huomioita tarkempiin ehtoihin liittyvän sääntelyn yhteydessä. Viitataan näihin päätöksiin myös muualla tutkielmassa numerojärjestyksessä Helsingin hovioikeuden päätöksinä 1–7. Käytän aineistona myös näiden hovioikeuden päätösten taustalla olevia käräjäoikeuden ratkaisuja.

¹⁶ Aarnio 2008, s. 287–308 ja Aarnio 1982, s. 87–96

1.4 Aikaisempia tutkimuksia

Ensimmäinen lapsioikeuden alaan sijoittuva tutkimus on Ilmari Melanderin vuonna 1939 julkaistu väitöskirja *Lapsen huollosta: yksityisoikeudellinen tutkimus*. Melander käsitteli väitöskirjassaan muun muassa huollon luovuttamista kolmannelle sekä kurinpitotoimia. Tuolloin katsottiin hänen mukaansa, että lieviä pakotuskeinoja, kuten lapsen moittimista, oli usein pidettävä sallittuna. Sen sijaan väkivallan käyttöä vähäisessä määrin voidaan pitää hankalana, sillä rajanvetoa sallittuun määrään on vaikea tehdä.¹⁷ Kirsti Kurki-Suonio on vuonna 1999 puolestaan tutkinut lapsen etua lapsioikeuteen sijoittuvassa väitöskirjassaan nimeltä *Äidin hoivasta yhteishuoltoon: lapsen edun muuttuvat oikeudelliset tulkinnat*.

Sanna Koulu on myös tutkinut lapsen huolto- ja tapaamissopimuksia vuonna 2014 julkaistussa väitöskirjassaan nimeltään *Lapsen huolto- ja tapaamissopimukset*. Hän käsittelee sitä, miten huolenpidosta voidaan sopia sopimuksin. Lapsen etu on ensisijainen vaatimus kaikelle sopimisille Koulun mukaan.¹⁸ Henna Pajulammin on tutkinut lapsen etua vuonna 2014 valmistuneessa väitöskirjassa, jonka nimi on *Lapsi, oikeus ja osallisuus*. Pajulammin tutkii sitä, miten laista ilmenee ja miten lasta koskevasta päätöksenteosta käy ilmi lapsen oikeus osallistua.¹⁹ Se on ensimmäinen suomalainen nimenomaan lapsioikeuden periaatteita koskeva tutkimus, jossa analysoidaan lapsen näkemysten selvittämiseen ja huomioon ottamiseen liittyvää osallisuusperiaatetta.²⁰

Virve-Maria Toivonen on puolestaan tutkinut lastensuojeluasioita hallintotuomioistuimissa vuonna 2017 väitöskirjassaan *Lapsen oikeuden ja oikeusturva*. Toivonen tutkii sitä, millaisia vaatimuksia lapsen oikeudet asettavat tuomioistuimille. Hän myös vertailee sitä, voivatko sovinnolliset riidanratkaisukeinot toimia lapsen edun kannalta paremmin kuin perinteinen tuomioistuinprosessi.²¹ Kirsikka Linnanmäki on vuonna 2019 julkaistussa väitöskirjassaan tutkinut lapsen edun vaikutusta huoltoriitojen tuomioistuinsovitteluun. Väitöskirjassaan Linnanmäki tutkii miten lapsioikeudellinen ja sovitteluteoreettinen näkökulma vaikuttavat käytännössä ja teoriassa, kun riitoja sovitellaan.²² Väitöskirjassa keskitytään siihen, kuinka erilaiset sovittelumallit kykenevät ottamaan huomioon

¹⁷ Melander 1939, s. 204–205

¹⁸ Koulu 2014, s. 390

¹⁹ Pajulammi 2014, s.

²⁰ Hakalehto 2018, s. 72

²¹ Toivonen 2017, s. 3

²² Linnanmäki 2019, s. 1–3

lapsen oikeudet ja edistämään lapsen etua. Hänen tutkimuksessansa havaittiin muun muassa, että lapsen edun ensisijaisuudesta on huoltoriitojen tuomioistuinsovittelussa säädetty ristiriitaisesti.²³

2 KESKEISET OPIT TUTKIMUKSEN KANNALTA

2.1 Lapsioikeuden yleisistä opeista

Lapsioikeuden katsotaan syntyneen omana oikeudenalana vasta 1970–80-luvuilla. Tuolloin on säädetty useita lapsen asemaa koskevia lakeja. Yhteiskunnassa katsotaan tapahtuneen sellaisia muutoksia, joilla on ollut merkitystä lapsioikeuden näkökulmasta.²⁴ Tätä ennen lapset nähtiin enemmän perheen jäsenenä ja yksilökeskeisyys oli vasta tulossa vahvemaksi ajatukseksi. Sitten lapset alettiin nähdä yksilöinä ja heille tuli antaa enemmän suojaa yksilön näkökulmasta. Lasten asioita ei haluttu jättää vain perheen huolehdittavaksi vaan yhteiskunnan toimijoilla katsottiin olevan vastuuta sen huolehtimisesta, että lapsien oikeuksia ei loukata.²⁵

Tutkimukseni koskiessa tapaamisoikeuden tarkempia ehtoja, tulee huomata, että niillä mahdollistetaan ja toteutetaan lapselle kuuluvia oikeuksia. Ne ovat siis väline lasten oikeuksien toteuttamisessa. Kuvaan tarkempia ehtoja myöhemmässä osiossa. Tässä osiossa voidaan kuitenkin jo huomata, että lapselle tapaamisoikeuden yhteyteen kirjattavia ehtoja voivat olla sellaiset ehdot, jotka ovat yleisten oppien mukaisia. Vaikka oikeuskäytännössä tarkemmille ehdoille on löydettävissä yksityiskohtaista sisältöä, ovat uudenlaiset ehdot mahdollisia, kunhan ne toteuttavat yleisten oppien mukaista lapsen etua.

Lapsioikeustutkimuksessa lapsioikeuden yleisinä oppeina on pidetty YK:n lasten oikeuksien sopimukseen perustuvia periaatteita. Näitä yleisiä oppeja ovat sopimuksen mukaan lapsen edun ensisijaisuus, perheyhteys, lapsen itsemäärääminen ja osallisuus, lapsen suojeleminen, lasten yhdenvertaisuus ja lapsen oikeusturva. Nämä ovat lapsioikeuden keskeisiä arvoja.²⁶

²³ Linnanmäki 2019, s. 318

²⁴ Aarnio 1984, s. 7–15

²⁵ Aaltonen 2020, s. 15

²⁶ Linnanmäki 2019, s. 78–79

Käyn tässä osiossa läpi lapsioikeuden yleisiä oppeja. Painotan eniten asian käsittelemisessä lapsen etua ja osallisuutta, sillä niillä voidaan havaita olevan eniten vaikutusta tapaamisoikeuden tarkempiin ehtoihin, jota tämä tutkimus käsittelee. Myös de Godzinsky katsoo, että lapsen etu ja lapsen oikeus osallistua ovat lapsioikeudellisen sääntelyn peruspilareita.²⁷ Mainitsen kuitenkin muitakin lapsioikeuden yleisiä periaatteita, ja ne vaikuttavat tapaamisoikeuden taustalla ja siksi niillä on vaikutusta tapaamisoikeuden ehtoihin. Yleiset opit ovat joissain tilanteissa toisensa vastakkaisuuksia ja päätöksenteossa joudutaan tasapainottelemaan eri yleisten oppien välillä.

2.2 Lapsen edun ensisijaisuus

2.2.1 Lapsen edusta yleisesti

Tapaamisoikeuden tarkoituksena on olla oikeus ja etu sekä lapselle, mutta jossain määrin myös vanhemmalle tai muulle tapaavalle henkilölle. Lapsen etu vaikuttaa tapaamisoikeuden yksityiskohtiin, sillä ehdot ovat vain keino toteuttaa lapsen etua. Lapsen etu on keskeinen päätösharkintaa ohjaava periaate niin yksityis- kuin julkisoikeudellisissakin lapsiasioissa.²⁸ Tästä syystä esittelen tässä osiossa lapsen edun käsitteen. Aiheen laajuuden vuoksi käyn tässä osiossa läpi vain pääpiirteittäin lapsen edun ajatuksen siltä osin, kun se liittyy tapaamisoikeuteen. Tarkempi aiheen tutkiminen vaatisi tutkimuksen laajentamista.

Lapsen edun huomioiminen käy ilmi sääntelystä, joka liittyy tapaamisoikeuteen. Sekä kansainvälisissä sopimuksissa, EU-lainsäädännössä että kansallisessa lainsäädännössä lapsen etu vaikuttaa lasta koskevan tapaamisoikeuden tulkintaan. Lapsen etu on yksi kantava periaate yleissopimuksessa lapsen oikeuksista.²⁹ Se on myös kantava periaate lapsioikeudessa.³⁰ Lapsen edun sisältö on hyvin monipuolinen. Eri lähteistä voidaan pohtia tarkempaa sisältöä lapsen edulle. Kuten myöhemmin käy ilmi, lapsen edun perusteella on mahdollista asettaa ehtoja tapaamisoikeudelle.

²⁷ De Godzinsky 2014, s. 1

²⁸ De Godzinsky 2014, s. 1

²⁹ Lapsen oikeuksien sopimuksen yleiskommentti No. 14, kohta 1

³⁰ HE 252/2006 vp, s. 117

Tarkoituksena on kuvata taustatietoja sille, mitä asioita lapsen etuun liittyen tulee huomata ja esittelen myöhemmin, miten ne voivat vaikuttaa tapaamisoikeuteen.

Lapsen perus- ja ihmisoikeudet ovat objektiivisia kriteereitä, joiden perusteella voidaan päätellä, toteutuuko lapsen etu yksittäisessä tilanteessa. Lapsen etu on aina yksittäisessä tapauksessa sovitettava yhteen lapsen muiden perus- ja ihmisoikeuksien kanssa, samoin kuin muiden ihmisten perus- ja ihmisoikeuksien kanssa. Lapsen etu toteutuu parhaiten silloin, kun lapselle taatut perus- ja ihmisoikeudet toteutuvat mahdollisimman hyvin ja ilman, että muidenkaan oikeuksia perusteettomasti rajoitetaan.³¹

2.2.2 Lapsen edun huomioiminen

YK:n lapsen oikeuksien sopimuksessa säädetään sen 3 artiklassa, että kaikissa julkisen tai yksityisen sosiaalihuollon, tuomioistuinten, hallintoviranomaisten tai lainsäädäntöelimien toimissa, jotka koskevat lapsia, on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu. Tästä seuraa, että sopimusvaltioilla on velvollisuus toteuttaa lapsen etua ja että siihen voidaan vedota tuomioistuimissa. On velvollisuus varmistua siitä, että lapsen etu asetetaan päätöksenteossa etusijalle.³² Lapsen oikeuksien sopimuksen 9 artiklan mukaan puolestaan sopimusvaltiot takaavat, ettei lasta eroteta vanhemmistaan heidän tahtonsa vastaisesti paitsi, kun toimivaltaiset viranomaiset, joiden päätökset voidaan saattaa tuomioistuimen tutkittaviksi, toteavat soveltuvien lakien ja menettelytapojen mukaisesti sen olevan lapsen edun mukaista.

Myös Euroopan ihmisoikeussopimusta (EIS, SopS 63/1999) ja siinä turvattuja oikeuksia on pohdittu oikeuskäytännössä lapsen edun näkökulmasta. EIS:n artiklassa 8 säädetään perhe-elämän suojasta. Lapsen tapaamisoikeus kuuluu tähän perhe-elämän suojan alueeseen. Lapsen etu on puolestaan ollut esillä Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen antamissa ratkaisuisissa, joissa on tulkittu perhe-elämää koskevaa artiklaa. EIT on pitänyt tärkeänä lapsen terveyttä ja kehitystä ja todennut, että niitä ei voi loukata vedoten perhe-elämän suojaan.³³

³¹ Nieminen 2004, s. 619–621

³² Lapsen oikeuksien sopimuksen yleiskommentti No. 14, kohta 36

³³ Toivonen 2017, s. 84

Euroopan unionin perusoikeuskirjasta käy myös ilmi lapsen edun käsite. Perusoikeuskirjassa säädetään lapsen oikeuksia koskevista määräyksistä sen 24 artiklassa. Sen mukaisesti jokaisella lapsella on oikeus ylläpitää henkilökohtaisia suhteita ja suoria yhteyksiä kumpaankin vanhempaansa säännöllisesti, jollei se ole lapsen edun vastaista. Voidaan siis havaita, että lapsen edulla on hyvin vahva oikeudellinen pohja kansainvälisessä sääntelyssä ja EU-oikeudessa.

Kansainväliset sopimukset ja EU-sääntely ovat vaikuttaneet kansalliseen sääntelyyn. Lapsenhuoltolaki säätelee sekä lapsen huoltoa että tapaamisoikeutta. Lapsenhuoltolaki lähtee siitä, että kaikkien lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevien ratkaisujen tulee toteuttaa lapsen yksilöllinen etu.³⁴ Lapsilähtöisyys ja lapsen edun käsite ilmenee lapsenhuoltolain 1:1.1:stä. Sen mukaan lapsen huollon tarkoituksena on turvata lapsen tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi lapsen yksilöllisten tarpeiden ja toivomusten mukaisesti. Huollon tulee turvata myönteiset ja läheiset ihmissuhteet erityisesti lapsen ja hänen vanhempiansa välillä. Myös muita lapselle tärkeitä ihmissuhteita on vaalittava. Lapsenhuoltolain 1:1.2:n mukaan lapselle tulee turvata hyvä hoito ja kasvatustarpeet sekä lapsen ikään ja kehitystasoon nähden tarpeellinen valvonta ja huolenpito. Lapselle on pyrittävä antamaan turvallinen ja virikkeitä antava kasvuympäristö sekä lapsen taipumuksia ja toivomuksia vastaava koulutus. Lasta on suojeltava kaikenlaiselta ruumiilliselta ja henkiseltä väkivallalta, huonolta kohtelulta ja hyväksikäytöltä.

Vaikka kyseisissä säädöksissä puhutaan lapsen huollosta, voidaan esitöiden mukaan näitä soveltaa myös tapaavaan vanhempaan. Huoltoa koskevia periaatteita on pyrittävä noudattamaan myös tapaamisoikeuden käyttämisen yhteydessä. Säännöksellä on esitöiden mukaan erityisen tärkeä merkitys, kun asia saatetaan joko vahvistettavaksi tai päätettäväksi.³⁵ Sekä hyvinvointialueen että tuomioistuimien on pidettävä silmällä ennen muuta lapsen etua. Tapaamisoikeuden tavoitteena on tukea ja täydentää lapsen huoltoa ja huomioida lapsen etu.³⁶

Lapsenhuoltolain 2:8.3:n mukaan hyvinvointialueen on harkitessaan, voidaanko sopimus vahvistaa, otettava huomioon lapsen etu sekä lapsen omat toivomukset ja mielipide. Samalla tavalla säädetään myös, mikäli asia on tuomioistuimen ratkaistavana. Lapsenhuoltolain 2:10.1:n mukaan lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskeva asia on ratkaistava ennen kaikkea lapsen edun mukaisesti. Tapaamisjärjestelyjä vahvistettaessa on pidettävä mielessä lain tavoitteet. Jos vanhempien esittämä sopimus on käytäntöä ajatellen hankala, eikä se palvele lapsen etua, on viranomaisen jätettävä

³⁴ Aaltonen 2020, s. 137 ja HE 88/2018 vp, s. 31

³⁵ HE 224/1982 vp, s. 12

³⁶ HE 224/1982 vp, s. 5–6

sopimus vahvistamatta. Tuomioistuin puolestaan voi joutua muotoilemaan sopimuksen uudelleen, mikäli se ei vastaa lapsen etua.³⁷

2.2.3 Lapsen edun sisältö

Lapsen etu tulee siis kiistatta ottaa ensisijaisena huomioon lasta koskevien asioiden yhteydessä. Se mitä lapsen etu tarkoittaa ei sen sijaan ole yksiselitteistä. Lapsen edun käsite on kansainvälisessä keskustelussa saanut monenlaisia ulottuvuuksia. Näkökulmat vaihtelevat tieteenalasta toiseen ja eroja on kulttuurien välillä, miten lapsen etua tulisi tulkita. Yleissopimus ei määrittele tarkemmin mitä lapsen etu tarkalleen ottaen tarkoittaa.³⁸ Lapsen oikeuksien sopimuksen yleiskommenteissa kuitenkin kuvataan lapsen etua. Lapsen edun käsitteen täysimääräinen soveltaminen edellyttää kaikkia toimijoita koskevan oikeusperustaisen lähestymistavan kehittämistä, jotta voidaan taata lapsen kokonaisvaltainen ruumiillinen, henkinen, moraalinen ja hengellinen eheys ja edistää hänen ihmisarvoaan.³⁹ Lapsen edulle on myös lapsen oikeuksien sopimuksen yleiskommentissa määritelty huomioon otettavat seikat. Näitä ovat lapsen näkemykset, lapsen identiteetti, perheiden säilyttäminen ja suhteiden ylläpitäminen, huolenpito, suojeleminen, turvallisuus, haavoittuva tilanne, oikeus terveyteen ja oikeus koulutukseen.⁴⁰ Euroopan ihmisoikeussopimusta on myös tulkittu lasten etua silmällä pitäen. EIT on pitänyt tärkeänä lapsen terveyttä ja kehitystä ja todennut, että niitä ei voi loukata vedoten perhe-elämän suojaan.⁴¹

Puolestaan perustuslain 19.3§ säädetään, että julkisen vallan on turvattava, perheen ja muiden lapsen huolenpidosta vastaavien mahdollisuuksia turvata lapsen hyvinvointi ja yksilöllinen kasvu. Lapsille suunnattujen perusoikeuksien ohella toki lapsiin täytyy soveltaa kaikille muillekin turvattuja perusoikeuksia. Perustuslain 22§ mukaan julkinen valta velvoitetaan turvaamaan perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen. Tällä velvoitetaan tuomioistuimet ja viranomaiset tulkitsemaan lainsäädäntöä siten, että ratkaisut vastaavat ihmisoikeusvelvoitteiden asettamia vaatimuksia.⁴² Perustuslain 7.1§ mukaan jokaisella on oikeus elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen,

³⁷ Gottberg 2007, s. 162–163

³⁸ Henderson-Dekort ym. 2021, kohta 5.1.2

³⁹ Lapsen oikeuksien sopimuksen yleiskommentti No. 14, kohta 5

⁴⁰ Lapsen oikeuksien sopimuksen yleiskommentti No. 14, kohdat 52–80

⁴¹ Toivonen 2017, s. 84

⁴² Hakalehto 2018, s. 22–23

koskemattomuuteen ja turvallisuuteen. PL 7.2§:ssa puolestaan kielletään ihmisarvoa loukkaava kohtelu. Perustuslain 16§ mukaan julkisen vallan on turvattava, jokaiselle yhtäläinen mahdollisuus saada kykyjensä ja erityisten tarpeidensa mukaisesti myös muuta kuin perusopetusta sekä kehittää itseään varattomuuden sitä estämättä. Lapselle tulee siis luonnollisesti turvata oikeus koulutukseen.

On selvää, että lapsen etu on lapsenhuoltolain perimmäinen tarkoitus. Lain esitöissä todetaan myös, että lapsen etu voi olla erilainen eri lasten kesken. Se mikä sopii toiselle lapselle, ei välttämättä ole hyvä ratkaisu toisessa tilanteessa.⁴³ Kuten edellisestä osiosta käy ilmi, lapsen huoltoa koskevia periaatteita voidaan esitöiden mukaan soveltaa myös tapaavaan vanhempaan. Huoltoa koskevia periaatteita on pyrittävä noudattamaan myös tapaamisoikeuden käyttämisen yhteydessä.⁴⁴ Lapsenhuoltolain 1:1:n mukaan turvattavia asioita ovat tasapainoinen kehitys, hyvinvointi, yksilölliset tarpeet, toivomukset, läheiset suhteet, hyvä hoito, kasvatus ja huolenpito. On myös huomioitava kasvuympäristö ja lapsen taipumukset. Lasta on suojeltava väkivallalta, huonolta kohtelulta ja hyväksikäytöltä.

Lapsen edulle voidaan löytää tarkempi merkitys myös tarkastelemalla muuta kansallista lainsäädäntöä. Lastensuojelulain (LSL, 417/2007) 1:4.2 määrittää lapsen etua. Kyseisen säädöksen mukaan sitä on tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi, läheiset ja jatkuvat ihmissuhteet, mahdollisuus saada ymmärtämystä ja hellyyttä sekä iän ja kehitystason mukaisen valvonnan ja huolenpidon, taipumuksia ja toivomuksia vastaavan koulutus, turvallinen kasvuympäristö, ruumiillinen sekä henkinen koskemattomuus, itsenäistyminen ja kasvaminen vastuullisuuteen, mahdollisuus osallistumiseen ja vaikuttamiseen omissa asioissaan sekä kielellisen, kulttuurisen ja uskonnollisen taustan huomioiminen. Vaikka lakien tarkoitus on erilainen, niillä voidaan havaita olevan yhteneväisyyksiä, kun määritellään lapsen etua.

⁴³ HE 224/1982 vp, s. 15

⁴⁴ HE 224/1982 vp, s. 12

2.3 Lapsen osallisuus

2.3.1 Lapsen osallisuudesta yleisesti

Lapsen osallisuudella tarkoitetaan sitä, että lapsen tulee saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin. Osallisuudessa on useita elementtejä. Lapsen tulee saada lausua oma mielipiteensä. Tämä ei kuitenkaan ole riittävää vaan täytyy huomioida myös se, että lapsen mielipiteellä täytyy olla merkitystä ja sitä tulee osata tulkita oikein. Pajulammi on tutkimuksessaan havainnut osallisuuden kolme tasoa siten, että lapsella oikeus osallistua itseään koskevien asioiden ratkaisuun, oikeus saada ilmaista näkemyksiään vapaasti ja oikeus saada mielipiteilleen vaikuttavuutta. Tämä tarkoittaa sitä, että lapsen mielipide tulee kuulla, tulee huomioida ja lapselle tulee antaa mahdollisuus osallistua itseään koskeviin asioihin.⁴⁵

Osallisuusperiaatteen ydinsisältö liittyy lapsen oikeuteen ilmaista näkemyksensä ja saada se otetuksi huomioon. Sekä kansallisen että kansainvälisen sääntelyn mukaan lapsen mielipide tulee selvittää. Lapsella on oikeus ilmaista näkemyksensä sekä oikeus saada tämä näkemys otetuksi huomioon kaikissa häntä itseään koskevissa asioissa.⁴⁶ Lapsen mielipide vaikuttaa tapaamisoikeuteen myöhemmin kuvattavalla tavalla. Tulee kuitenkin erottaa se, että varsinaista päätöstä asiasta ei voida jättää alaikäisen harteille vaan mielipiteelle tulee antaa painoarvoa. On eri asia antaa lapselle mahdollisuus osallistua jokaiseen vaiheeseen kuin antaa lapsen päättää asiasta. Tolonen on muun muassa huomauttanut, että on olemassa näkökulma, jossa lasta on perinteisesti haluttu suojella sellaiselta itsenäiseltä päätöksenteolta, joka vaarantaa hänen tärkeät etunsa.⁴⁷

Mahdollisuutta henkilökohtaiseen osallistumiseen pidetään parhaana takeena siitä, että yksilö ymmärtää, mitä hänelle tapahtuu ja miksi.⁴⁸ YK:n lapsen oikeuksien komitea on myös korostanut lapsen osallistumisoikeuden tärkeyttä. Sopimusvaltioilla ei ole valinnanvapautta, vaan niiden velvollisuus on huolehtia lapsen osallisuuden toteutumisesta.⁴⁹ Voidaan kuitenkin huomata, että usein tapaamisoikeudesta sovitaan tuomioistuimen ulkopuolella. Lapsen tapaamissopimus tulee kuitenkin

⁴⁵ Pajulammi 2014, s. 449

⁴⁶ Hakalehto 2018, s. 89–91

⁴⁷ Tolonen – Linnanmäki 2020, s. 345

⁴⁸ De Godzinsky 2015, s. 863–864

⁴⁹ Yleiskommentti No. 12, kohta 19

vahvistaa myöhemmin kuvattavalla tavalla hyvinvointialueen toimesta ja tällöin tulisi lastenvalvojan pitää huolta siitä, että lapsen mielipide tulee selvitettyksi. Myös huoltajalla on velvollisuus huolehtia siitä, että lapsi saa osallistua prosessiin lapsenhuoltolain 1:4.2:n mukaisesti.

Lapsen mielipiteen selvittäminen puolestaan voi olla hyvinkin monimutkaista ja oikeita menetelmiä vaativaa. Lapsi ei osaa välttämättä ilmaista itseään selkeästi vaan sanotun asian ja mielipiteen välillä voi olla eroja. Asian käsitteleminen on herkkää.⁵⁰ Lapsen mielipiteellä puolestaan on merkitystä tapaamisoikeuteen liittyen, sillä kuten myöhemmin havaitaan, lapsi voi vaikuttaa tapaamisoikeuden ehtoihin omalla mielipiteellään. Esittelen tässä osiossa lapsen mielipiteen sisällön pääpiirteittäin siltä osin kuin sen voi liittyä tapaamisoikeuden ehtoihin. Tulee huomata, että lapsen osallistaminen sisältää useita elementtejä mielipiteen lisäksi. Kuten lapsen edunkin tapauksessa, osallisuuden laajempi käsittely ei tämän tutkimuksen yhteydessä ole mahdollista.

2.3.2 Lapsen mielipiteen huomioiminen

YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen 12 artiklassa säädetään, että sopimusvaltiot takaavat lapselle, joka kykenee muodostamaan omat näkemyksensä, oikeuden vapaasti ilmaista nämä näkemyksensä kaikissa lasta koskevissa asioissa. Lapsen näkemykset on otettava huomioon lapsen iän ja kehitystason mukaisesti. Perustuslain 6.3§ mukaan puolestaan lapsien tulee saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavasti. Hakalehdon mukaan omiin asioihin vaikuttaminen on säädetty lapsen perusoikeudeksi ja siksi osallisuuden rajoittaminen edellyttää perusoikeuksien rajoitusedellytysten täyttymistä. Yksi edellytyksistä on, että rajoituksen on perustuttava eduskunnan säätämään lakiin.⁵¹ Perustuslain sanamuoto kehitystään vastaavasti puolestaan tarkoittaa sekä ikää että muita lapsen yksilökohtaisia ominaisuuksia. Mitä vanhemmaksi lapsi tulee, sitä enemmän painoarvoa annetaan hänen näkemyksilleen. Yhtenä esimerkkinä tästä on se, että yli 12-vuotias lapsi voi täytäntöönpanolain mukaan kieltäytyä yksittäisestä tapaamisesta.

Lapsenhuoltolain 2:11:n mukaisesti lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevassa asiassa on selvitettävä ja otettava huomioon lapsen omat toivomukset ja mielipide sikäli kuin se on lapsen ikään ja kehitystasoon nähden mahdollista. Tällä siis rajoitetaan lapsen perustuslaillista oikeutta aina

⁵⁰ Henderson-Dekort ym. 2021, kohta 5.1.1

⁵¹ Hakalehto 2018, s. 90–91

ilmaista mielipide.⁵² Lapsenhuoltolaki velvoittaa myös huoltajaa. Lapsenhuoltolain 1:4.2:n mukaan ennen kuin huoltaja tekee päätöksen lapsen henkilökohtaisessa asiassa, hänen tulee keskustella asiasta lapsen kanssa, jos se lapsen ikään ja kehitystasoon sekä asian laatuun nähden on mahdollista. Päätöstä tehdessään hänen on otettava huomioon lapsen mielipide ja toivomukset. Vaikka velvoite koskee huoltoa, vaikuttaa vähintäänkin sopimukseen, joka tapaamisoikeudesta tehdään. Toki huoltajaa velvoittaa myös lapsenhuoltolain 1:2, jonka mukaan molempien vanhempien on edistettävä tapaamisoikeutta.

Tapauksessa KKO 2004:118 oli kyse asiasta, jossa pohdittiin lapsen mielipiteen rajojen merkitystä. Tapauksessa hovioikeuden antaman määräyksen mukaan nelivuotias lapsi sai tavata isäänsä, mikäli lapsi niin tahtoi. Ratkaisu, jossa vastuu tapaamisista ja niiden toteutumisesta jää vanhempien välisten ristiriitojen seurauksena lapselle, ei ole lapsen edun mukainen. Koska ratkaisu ei ollut lapsen edun mukainen eikä täytäntöön pantavissa, määräys kumottiin. Perustelujen mukaan 4-vuotiaan lapsen mielipiteeseen ja toivomuksiin ei normaalisti voida kiinnittää huomiota harkittaessa sitä, mikä lapsen etu on tai miten parhaiten turvataan hänelle kuuluvien oikeuksien toteutuminen. Korkeimman oikeuden ratkaisu nähdäkseni noudattaa lapsenhuoltolain mukaista sääntelyä. Lapsen ikä ja kehitystaso tulee kotimaisen lainsäädännön mukaan huomioida, vaikka säännös ei aivan vastaa lapsen oikeuksien sopimuksen sisältöä. Asialla voidaan myöhemmin kuvattavalla tavalla nähdä olevan merkitystä myös tapaamisoikeuden ehtojen kannalta.

Helsingin hovioikeuden tapauksessa 1 otettiin kantaa lapsen mielipiteen vaikutukseen kyseisessä yksittäistapauksessa. Lapsi ei ollut tavannut isäänsä useaan kuukauteen eikä hän ollut edelleenkään valmis tapaamisiin toistaiseksi. Tuomiolauselmassa todettiin, että lapsen ja isän välisen suhteen palautumiselle tulee antaa aikaa ja edetä lapsen ehdoilla ilman, että häntä painostetaan tapaamisiin. Asiassa ei ollut tullut esille viitteitä siitä, että äiti olisi pyrkinyt estämään lapsen ja isän tapaamiset tai että hän ei olisi yrittänyt tukea lasta tapaamaan isäänsä tai pitämään muuten yhteyttä. Lapsen voimakkaasta vastustuksesta johtuen lapsen ja isän välille ei vahvistettu tapaamisoikeutta.

⁵² Hakalehto 2018, s. 90

2.3.3 Lapsen mielipiteen sisältö

Lapsen mielipide on hyvin monipuolinen ja moniulotteinen. Lapsi ei aina ymmärrä miten vakavasta asiasta on kyse. Aiheeseen vaikuttaa huomattavasti lapsen kehitystaso. Lapsi voi myös olla altis mielipiteen muokkaukselle.⁵³ Lapsen vastauksen on oltava perusteltu ja osoittaa, että lapsi on kyennyt harkitsemaan asiaa huolellisesti. Tämän lisäksi viranomaisen on varmistuttava siitä, että lapsen mielipide on itsenäinen eli että siihen ei ole vaikutettu taivuttelella, manipuloimalla tai muulla epäasiallisella tavalla. Itsemääräämisoikeuteen myös kuuluu, että lapsella on oikeus muuttaa mielipidettään.⁵⁴

Jotta lapsen mielipide olisi oikeudellisesti merkityksellinen, on otettava huomioon ainakin se, että lapsi on asian laatuun nähden riittävän päätöskykyinen, sopivan ikäinen ja kypsä. Lapsi on tullut saada riittävästi tietoa asiasta tavalla, jonka hän ymmärtää. Lapsi on myös harkinnut asiaa huolellisesti ja on ilmaissut tahtonsa ilman pakkoa, taivuttelelta tai manipulointia.⁵⁵ Erityinen haaste on siinä, mikä merkitys lapsen mielipiteelle annetaan päätöksenteossa.⁵⁶

Tapauksessa KKO 2001:110 oli kyse lasten asumisjärjestelystä. Perusteluissa kuitenkin otettiin kantaa lapsen mielipiteen merkitykseen. Alempien oikeuksien mukaan 12 ja 14 vuotta vanhojen lasten mielipiteellä ei ollut ratkaisevaa merkitystä. Sen sijaan korkein oikeus katsoi alioikeuksien näkemyksestä poiketen, että lasten ilmaisemat mielipiteet asiassa olivat olleet lasten omia ja itsenäisesti muodostettuja. Niinpä niillä oli merkitystä asiaa ratkaistaessa.

Jotta lapsen etu ja mielipide saadaan selville, se täytyy selvittää. Tuomioistuimella on indispositiivisissa asioissa oma selonottovelvollisuus. Tuomioistuin voi selvittää asiaa vanhempien kautta. Tapaamisoikeutta koskevat tapaukset voivat kuitenkin olla erittäin riitaisia ja osapuolten antamat tiedot toistensa vastakohtia.⁵⁷ Tästä syystä tuomioistuin voi velvoittaa hyvinvointialueen suorittamaan olosuhdeselvityksen lapsen oloista. Samalla voidaan selvittää myös lapsen mielipidettä erinäisiin asioihin. Olosuhdeselvityksen kesto on ollut noin 2–5 kuukautta. Tarkoituksena on tällöin tuottaa riittävästi tietoa, jotta tuomioistuin voi tehdä päätöksen asiassa lapsen edun mukaisesti. Vaikka olosuhdeselvitys varsinaisesti laaditaan huoltomuodon ja asumisen selvittämiseksi, voidaan

⁵³ Henderson-Dekort ym. 2021, kohta 5.1.1 ja Toivonen 2017, s. 121

⁵⁴ HE 88/2018 vp, s. 67–68

⁵⁵ Pajulammi 2014, s. 229–235

⁵⁶ Toivonen 2017, s. 144

⁵⁷ Auvinen 2004, s. 260

sitä käyttää todisteena myös tapaamisoikeuden laajuutta harkittaessa. Olosuhdeselvityksen aikana selvitetään myös lapsen mielipide hienovaraisesti esimerkiksi lapsen leikin yhteydessä.⁵⁸ Lapsen mielipide on mahdollista selvittää myös tuomioistuimessa. Tätä vaihtoehtoa kuitenkin hyödynnetään harvemmin.⁵⁹ Lapsen mielipiteen ja edun vaikutuksen tarkempiin ehtoihin ja rajoituksiin käsittelen myöhemmin osiossa 5.

2.4 Perheyhteyden periaate

Perheyhteyden periaate korostaa lapsen huoltajien oikeuksien ja velvollisuuksien huomioon ottamista lapsen oikeudellisen aseman tarkastelussa. Periaatteessa voidaan huomata kaksi erillistä sisältöä; vanhempien etusija lasta koskevassa päätöksenteossa ja toisaalta perhe-elämän suoja lasta koskevissa asioissa.⁶⁰

YK:n lasten oikeuksien sopimuksen 5 artiklan mukaan sopimusvaltiot kunnioittavat vanhempien tai paikallisen tavan mukaisen suurperheen tai yhteisön, laillisten holhoojien ja huoltajien tai muiden lapsesta oikeudellisesti vastuussa olevien henkilöiden vastuuta, oikeuksia ja velvollisuuksia tarjota lapselle hänen kehittyvien valmiuksiensa mukaisesti asianmukaista ohjausta ja neuvoa tässä yleissopimuksessa tunnustettujen oikeuksien käyttämiseksi. Lasten oikeuksien sopimuksen 18 artiklan mukaan vanhemmilla tai tapauksesta riippuen laillisilla huoltajilla ja holhoojilla on ensisijainen vastuu lapsen kasvatuksesta ja kehityksestä. Vastaavasti Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklassa ja perustuslain 10§:ssä turvataan perhe-elämän suoja. Lasten oikeuksien sopimuksen 16 artiklan mukaan lapsen yksityisyyteen, perheeseen, kotiin tai kirjeenvaihtoon ei saa puuttua mielivaltaisesti tai laittomasti.

Korkein hallinto-oikeus on myös lausunut tapauksessa KHO 2006:10 perheyhteydestä. Lapsella on oikeus kumpaankin vanhempansa, eikä hallinnollisilla tai muillakaan viranomaistoimenpiteillä tule sallia tehtäväksi esteitä tämän periaatteen toteutumiseksi. Viranomaisten velvollisuutena on edistää perheyhteyden säilymistä. Yhteiskunnallisen kehityksen myötä voidaan nähdäkseni kuitenkin huomata, että painotus on aikaisemmin ollut enemmän perhekeskeisyydessä, mutta lapsen

⁵⁸ Valkama ja Litmala 2004, s. 11–15

⁵⁹ Valkama ja Litmala 2004, s. 13

⁶⁰ Hakalehto 2018, s. 73–74

turvaaminen yksilönä on saanut yhä enemmän painoarvoa. Perheen sisäisiin asioihin on ollut sallittua puuttua aikaisempaa enemmän. Yleiset periaatteet tasapainottavat toisiaan, mutta voidaan kuitenkin havaita, että perheen sisäisiin asioihin voidaan puuttua lapsen edun niin vaatiessa.⁶¹

2.5 Suojeluperiaate

YK:n lasten oikeuksien sopimuksen 3.2 artiklan mukaan sopimusvaltiot sitoutuvat takaamaan lapselle hänen hyvinvoinnilleen välttämättömän suojelun ja huolenpidon ottaen huomioon hänen vanhempiansa, laillisten huoltajiensa tai muiden hänestä oikeudellisessa vastuussa olevien henkilöiden oikeudet ja velvollisuudet. Perustuslain 7§ mukaan jokaisella on oikeus elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen. Myöskään ihmisarvoa ei saa loukata. Näistä säännöksistä ilmenee suojeluperiaatteen pohja. Suojeluperiaatteen mukaan on suojeltava lapsen turvallista kehitystä, johon liittyy lapsen suojaaminen kaikelta hänen hyvinvoinnilleen haitalliselta kohtelulta.⁶² Velvollisuus suojella lasta haitalliselta kohtelulta koskee sekä vanhempia että viranomaisia. Vanhempien tulee myös huolehtia siitä, että muutkaan eivät pääse kohtelemaan lasta huonosti. Ajatus sisältyy myös lapsenhuoltolain 1:1:een, jonka mukaan lasta tulee suojella kaikenlaiselta ruumiilliselta ja henkiseltä väkivallalta, huonolta kohtelulta ja hyväksikäytöltä.

Lapsen suojelemista väkivallalta käsitellään lapsen oikeuksien sopimuksen yleiskommenteissa. Minkäänlainen lapsiin kohdistuva väkivalta ole hyväksyttävää riippumatta siitä, kuinka vähäisestä väkivallasta on kyse. Sopimuksen mukaan kiellettyä kaikenlainen ruumiillinen tai henkinen väkivalta, mikä ei komitean mukaan jätä tilaa minkäänlaiselle lailliselle lapsiin kohdistuvalle väkivallalle.⁶³

⁶¹ Näin myös Toivonen 2017, s. 74–75 ja Aaltonen 2020, s. 15

⁶² Hakalehto 2018, s. 79

⁶³ Yleiskommentti No 13, kohta 19

2.6 Yhdenvertaisuusperiaate

Lapsioikeudessa yhdenvertaisuusperiaatteella tarkoitetaan lasten oikeudellista yhdenvertaisuutta keskenään sekä heidän yhdenvertaista kohteluaan aikuisten kanssa. Tämä tarkoittaa sitä, että lasta koskettavat samat perusoikeudet kuin aikuisiakin ja lasten oikeudet tulee turvata. Lisäksi lapsille kuuluvat kaikille yhteiset ihmisoikeudet.⁶⁴ Perustuslain 6§:ssä säädetään yhdenvertaisuudesta. Ihmiset ovat yhdenvertaisia lain edessä. PL 6.3:n mukaan lapsia on kohdeltava tasa-arvoisesti yksilöinä, ja heidän tulee saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavasti. Tästä seuraa oikeutus harjoittaa positiivista erityiskohtelua, jotta lapset olisivat tasa-arvoisessa asemassa aikuisten kanssa. Tällä perusteella lapset voidaan asettaa tarvittaessa esimerkiksi turvallisuuden osalta aikuisia parempaan asemaan.⁶⁵ Lisäksi PL 6.2:ssa säädetään syrjinnän kiellosta. Lasten oikeuksien sopimuksen 2 artikla sisältää vastaavasti samantapaisen syrjinnän kiellon. Syrjintäkiellon piiriin katsotaan kuuluvan muun muassa ikä, perhesuhteet, vammaisuus tai muu henkilöön liittyvä syy.⁶⁶ Voidaankin huomata, että lapsi asetetaan tapaamisoikeusprosessissa aikuisia parempaan asemaan, sillä lapsen etu huomioidaan sekä tuomioistuinkäsittelyssä että hyvinvointialueen vahvistamisen yhteydessä viranomaisen toimesta. Aikuisen etua ei pohdita tältä kannalta. Lapsi saa yhteiskunnan resursseja käyttöönsä, jotta hän olisi paremmassa asemassa prosessin aikana.

Yhdenvertaisuuden tarkoituksena on myös huomioida eri-ikäisten lasten väliset kehitykselliset erot. Vammaiset ja maahanmuuttajalapsset voivat olla erityisen tuen tarpeessa ja heidät tulee saattaa yhdenvertaiseen asemaan muiden kanssa.⁶⁷ Yhdenvertaisuuden voidaan nähdä vaikuttaneen tapaamisoikeutta koskeneessa tapauksessa KKO 2005:138. Tapauksessa sosiaaliviranomainen katsoi, ettei voi järjestää tapaamisten vaatimaa valvontaa eivätkä vanhemmat voineet esittää muutakaan vaihtoehtoa valvottujen tapaamisten järjestämiselle. Näin ollen tapaamiset evättiin. Korkein oikeus kuitenkin katsoi, ettei tapaamisoikeutta voida evätä pelkästään sillä perusteella, että viranomaisella ei ole resursseja järjestää tapaamista. Lapsen voisivat asettua erilaiseen asemaan, jos tapaamisoikeuteen vaikuttaisi paikalliset resurssit. Tapaaminen voidaan perusteluiden mukaan evätä kokonaan vain, jos se on lapsen edun mukaista.

⁶⁴ Hakalehto 2018, s. 84–85

⁶⁵ Hakalehto 2018, s. 79

⁶⁶ Jyränki 2015, s. 436

⁶⁷ Toivonen 2017, s. 244

2.7 Lasten oikeusturvan periaate

Lapset ovat monella tavalla erityisessä asemassa aikuisiin nähden. He ovat hyvin riippuvaisia aikuisista muun muassa siksi, että he eivät ehkä osaa itse vaatia oikeuksien toteuttamista tai eivät yleensä ole tietoisia oikeuksistaan. Pienet lapset tietysti ovat erityisen riippuvaisia vanhemmistaan tai muista huoltajista.⁶⁸

Lasten oikeusturvan periaatteen mukaan alaikäisen oikeudellista asemaa koskeva sääntely tulee olla mahdollisimman selvää ja johtaa hänen oikeuksiensa tehokkaaseen toteutumiseen käytännössä. Alaikäisellä on oltava käytössään hänen ikäänsä ja kehitystasoonsa soveltuvat oikeusturvakeinot. Oikeusturvan periaatteen tavoitteena on varmistaa lapsen oikeuksien mahdollisimman täysimääräinen toteutuminen. Ennakollinen oikeusturva on tärkeää lasten tapauksessa, sillä heillä ei ole samanlaista ymmärtämystä jonkin asian saattamisesta oikeusasteen päätettäväksi. Lisäksi prosessin kesto voi olla liian pitkä, jolloin asian toteaminen myöhemmin lainvastaiseksi ei ole lapsen edun mukaista, vahinko on jo voinut syntyä.⁶⁹

Lapsi on aina jossain määrin riippuvainen vanhempien huolenpidosta myös oikeusturvan tapauksessa. Mitä nuorempi ja riippuvaisempi lapsi on, sitä enemmän täytyy huomioida se, ettei lapsen asioiden ajamista voida jättää lapsen hyväntahtoisuuden varaan. Vanhemmat voivat olla välinpitämättömiä tai eivät tiedä miten asioihin tulisi suhtautua. Heillä voi myös olla henkilökohtaisia ongelmia, jotka heijastuvat lapsiin. Toivonen on puolestaan tutkimuksessaan havainnut, että sisällöllisesti lapsen oikeusturva on näyttäytynyt pitkälti samansisältöisenä kuin aikuisilla. Oikeuksien tehokas toteutuminen, saada perusteltu päätös ja oikeus tulla kuulluksi ovat olennainen osa. Näin on sekä oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin kannalta että lapsen edun kannalta. Väitöskirjassa huomautetaan, että menettelyllisesti lasten oikeuksien turvaamiseen on kiinnitettävä tuomioistuimessa erityistä huomiota.⁷⁰

Tapaamisoikeutta silmällä pitäen voidaan huomata, että hyvinvointialueen tulee oma-aloitteisesti ottaa prosessissa huomioon lapsen etu. Tätä ei jätetä lapsen huoltajien vastuulle. Hyvinvointialueen tulee tapaamissopimusta vahvistaessa varmistua siitä, että sopimus on lapsen edun mukainen, muutoin ei sopimusta voida vahvistaa. Tuomioistuimen tulee myös oma-aloitteisesti huomioida ja

⁶⁸ Toivonen 2017, s. 165 ja Hakalehto 2013b, s. 305

⁶⁹ Hakalehto 2018, s. 105–106

⁷⁰ Toivonen 2017, s. 243–244

selvittää mikä olisi lapselle parhaaksi kyseisessä tilanteessa. Tätä toteuttaa myös myöhemmin kuvattava olosuhdeselvitys, jolla sosiaalityöntekijät selvittävät lapsen tilannetta perheen kertoman ulkopuolella. Sen sijaan jo vahvistetun sopimuksen tai päätöksen muuttaminen voi olla oikeusturvakannalta hankalampi. Tuossa tilanteessa on nimittäin olemassa vahvistettu sopimus tai tuomioistuimen päätös. Tätä on lähtökohtaisesti noudatettava. Olosuhteissa tapahtuneeseen muutokseen voidaan reagoida vasta jonkun osapuolen pyytäessä muutosta kyseiseen sopimukseen tai päätökseen. Palaan tähän aiheeseen seuraavassa osiossa, jossa käsittelen tapaamisoikeutta tarkemmin.

3 TAPAAMISOIKEUS

3.1 Tapaamisoikeudesta yleisesti

Käsittelen tässä 2 osiossa tapaamisoikeuden vahvistamista ylipäättään. Palaan seuraavissa osioissa tarkemmin ehtoihin ja rajoituksiin, joita voidaan asettaa tapaamisoikeudelle. Käyn läpi ensin kansainvälisestä oikeudesta löytyvät lähteet, jotka velvoittavat lähtökohtaisesti vahvistamaan lapsen tapaamisoikeuden. Tämän jälkeen käsittelen EU-säädöksiä. Käsittelen osion lopuksi Suomen kansallisen lainsäädännön, vaikka toki on havaittava, että EU-sääntely ja kansainväliset säädökset vaikuttavat kansalliseen lainsäädäntöön.

3.2 Tapaamisoikeus kansainvälisen oikeuden mukaan

Suomessa on ratifioitu ja voimassa Yhdistyneiden kansakuntien lapsen oikeuksien sopimus. Sopimuksen artiklan 9.1 mukaan sopimusvaltiot takaavat, ettei lasta eroteta vanhemmistaan heidän tahtonsa vastaisesti paitsi, kun toimivaltaiset viranomaiset, joiden päätökset voidaan saattaa tuomioistuimen tutkittaviksi, toteavat soveltuvien lakien ja menettelytapojen mukaisesti sen olevan lapsen edun mukaista. Tällainen päätös saattaa olla tarpeellinen erityistapauksessa, kuten lapsen vanhempien pahoinpidellessä tai laiminlyödessä lasta tai kun vanhemmat asuvat erillään ja on tehtävä päätös lapsen asuinpaikasta.

Samaisen artiklan 9.4 mukaisesti sopimusvaltiot kunnioittavat vanhemmastaan tai vanhemmistaan erossa asuvan lapsen oikeutta ylläpitää henkilökohtaisia suhteita ja suoria yhteyksiä kumpaankin vanhempansa säännöllisesti, paitsi jos se on lapsen edun vastaista. Artiklassa 10 täsmennetään vielä, että sama asia koskee tilanteita, joissa toinen vanhempi asuu eri valtiossa. Sen mukaan lapsella, jonka vanhemmat asuvat eri valtioissa, on oikeus säännöllisesti ylläpitää henkilökohtaisia suhteita ja suoria yhteyksiä molempiin vanhempiinsa, paitsi poikkeuksellisissa tapauksissa. Tapaamisoikeuden kannalta olennaista on huomata lapsen oikeuksien sopimuksen 19 artikla, jonka mukaan sopimusvaltiot ryhtyvät kaikkiin asianmukaisiin lainsäädännöllisiin, hallinnollisiin, sosiaalisiin ja koulutuksellisiin toimiin suojellakseen lasta kaikenlaiselta ruumiilliselta ja henkiseltä väkivallalta, vahingoittamiselta ja pahoinpitelyltä, laiminlyönniltä tai välinpitämättömältä tai huonolta kohtelulta tai hyväksikäytöltä, mukaan lukien seksuaalinen hyväksikäyttö, silloin kun hän on vanhempansa, muun laillisen huoltajansa tai kenen tahansa muun hoidossa. Tällä perusteella voidaan rajoittaa lapsen tapaamisoikeutta, mikäli sille on tarvetta.

Suomi on myös ratifioinut Euroopan ihmisoikeussopimuksen. Sen artiklassa 8.1 säädetään, että jokaisella on oikeus nauttia yksityis- ja perhe-elämäänsä, kotiinsa ja kirjeenvaihtoonsa kohdistuvaa kunnioitusta. Perheeksi voidaan katsoa myös vanhempi ja tämän lapsi, vaikka he eivät olisi asuneet yhdessä. Perheeksi voidaan myös katsoa esimerkiksi isovanhempi ja lapsi, jos he puolestaan ovat asuneet yhdessä.⁷¹ EIS 8.1 artiklassa tarkoitettu oikeus sisältää vanhemmat oikeuden pitää yhteyttä lapseensa ja koskettaa siten myös tapaamisoikeuden ulottuvuutta.⁷² Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännössä on myös todettu, että vaikkakin avioerotilanteessa perhe purkautuu, säilyy molemmilla oikeus rajoitettuun tapaamisoikeuteen edelleen.⁷³

EIS 8.3 artiklassa säädetään tapaamisoikeuden rajoittamisesta. Sen mukaan viranomaiset eivät saa puuttua tämän oikeuden käyttämiseen, paitsi kun laki sen sallii ja se on välttämätöntä demokraattisessa yhteiskunnassa kansallisen ja yleisen turvallisuuden tai maan taloudellisen hyvinvoinnin vuoksi, tai epäjärjestyksen tai rikollisuuden estämiseksi, terveyden tai moraalisen suojaamiseksi, tai muiden henkilöiden oikeuksien ja vapauksien turvaamiseksi.

Suomi on ratifioinut myös naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta tehdyn Euroopan neuvoston yleissopimuksen (SopS 53/2015). Sen 31.2 artiklassa säädetään, että osapuolet toteuttavat tarvittavat lainsäädäntö- tai muut toimet varmistaakseen, ettei

⁷¹ Pellonpää 2018, s. 808–809

⁷² Aaltonen 2020, s. 129

⁷³ EIT tapaus Sanchez Cardenas v. Norja 2007

tapaamis- tai huoltajuusoikeuksien käyttäminen vaaranna uhrin tai lasten oikeuksia ja turvallisuutta. Tarkoituksena on siis estää tapaamisoikeuden väärinkäyttöä siten, että toiselle vanhemmalle tai huoltajalle aiheutuisi hengenvaaraa. Tällä perusteella voidaan tapaamisoikeudelle asettaa rajoituksia.

3.3 Tapaamisoikeus EU-oikeuden mukaan

Euroopan unionin on katsottu keskittyvän enemmän taloudelliseen toimintaan. Koska ihmisoikeudet on implementoitu mukaan Euroopan unionin toimintaan, myös lapsen oikeuksien merkityksen voidaan katsoa vahvistuneen.⁷⁴ Sopimuksessa Euroopan unionista (SEU) ja sen 3 artiklassa todetaan lapsen oikeuksien suojelun kuuluvan Euroopan unionin tavoitteisiin. Voidaankin todeta, että lapsen oikeudet on otettava Euroopan unionissa huomioon ja lasten oikeuksia loukkaavista toimista on pidättäydyttävä.⁷⁵ Euroopan unionin perusoikeuskirjalla on Euroopan unionissa perussopimukseen rinnastettava oikeudellinen asema Lissabonin sopimuksen jälkeen. Perusoikeuskirjassa säädetään lapsen oikeuksia koskevista määräyksistä sen 24 artiklassa. 24 artiklan 3-kohdan mukaisesti jokaisella lapsella on oikeus ylläpitää henkilökohtaisia suhteita ja suoria yhteyksiä kumpaankin vanhempansa säännöllisesti, jollei se ole lapsen edun vastaista.

Perusoikeuskirjan 7 artiklassa myös säädetään, että jokaisella on oikeus siihen, että hänen yksityis- ja perhe-elämäänsä, kotiaan sekä viestejään kunnioitetaan. Perusoikeuskirjan 52.1 artiklassa kuitenkin säädetään, että tässä perusoikeuskirjassa tunnustettujen oikeuksien ja vapauksien käyttämistä voidaan rajoittaa ainoastaan lailla, ja kyseisten oikeuksien ja vapauksien olennaista sisältöä noudattaen. Suhteellisuusperiaatteen mukaisesti rajoituksia voidaan tehdä ainoastaan, jos ne ovat välttämättömiä ja vastaavat tosiasiallisesti unionin tunnustamia yleisen edun mukaisia tavoitteita tai tarvetta suojella muiden henkilöiden oikeuksia ja vapauksia. Euroopan unionin tuomioistuim on suuressa jaostossa ottanut kantaa siten, että perusoikeuskirjan 7 ja 24 artiklassa taatut oikeudet eivät ole luonteeltaan ehdottomia, joten niitä voidaan rajoittaa perusoikeuskirjan 52 artiklan 1 kohdassa määrättyin edellytyksin.⁷⁶

⁷⁴ Hakalehto 2018, s. 1–3

⁷⁵ Hakalehto 2018, s. 2

⁷⁶ EUT C-483/20, kohta 36

On kuitenkin huomattava, että jokaisella EU-maalla on omat huoltajuutta ja tapaamisoikeutta koskevat säännöksensä. Perusoikeuskirjan 24.3 artiklan mukaan lapsilla on kuitenkin oikeus henkilökohtaiseen suhteeseen ja suoraan yhteyteen molempiin vanhempiinsa. Huomion arvoista on myös, että yhteydenpidolle asetettavat rajoitukset ovat perusoikeuskirjan mukaan mahdollisia vain lapsen edun niin vaatiessa. Lapsen etua olen käsitellyt tässä tutkielmassa aikaisemmin.

3.4 Tapaamisoikeus Suomen lainsäädännön mukaan

Perustuslain (PL, 731/1999) 6.3 mukaan lapsia on kohdeltava tasa-arvoisesti yksilöinä, ja heidän tulee saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavasti. Tällä on merkitystä tapaamisoikeuden kannalta, ja lapsen oma tahto vaikuttaa tapaamisoikeuden laajuuteen. Kuten myöhemmin tutkielmassa käy ilmi, lapsen omalla tahdolla on merkitys, kun määritellään ehtoja ja rajoja tapaamisoikeudelle. Asiasta on vastaavanlaisesti säädetty myös YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksessa aikaisemmin kuvatulla tavalla. Perustuslain 19.3 mukaan julkisen vallan on tuettava perheen ja muiden lapsen huolenpidosta vastaavien mahdollisuuksia turvata lapsen hyvinvointi ja yksilöllinen kasvu.

Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta tuli voimaan vuonna 1984. Tämän jälkeen sitä on uudistettu ja viimeisin uudistus tuli voimaan 8.2.2019 ja koski myös tapaamisoikeutta. Lapsenhuoltolain 1:2.1:n mukaan tapaamisoikeuden tarkoituksena on turvata lapselle oikeus luoda ja säilyttää myönteinen ja läheinen suhde vanhempansa, jonka luona lapsi ei asu. Tapaamisoikeuteen kuuluu, että lapsi saa ajoittain olla tämän vanhemman luona tai tavata tätä muualla taikka pitää tähän yhteyttä muulla tavoin. Kyseisen säädöksen 3 momentissa viitataan lapsenhuoltolain 2:9c:een, jonka mukaan tapaamisoikeus voidaan vahvistaa myös muulle kuin vanhemmalle ja tällöin noudatetaan niitä säädöksiä, joita on säädetty lapsen ja vanhemman välille. Kuitenkin esimerkiksi EIT:n ratkaisukäytännöstä on todettu, että tapaamisoikeus voidaan myöntää isovanhemman ja lapsen välille, jos he ovat asuneet samassa taloudessa.⁷⁷ Näin ollen eroavaisuuksia itse tapaamisoikeuden myöntämisen välillä on olemassa riippuen siitä, onko tapaamisoikeus kyseessä vanhemman ja lapsen

⁷⁷ Pellonpää 2018, s. 808–809

vai muun henkilön ja lapsen välillä. Samanlaiseen johtopäätökseen on päätyneet Aaltonen ja huomauttaa, että perheen käsitys on muuttunut.⁷⁸

Lapsenhuoltolain 2:9.2 5-kohdan mukaan tuomioistuin voi päättää, että lapsella on oikeus pitää yhteyttä ja tavata vanhempansa, jonka luona lapsi ei asu. Lastenhuoltolain säädöksiä onkin muutettu vuonna 2019 siten, että myös muille läheisille henkilöille voidaan vahvistaa tapaamisoikeus. Esitöiden mukaan tarkoituksena on nimenomaan ollut huomioida muuttuneet perhetilanteet ja saattaa ne nykyaikaiselle tasolle.⁷⁹

Laista ei ole löydettävissä tapaamisoikeuden tarkempaa määritelmää. Tapaamisoikeuteen voi kuitenkin kuulua varsinaisen tapaamisen sijaan myös yhteydenpito erilaisilla viestintävälineillä. Lain esitöiden mukaan tapaamisoikeus voidaan vahvistaa myös tilanteissa, joissa suhdetta ei ole vielä ollut edes olemassa. Tarkoituksena on luoda suhteet toiseen vanhempaan ja myös näissä tilanteissa voidaan tapaamisoikeus vahvistaa.⁸⁰ Tapauksessa KKO 1988:60 oli kyse siitä, että toinen vanhempi oli nähnyt lapsen viimeksi 2,5 vuoden ikäisenä. Lapsen iän ollessa myöhemmin 9 vuotta, vanhempi oli vaatinut, että tapaamisoikeus myönnetään. KKO:n mukaan tapaamisoikeus tuli kuitenkin myöntää, vaikka minkäänlaista suhdetta ei lapseen ollut, eikä vanhemmalla ja lapsella ollut myöskään yhteistä kieltä.

Tapaamisoikeus on esitöiden mukaan lähtökohtaisesti vahvistettava, vaikka vanhemmat eivät olisi yksimielisiä siitä.⁸¹ Myös korkein oikeus on ottanut kantaa tapaamisoikeuteen. Tapauksen KKO 2005:138 perusteluissa todetaan, että yleensä on lapsen edun mukaista pitää yhteyttä myös siihen vanhempaan, jonka luona hän ei asu. Suhde molempiin vanhempiin tulee lähtökohtaisesti mahdollistaa.

Lapsenhuoltolain 2:10.1 mukaan lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskeva asia on ratkaistava ennen kaikkea lapsen edun mukaisesti. Samaisen pykälän 3 momentissa säädetään, että tehtäessä ratkaisua lapsen asumisesta ja tapaamisoikeudesta on otettava 1 momentissa säädetyn lisäksi huomioon erityisesti lapsen ikä ja kehitystaso, lapsen luonne ja taipumukset, lapsen mahdolliset erityistarpeet, vanhempien asuinpaikkojen välinen etäisyys sekä vanhempien kyky ottaa yhdessä vastuu lasta koskevista asioista ja suojella lasta kaikenlaiselta väkivallalta. Edellä mainitulla pykälällä 10 on siis merkitystä sen kannalta, myönnetäänkö tapaamisoikeus laisinkaan. Kuten myöhemmin

⁷⁸ Aaltonen 2009, s. 75–76

⁷⁹ HE 88/2018 vp, s. 1

⁸⁰ HE 88/2018 vp, s. 35–36

⁸¹ HE 224/1982 vp, s. 16

tutkielmassa kuvaan, samaisilla asioilla on merkitystä myös sen kannalta, millaisia ehtoja tapaamisoikeudelle asetetaan.

Joissakin tapauksissa on mahdollista vahvistaa tapaamisoikeus vain tuettuna tai valvottuna. Lapsenhuoltolain 2:9b:n mukaan vanhemmat voivat sopia, että lapsen ja vanhemman väliset tapaamiset toteutetaan tuettuina tai valvottuina taikka että tapaamiset aloitetaan ja lopetetaan valvotusti. Tähän tapaamisoikeuden rajoituksen palaan myöhemmässä osiossa, jossa esittelen sen tarkemmin.

Laki lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan päätöksen täytäntöönpanosta (Täytäntöönpanolaki, 619/1996) koskettaa täytäntöönpanoa tapaamisoikeuden osalta. Sen 1:1.1:n mukaan tuomioistuimen päätös ja väliaikainen määräys lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta pannaan täytäntöön siten kuin kyseisessä laissa säädetään. 2 momentin mukaan puolestaan sopimus, jonka hyvinvointialue on vahvistanut, pannaan täytäntöön tämän lain mukaisessa järjestyksessä kuten tuomioistuimen päätös, joka on saanut lainvoiman.

Täytäntöönpanolain 4:13 mukaan tuomioistuin voi pyynnöstä käsittelyn ajaksi tai muutoin väliaikaisesti taikka vähäisessä määrin pysyvästi muuttaa tai täsmentää tapaamisoikeutta koskevia ehtoja, jos se edistää tapaamisoikeuden toteuttamista ja on lapsen edun mukaista. Ehtoja saa muuttaa pysyvästi vain, jos täytäntöön pantavana oleva päätös on lainvoimainen.

Tapauksessa KKO 2016:61 oli kyse siitä, että toinen vanhempi ei ollut noudattanut tapaamisaikoja eikä ollut saapunut tapaamisiin. Tapaamisten olisi tullut tapahtua portaittain kasvaen sitä, että aluksi tapaamista lapsen kanssa oli vähemmän ja luottamuksen kasvettua myös tapaamisten määrää oli tarkoitus lisätä. Kaksi vuotta myöhemmin sama vanhempi kuitenkin vaati, että tapaamisoikeuspäätöstä kuitenkin edelleen noudatetaan. Tapaamisoikeus edelleen vahvistettiin, mutta korkeimman oikeuden mukaan tällöin voitiin tehdä täytäntöönpanolain mukaisesti muutos aiempiin tapaamisoikeuden ehtoihin siten, että tapaamiset aloitetaan alusta kuten alun perin oli tarkoitus.

3.5 Tapaamissopimuksen erityislaatuisuus

3.5.1 Sopimusoikeudellisia näkökohtia

Perinteisesti on katsottu, että sopimus on kysymyksessä silloin, kun kaksi henkilöä ilmaisevat tahtonsa ja ne ovat yhtäpitäviä. Oikeusvaikutus syntyy, kun he ovat yhtä mieltä tahtomastaan oikeustilan muutoksesta. Tällöin henkilöiden välille on syntynyt sopimus. Perinteisesti yksilöllä on sopimusvapaus.⁸² Koulun mukaan puolestaan tapaamissopimuksien kohdalla voidaan havaita niiden kuuluvan perheoikeudellisten sopimusten joukkoon. Perheoikeudellisessa kirjallisuudessa on katsottu, että sopimukset ovat mahdollisia vain siltä osin kuin ne lain mukaan ovat nimenomaisesti sallittuja. Yksilökeskeinen ajattelu sopimusta tehdessä ei sovi perheen sisälle, sillä tarkoituksena on järjestää perheen asioita yhteisesti. Sopimus koskettaa myös kolmatta eli lasta.⁸³

Tällä voidaan nähdä olevan eroja tapaamisoikeussopimuksen ehtoja tarkasteltaessa. Kyseessä ei ole perinteinen sopimus, sillä lapsen etu ja mielipide tulee huomioida sopimusehtoja asetettaessa. Kuten myöhemmin huomataan, iältään vanhemman lapsen mielipiteellä on merkitystä sen kannalta, voidaanko sopimusta tapaamisesta tehdä ollenkaan. Myös hyvinvointialueen tulee varmistua, että sopimus on lapsen edun mukainen ennen kuin se vahvistaa sopimuksen. Vastaavasti tuomioistuimen tulee varmistua samasta asiasta ennen asian päättämistä vanhempien sopimalla tavalla. Voidaan kuitenkin huomata, että vaikka hyvinvointialue olisikin vahvistanut sopimuksen, ei sen noudattamista valvota, mikäli molemmat osapuolet sopivat käytännöistä, jotka poikkeavat vahvistetusta sopimuksesta. Tapaamissopimus tulee täytäntöönpantavaksi vain, jos jompikumpi osapuolista vaatii sen täytäntöönpanoa. Täytäntöönpanoa voidaan kuitenkin vaatia vain sellaiselle sopimukselle, joka on hyvinvointialueen vahvistama.

⁸² Hemmo 2006, Osio 6. Sopimuksen tekeminen

⁸³ Koulun 2014, s. 189–192

3.5.2 Tapaamissopimus

Tapaamissopimus on sellainen sopimus, jossa lapsen vanhempien kesken sovitaan siitä, miten lapsi vierailee etävanhemman luona tai viettää hänen kanssaan aikaa. Vaikka kyseessä on nimensä mukaisesti sopimus, se saa normaalista sopimuksesta poikkeavia elementtejä siitä syystä, että se koskettaa perhettä ja lasta.⁸⁴ Lapsenhuoltolain 2:8.5:n mukaan sopimus, jonka hyvinvointialue on vahvistanut, on voimassa ja voidaan panna täytäntöön niin kuin tuomioistuimen lainvoimainen päätös.

Sopimus lapsen tapaamisoikeudesta vaikuttaa perinteiseltä sopimukselta, mutta on hyvin erilainen kuin varallisuusosoikeudellinen sopimus. Lapsen tapaamisoikeutta koskeva sopimus saa vaikutuksia vain lain nojalla ja jos hyvinvointialue on kyseisen sopimuksen vahvistanut.⁸⁵ Tapaamisoikeutta koskevan sopimuksen täytäntöönpano voi sisältää vain vaatimukset, että lapsi on luovutettava lähivanhemmalle tai lähivanhemman on sallittava tapaamiset.⁸⁶ Jos täytäntöönpanoa sopimukselle haetaan, se toteutetaan sellaisilla ehdoilla kuin sopimukseen on kirjattu. Poikkeuksena tähän on tilanne, että lapsi vastustaa yksittäistä tapaamiskertaa. Tästä säädetään täytäntöönpanolain 1:2:ssa. Käräjäoikeus voi myös hylätä täytäntöönpanohakemuksen kyseisen lain 4:14 mukaan, jos täytäntöönpano olosuhteiden muuttumisen tai muun syyn vuoksi on selvästi lapsen edun vastaista.

Lapsenhuoltolain 2:8.3:n mukaan hyvinvointialueen on harkitessaan, voidaanko sopimus vahvistaa, otettava huomioon lapsen etu sekä lapsen omat toivomukset ja mielipide. Hyvinvointialue voi vahvistaa sopimuksen vain, jos se ei ole lapsen edun vastaista. Todellisuudessa lapsen toivomukset ja mielipide sekä etu tulee huomioiduksi ennen sopimuksen esittämistä vahvistettavaksi, sillä lastenvalvojan tulee ohjata vanhempia sopimaan tapaamisoikeuden ehdoista niin että nämä tulevat huomioiduksi sopimuksessa.

Erona siis varallisuusosoikeudelliseen sopimukseen on se, että lapsen tapaamisoikeudesta ei voida sopia lasta sitovasti ilman, että viranomainen on ottanut kantaa, onko se lapsen edun mukainen. Varallisuusosoikeudellisissa sopimuksissa kun puolestaan ei lähtökohtaisesti tarkastella sitä, onko asia hyväksi molemmille osapuolille vaan siihen voidaan puuttua vasta kun sopimus on selvästi kohtuuton. Olisi nähdäkseni erikoista, jos huoltaja voisi sopia lapselle sitovasta tapaamisoikeudesta

⁸⁴ Koulumies 2014, s. 171–173

⁸⁵ Koulumies 2014, s. 173

⁸⁶ Nysten 2015, s. 156–158

ilman asian ulkopuolista tarkastelua, sillä sopimus koskee kolmatta henkilöä. Voidaan kuitenkin vertailla tilannetta siihen, että huoltaja on myös edunvalvojan ominaisuudessa oikeutettu tekemään joitakin sopimuksia muutoin lapsen puolesta ilman viranomaisen hyväksyntää. Vastaavasti huoltajalla on oikeus peruuttaa tehtyjä sopimuksia kuten esimerkiksi laissa nuorista työntekijöistä (998/1993) säädetään.

Peuralahti puolestaan huomauttaa, että sopimus, jota ei ole vahvistettu hyvinvointialueen toimesta, sitoo sopimuksen tehneitä vanhempia. Tällöin vain sopimusta ei voida panna täytäntöön.⁸⁷ Sitovuutta tosin ei voitane pitää vahvana, jos sen toteuttamatta jättämisestä ei voi seurata minkäänlaisia toimenpiteitä. Koulu onkin havainnut, että lasta koskevassa sopimuksessa on eroavaisuuksia perinteisestä sopimuksesta ainakin seuraavasti: Lasta koskevan sopimuksen pitävyyttä ei turvata muutoin kuin viranomaisteitse vahvistettujen sopimusten kohdalla. Lasta koskevat sopimukset ovat ajallisesti epämääräisempiä kuin tavanomaiset sopimukset. Lasta koskevat sopimukset vaikuttavat suoraan sopimukseen nähden ulkopuolisen henkilön eli lapsen asemaan. Lasta koskevan sopimuksen sisältö on hyvin rajoitettua.⁸⁸

Näkisin, että voidaan kuitenkin argumentoida sen puolesta, että huoltajalla on oikeus päättää lapsenhuoltolain 1:4:n mukaisesti lasta koskevista asioista. Vastaavalla tavalla holhoustoimilain 2:4:ssa (442/1999) säädetään, että lapsen edunvalvoja on hänen huoltajansa. Näin ollen huoltajalla on normaali lakiin kirjattu oikeus päättää asioista, jotka koskettavat kolmatta henkilöä eli lasta. Toisaalta voidaan huomata, että lapsen tapaamisesta voidaan sopia vanhempien kesken monella tavalla, mutta nämä sopimukset eivät ole täytäntöönpantavissa ennen kuin hyvinvointialue on ne vahvistanut tai ne perustuvat tuomioistuimen päätökseen. Nähdäkseni tällä on kuitenkin yhtäläisyyksiä varallisuus oikeudellisen sopimuksen täytäntöönpanoon, sillekin voidaan hakea vahvistus tuomioistuimelta riitatilanteessa ja panna vasta sitten täytäntöön ulosottoimin. Aikamääreet voivat olla toisaalta joustavia. Jos tapaamissopimuksessa on esimerkiksi sovittu harrastukseen viemisestä, voivat harrastusaikataulut muuttua sattumanvaraisesti. Kuitenkin sopimuksen voimassaololle on viimeinen takaraja siinä, kun lapsi täyttää 18 vuotta.

⁸⁷ Peuralahti 2012, s. 70

⁸⁸ Koulu 2014, s. 179–181

3.6 Tuomioistuimen päätöksestä

Tapaamisoikeuteen liittyviä asioita voidaan ratkaista kahdella tavalla. Ne voidaan ratkaista sopimalla asia ja hyvinvointialue vahvistaa tämän sopimuksen. Toisaalta ne voidaan ratkaista tuomioistuimen päätöksellä. Sopimista pidetään ensisijaisena keinona, kuten osiossa 4 esittelen. Tapaamisoikeutta koskeva asiaan sovelletaan oikeudenkäymiskaaren (OK, 4/1734) indispositiivisessa riita-asiassa sovellettavia säännöksiä. Tuomioistuin ei siis ole sidottu siihen, että asiassa osapuolen esittämä vaatimus myönnetään. Tuomioistuimella on velvollisuus itse selvittää asiaa. Tuomioistuin voi omasta aloitteestaan hankkia todisteita.

Lapsenhuoltolain 2:10.4:n mukaan asia, joka koskee lapsen oikeutta tavata vanhempansa, on ratkaistava vanhempien sopimalla tavalla ole aihetta olettaa, että tämä ratkaisu olisi vastoin lapsen etua. Näin ollen indispositiivisuus koskee nähdäkseni vain lapsen etua ja lasta. Sen sijaan tuomioistuin ei tarkastele sitä, olisiko jommallakummalla mahdollisuus saada vaikkapa laajempi tapaamisoikeus, kunhan suppeampi on lapsen edun mukaista. Korkein oikeus käsitteli vanhempien sopimusta ja lapsen etua tapauksessa KKO 2003:126. Sen perustelujen mukaan vanhempien välistä sopimusta on lähtökohtaisesti pidettävä lapsen edun mukaisena. Jos kuitenkin esiin tulleista seikoista käy ilmi, että lapsen etu vaatii muuttamaan sopimusta, tulee tuomioistuimen näin toimia.

Sopimus ja päätös näin ollen kietoutuvat toisiinsa osittain. Sovinnollisuutta pidetään tärkeänä tapaamisoikeudenkin kohdalla. Voidaankin mielestäni huomata, että vanhemmat itse tuntevat oman tilanteensa parhaiten ja ovat näin parhaita ehdottamaan sellaista ratkaisua, joka toimii heidän arjessansa. Aaltonen kuitenkin huomauttaa, että tapaamisoikeutta koskevassa asiassa tuomioistuin ei ole sidottu vanhempien sopimukseen.⁸⁹

Tuomioistuin voi poiketa vanhempien välisestä sopimuksesta, jos asian yhteydessä käy ilmi, että muunlainen ratkaisu olisi lapsen edun mukainen. Näin ollen se ei voi muuttaa sopimusta esimerkiksi sillä perusteella, että sopimus ei välttämättä palvele vanhemman etua. Kuitenkin myöhemmin tarkemmissa ehdoissa havaitaan, vanhemman tilanne tulee huomioiduksi lapsen edun kautta. Yksinkertaisena esimerkkinä voidaan käyttää sitä, että lapsen edun vuoksi lapsi tapaa vanhempansa silloin kun vanhempi ei ole töissä tai lapsi itse koulussa. Näin vanhemman työaika vaikuttaa lapsen

⁸⁹ Aaltonen 2020, s. 125

tapaamisoikeusehtoihin. Esittelen kuitenkin myöhemmin osiossa 5 sen, että tapaamisehtojen tulee olla toimivia kaikkien arjen kannalta, ei pelkästään lapsen.

4 RAJANVETO TUETTUIHIN JA VALVOTTUIHIN TAPAAMISIIN

4.1 Yleisesti

Tässä tutkimuksessa käsittelen tapaamisoikeudelle asetettavia ehtoja lapsenhuoltolain 2:7a:n ja 2:9b:n mukaisesti. Kuitenkin voidaan huomata, että joissakin tilanteissa perusteet vaativat nimenomaan siirtymään normaalista tapaamisesta tuettuun tai valvottuun tapaamiseen. Myös tuettujen ja valvottujen tapaamisten kohdalla täytyy määritellä tarkemmat ehdot kyseisten lainkohtien mukaisesti. Näin on toimittava riippumatta siitä, onko tapaamisoikeus sopimukseen perustuva vai tuomioistuimen päättämä. Normaalin tapaamisoikeuden termiä käytän tässä tutkielmassa tarkoittaakseni tilannetta, jossa ulkopuolista apua ei käytetä lapsen tavatessa tapaajaa.⁹⁰ Ulkopuolinen apu voi esimerkiksi olla joko sosiaalityöntekijä tai tapaamissopimuksessa määritelty muu avustaja. Toki on huomattava, että vaikka tapaamishdoissa ei ole varsinaisesti mainittu avustajaa, voi tapaaja toki turvautua sellaiseen omaehtoisesti.

Tapaamisoikeuden toteuttaminen tuettuna tai valvottuna on huomattava rajoitusehto normaaliin tapaamisoikeuteen. Kuten myöhemmin huomataan, tulisi tapaamisen järjestää lähtökohtaisesti tavanomaisina ja vain jos muut keinot eivät sovi, voidaan siirtyä tuettuun tai valvottuun tapaamiseen. Käsittelen tässä osiossa näitä erityisiä perusteita, jotta voidaan havaita, milloin niin sanottu normaali tapaamisoikeus ei enää ole mahdollinen. Tapaamista ei näissä tilanteissa voida enää vahvistaa normaalia tapaamisoikeutta käyttäen vaan on siirryttävä tuettuihin ja valvottuihin tapaamisiin. Siitä syystä esittelen tässä osiossa rajanvetotilannetta normaalien tapaamisten ja valvottujen sekä tuettujen välillä. Kuten myöhemmin huomataan, tapaamisoikeuden järjestäminen normaalina on ensisijainen verrattuna valvottuun ja tuettuun tapaamiseen. Tästä syystä tulee tapaamisoikeuden ehdoilla pyrkiä ensisijaisesti järjestämään tapaamisoikeus normaalina. Mikäli tämä ei ole mahdollista, tulee ottaa käyttöön valvotut ja tuetut tapaamiset. Säännös tuetuiksi tai valvotuiksi tapaamisiksi määräämiselle

⁹⁰ Myös Aaltonen 2020, s. 183 ja Tolonen 2020, s. 163 mainitsevat teoksissaan niin sanotun normaalin tapaamisen.

on kuitenkin eri kuin tarkempien ehtojen määrittämisessä. Sivuutan tässä osiossa hieman myös tilannetta, jolloin tapaamisoikeutta ei voida vahvistaa laisinkaan.

4.2 Tapaamisen määrittäminen tuetuksi tai valvotuksi

Joissakin tapauksissa on mahdollista vahvistaa tapaamisoikeus vain tuettuna tai valvottuna. Lapsenhuoltolain 2:9b.1:n mukaan vanhemmat voivat sopia, että lapsen ja vanhemman väliset tapaamiset toteutetaan tuettuina tai valvottuina taikka että tapaamiset aloitetaan ja lopetetaan valvotusti. Lapsenhuoltolain 2:9b.2:n mukaan tuomioistuin voi päättää, että tapaamiset toteutetaan tuettuina tai valvottuina taikka valvotuina vaihdoin. Taustana edellä mainitulle säädökselle on tapaamisen mahdollistaminen tilanteessa, jossa voi olla vaaraa toiselle vanhemmalle tai lapselle. Tarkoitus on ollut edistää Istanbulin kansainvälisen sopimuksen toteutumista.⁹¹

Tuetulla tapaamisella tarkoitetaan sellaista tapaamista, jossa sosiaalityöntekijä myötävaikuttaa tapaamisoikeuden toteutumiseen. Tarkoitus on kuitenkin tällöin tukea tapaamisten tapahtumista sen valvomisen sijaan. Valvotulla tapaamisella puolestaan tarkoitetaan sanamuodonkin mukaisesti tapaamisten valvontaa. Tarkoituksena on tällöin valvoa, että tapaaminen sujuu lapsen kannalta turvallisella ja muutenkin asianmukaisella tavalla ja että lasta ei ilman lupaa viedä pois tapaamisesta. Valvottu vaihto on tarkoitettu tilanteisiin, joissa vaihtotilanteissa on mahdollisuus suurempaan riitaan tai jopa väkivaltaa, vaikka itse lapsen tapaaminen vaihdon jälkeen sujuu ongelmitta.⁹²

Lapsenhuoltolain 2:9b:n mukainen tapaamisten rajoittaminen on hallituksen esityksen mukaan tarkoitettu nimenomaan lapsen suojelemiseksi. Vaarana voi olla henkisen kehityksen vaikeutuminen tai fyysinen väkivalta. Valvonnalla puututaan merkittävästi lapsen ja vanhemman yksityisyyden ja perhe-elämän suojaan. Tämän vuoksi valvottuja tapaamisia on pidettävä viimesijaisena vaihtoehtona. Valvottuun tapaamiseen tulee turvautua vain, jos tapaamisten tukeminen tai pelkästään vaihtojen valvominen eivät turvaa riittävästi lapsen etua.⁹³

Myös korkein oikeus on ottanut kantaa valvottuihin tapaamisiin. Tapauksessa KKO 2007:71 oli kyse siitä, että toinen vanhempi oli ollut väkivaltainen ja uhannut viedä lapsen pois Suomesta luvatta.

⁹¹ He 88/2018 vp, s. 51

⁹² HE 88/2018 vp, s. 51

⁹³ HE 88/2018 vp, s. 51

Korkeimman oikeuden perusteluiden mukaan aina ei ole lapsen edun mukaista, että hän saa tavata sitä vanhempansa, jonka luona hän ei asu. Jos esimerkiksi tapaavan vanhemman olosuhteiden tai käyttäytymisen takia on vaarana, että hän vahingoittaa lasta tai jos tapaamisesta on muunlaista vaaraa lapsen tasapainoiselle kehitykselle, lapsen edun mukaista ei ole, että hänen oikeutensa pitää vanhempaan yhteyttä toteutetaan normaalilla tavalla. Jos lapseen kohdistuva uhka tai vaara voidaan poistaa tapaamisen valvonnalla, tulisi tapaamiset järjestää ensisijaisesti valvotusti. Viimesijaisena keinona voidaan lapsen oikeus tavata vanhempansa poistaa. Tapauksen perusteluiden mukaan valvottujen tapaamisten ja tapaamisoikeuden poistamisen tulisi kuitenkin olla väliaikaisratkaisuja. Tavoitteena on normaali tapaavan vanhemman luona toteutuva tapaaminen.

Lapsenhuoltolain mukaan on siis mahdollista joko sopia ehdoista vanhempien kesken tai mikäli sopimukseen ei päästä, tuomioistuimen päätöksellä määrätä tapaamisoikeus tietyillä ehdoilla. Sopimista voidaan pitää ensisijaisena keinona.⁹⁴ Lapsenhuoltolain sääntely uudistettiin vuonna 2019. Tällöin lakiin otettiin säädökset tuetuista ja valvotuista tapaamisista. Tolonen kiinnittää myös huomiota etusijajärjestykseen. Tapaamisia saatettiin ennen lakiuudistus tarpeettomasti määrätä valvotuiksi, vaikka lievempi tuki olisi voinut riittää. Nimenomaiselle sääntelylle oli tarve etenkin siksi, että järjestelyllä puututaan perhe-elämän suojaan.⁹⁵

Lapsenhuoltolain 2:9b.1:ssä säädetään, että tapaamiset voidaan vahvistaa valvotuiksi vain, jos tapaamisten tukeminen tai valvotut vaihdot eivät riitä turvaamaan lapsen etua. Myös lain perusteluissa korostetaan sitä, että valvonta tulee kysymykseen vain, jos lievempi tuki ei riitä.⁹⁶ Tämä tarkoittaa Tolosen mukaan lievimmän puuttumisen lähtökohtaa. Tapaamisia rajoitetaan valvonnan tai tuen avulla vain sen verran kuin on tarpeen. Varsinkin tapaamisten valvonnalla puututaan lapsen ja vanhemman yksityisyyden ja perhe-elämän suojaan. Tästä syystä valvontaa tulee pitää viimesijaisena vaihtoehtona tapaamisten toteuttamisessa.⁹⁷

Nähdäkseni voidaan siis havaita, että erilaisia vaihtoehtoja tapaamisoikeuden vahvistamiselle on yhdeksän:

1. Normaali tapaamisoikeus sovitulla ehdoilla
2. Normaali tapaamisoikeus määrättyillä ehdoilla
3. Tuettu tapaaminen sovitulla ehdoilla

⁹⁴ HE 224/1982 vp, s. 6 ja Peuralahti 2012, s. 79–80

⁹⁵ Tolonen 2020, s. 161–164

⁹⁶ HE 88/2018 vp, s. 52

⁹⁷ Tolonen 2020, s. 164–165

4. Tuettu tapaaminen määrätyillä ehdoilla
5. Valvottu vaihto sovituilla ehdoilla
6. Valvottu vaihto määrätyillä ehdoilla
7. Valvottu tapaaminen sovituilla ehdoilla
8. Valvottu tapaaminen määrätyillä ehdoilla
9. Tapaamisoikeuden epääminen

Tapaamisoikeuden toteuttamisessa voi kuitenkin olla elementtejä useammasta mallista, joten on esimerkiksi mahdollista sopia muuten normaalista tapaamisesta siten, että vaihtamistilanteet valvotaan.⁹⁸ Näistä tilanteista jokaiseen on annettava tarkemmat ehdot kuten lapsenhuoltolaissa säädetään. Lähtökohtana voidaan pitää, että tapaamisen tulisi tapahtua normaalina ja asettaa sellaisia tarkempia ehtoja, joilla tapaaminen voidaan normaalisti toteuttaa. Jos tämä ei ole mahdollista tulee siirtyä enemmän tuettuun tai valvottuun suuntaan. Esimerkkinä voidaan käyttää mahdollista lapsen luvatonta maastavientiä. Ehtoja asetettaessa tulisi pohtia, voisiko riittävä ehto olla esimerkiksi lapsen passin luovuttaminen valvojalle tapaamisen ajaksi sen sijaan, että koko tapaaminen järjestetään valvottuna.

4.3 Tuetun tapaamisen kriteerit

Tapaamiset voidaan vahvistaa valvotuiksi vain, jos tapaamisten tukeminen tai valvotut vaihdot eivät riitä turvaamaan lapsen etua. Tapaamisten tukeminen on siis ensisijainen vaihtoehto. Tapaamisten tukemista harkittaessa on otettava huomioon lapsen etu sekä lapsen omat toivomukset ja mielipide.⁹⁹ Rajanveto tapaamisten tukemisen ja valvomisen välillä riippuu yksittäin käsillä olevasta tilanteesta. Tukemisen tulee kuitenkin olla ensisijainen keino. Tuen tai valvonnan tarpeesta on kyse tilanteessa, jossa vanhempi on aikaisemmin toistuvasti puhunut lapselle sellaista, mikä voi vaarantaa lapsen terveyttä ja kehitystä. Tuettuna tilanteena mainitaan lain esitöissä myös se, jos vanhempi ja lapsi eivät ole tavanneet pitkään aikaan ja luottamus täytyy rakentaa.¹⁰⁰

⁹⁸ Tolonen 2020, s. 163

⁹⁹ HE 88/2018 vp, s. 51

¹⁰⁰ HE 88/2018 vp, s. 52

Korkeimman oikeuden tapauksessa KKO 1988:60 oli kyse tilanteesta, jossa lapsen vanhempi ei ollut useaan vuoteen tavannut lastaan. Tästä syystä heillä ei ollut yhteistä puhekieltä. Korkeimman oikeuden mukaan tapaamisoikeus tuli vahvistaa, mutta tapaamisten onnistuminen edellytti, että tapaamishdoissa sovitaan tulkista, jotta tapaamiset onnistuvat.

Myös Aaltonen on havainnut kriteereitä tapaamisen määrittämiseksi tuetuksi. Näitä ovat hänen mukaansa sellaiset mielenterveysongelmat, jotka eivät vaaranna lasta. Lisäksi syy, että lapsi ja vanhempi eivät tunne toisiaan. Näiden ohella tukemista tarvitaan, jos vanhemman asuinolot ovat huonot, vanhempi on epävarma, vanhemmalla on vaikeuksia arkihuollosta, lapsella ja vanhemmalla on eri kieli tai on luottamuspula, joka heijastuu lapseen.¹⁰¹ Tukeminen voidaankin nähdäkseni yleisesti perustella, jos havaitaan mikä tahansa tilanne, jossa lapsen ja tapaaajan välille tarvitaan apua. Varsinaista vaaraa ei tilanteessa ole vaan kyse on enemmän avustamisesta. Tällä toteutetaan lapsen etua, sillä ilman apua lapsi jäisi paitsi vanhemmat tapaamisesta. Lapsen ja vanhemman tapaaminen puolestaan tulee olla lähtökohta aikaisemmin esitellyllä tavalla. Tähän tulisi löytyä riittävät keinot tapaamisen toteuttamiseksi.

4.4 Valvotun tapaamisen kriteerit

Yksi syy tapaamisten valvonnalle on lapsen fyysisen tai psyykkisen turvallisuuden varmistaminen. Tästä voi olla kysymys silloin, kun lasta tapaava vanhempi on aikaisemmin käyttäytynyt väkivaltaisesti tai uhkaavasti lasta kohtaan ja on olemassa vaara, että käyttäytyminen uusiutuu. Samankaltainen tilanne voi kyseessä, jos vanhemmalla on mielenterveys- tai päihdeongelma.¹⁰²

Vastaavasti kuin tapaamisten tukeminen, myös tapaamisten valvominen on mahdollista, jos edellisestä tapaamisesta on kulunut huomattavan pitkä aika ja luottamus täytyy rakentaa. Korkein oikeus käsitteli asiaa tapauksessa KKO 2016:61. Tapauksessa vanhemman tuli aloittaa ensin tapaamiset valvotusti ja luottamuksen synnyttyä voitiin siirtyä vähemmän rajoittaviin tapaamismahdollisuuksiin. Tapaamisten valvominen tulee kuitenkin lähtökohtaisesti olla tilapäinen järjestely ja tilanteen salliessa siitä tulee luopua ja siirtyä kohti vähemmän rajoittavaa

¹⁰¹ Aaltonen 2020, s. 179–180

¹⁰² Tolonen 2020, s. 165

tapaamisoikeutta.¹⁰³ Tällöin voisi nähdäkseni olla mahdollista siirtyä normaaliin tapaamisoikeuteen, mutta asettaa tarkempia ehtoihin vaatimuksia, joilla lapsen etu tulee huomioiduksi, vaikkakaan tapaamisia ei enää valvota. Kuitenkin myös toistaiseksi voimassa oleva tuettu tai valvottu tapaaminen on mahdollinen.¹⁰⁴

Esimerkiksi Aaltonen katsoo, että valvotuiksi tapaamiset tulee järjestää, jos vanhemmalla on vakavia mielenterveysongelmia tai päihdeongelmia, on vaaraa luvattomaan maastavientiin, on epäily hyväksikäytöstä, on uhkaa väkivallasta, lapsi pelkää tai on ahdistunut, vanhempi on määrätty lähestymiskieltoon tai vanhempi manipuloi lasta.¹⁰⁵ Rajanveto siihen, milloin tulisi asettaa normaaliin tapaamisoikeuteen ehtoja ja milloin puolestaan siirtyä valvottuun tapaamiseen, voi olla hankalaa. Esimerkiksi vanhemman alkoholismi voi olla syy määrätä tapaamiset valvotuksi, toisaalta tavanomainen alkoholin käyttö ei tätä edellytä ja tällöin joudutaan ottamaan kantaa siihen, kuinka runsasta tapaaajan alkoholin käyttö on. Näkisin, että muiden päihteiden tapauksessa puolestaan pelkästään tapaamishdoilla ei voida sallia lapsen tapaamista, sillä huumeiden käyttö täyttää yleisesti rikoksen tunnusmerkin ja mielestäni voidaan pitää selvänä, ettei lasta tulisi tavata rikoksen suorittamisen yhteydessä.

4.5 Tapaamisoikeuden epääminen

Kuten tässä tutkimuksessa on havaittu, tapaamisoikeus on vahva. Siihen puuttumiselle on oltava painavat perustelut. Kuitenkin kyseessä ei ole muita perusoikeuksia ohittava oikeus, vaan tapaamisoikeus voidaan tietyissä tilanteissa kieltää kokonaan. Ensisijaisena keinona on tapaamisten tukeminen ja valvominen. Sekä YK:n lapsen oikeuksien sopimuksessa, perustuslaissa että lapsenhuoltolaissa säädetään, että tapaamiset tulee lähtökohtaisesti sallia, ellei se ole vastoin lapsen etua. Lapsen edulla on siis ratkaiseva merkitys asian kannalta. Toisen vanhemman edulla ei ole nähdäkseni tällaista vaikutusta. Näkisinkin, että mikäli kyseessä on tilanne, jossa toisen vanhemman oikeus on vaarassa, tulee tapaamiset järjestää valvottuina, mikäli se on lapsen edun mukaista.

¹⁰³ HE 88/2018 vp. s. 53

¹⁰⁴ HE 88/2018 vp, s. 53

¹⁰⁵ Aaltonen 2020, s. 180–181

Korkein oikeus on ottanut kantaa tapaamisoikeuden kieltämiseen. Tapauksen KKO 2007:71 perustelun kohdassa 5 todetaan, että lapsen turvallisuuden ollessa tapaamisissa vakavasti uhattuna edes niiden valvominen ei välttämättä ole riittävä keino turvaamaan lapsen etua. Tällöin tapaamisoikeus voidaan vahvistaa vasta sitten, kun uhka on poistunut.

Toinen syy voi olla tarve torjua lapsen omavaltaisen huostaanoton tai lapsikaappauksen uhka. Uhkan todellisuus ja merkittävyys arvioidaan tapauskohtaisesti.¹⁰⁶ Tapaamisoikeus voidaan poistaa, jos vanhempi vaarantaa lapsen tunne-elämän kehityksen ja hyvinvoinnin.¹⁰⁷ Aaltosen mukaan myös tapaamisten toistuva peruuntuminen voi johtaa tapaamisoikeuden epäämiseen lapsen edun vuoksi.¹⁰⁸ Gottberg puolestaan on katsonut, että vanhempien jatkuva riitely voi olla peruste evätä tapaamisoikeus kokonaan.¹⁰⁹ Tapaamisoikeuden poistaminen tulee kuitenkin olla aina viimesijainen keino ja nähdäkseni tapaaminen tulisi järjestää aina kuitenkin ehtoja käyttäen, jos se on mahdollista ylipäättään.

5 TAPAAMISOIKEUDEN EHDOT

5.1 Tapaamishdoista yleisesti

Tässä osiossa käyn läpi tapaamisoikeudelle asetettavia ehtoja eri perusteiden mukaan. Tarkastelen myös sellaisia ehtoja, joita on eri lähteissä havaittu kielletyiksi. Käyn läpi lain esityöt ja korkeimman oikeuden oikeuskäytännön. Oikeuskirjallisuudesta ja alemmista tuomioistuimista on myös havaittavissa esimerkkejä tapaamissopimuksien ja tuomioistuimen päätöksissä asetetuista ehdoista. Tulee kuitenkin huomata, että ehtojen laatua ei ole rajoitettu vaan lapsen etu voi joissain tilanteissa vaatia sellaisia ehtoja, joita ei ole vielä aikaisemmin käytetty. Lapsenhuoltolain esitöidenkin mukaan harkintavalta on haluttu jättää laajaksi, jotta yksittäinen tapaus voidaan huomioida. Esittelen

¹⁰⁶ HE 88/2018 vp. s. 51–52

¹⁰⁷ HE 224/1982 vp, s. 13

¹⁰⁸ Aaltonen 2020, s. 193

¹⁰⁹ Gottberg 1997, s.83

kuitenkin sellaiset havainnot, jotka on katsottu sallituiksi ehdoiksi pitäen silmällä pyrkimyksen päästä kohti tavanomaista tapaamisoikeutta.

Tapaamisen ehtoihin vaikuttavat lapsen etu, mielipide, perus- ja ihmisoikeudet. Niitä olen kuvannut jo aikaisemmissa osioissa. Tapaamisoikeuden sisältö on pääasiallisesti muotoutunut ruohonjuuritasolla eli alioikeuskäytännössä ja sosiaalitoimen sopimuskäytännössä.¹¹⁰ Näistä syistä tarkastelen tässä osiossa myös käytännön ruohonjuuritasoa, mihin Aaltonenkin viittaa. Tässä osiossa 5 käytän selventävinä esimerkkeinä käytännössä tehtyjä tapaamisoikeuspäätöksiä. Aineistona toimivat Helsingin hovioikeudessa annetut tapaamisoikeuteen liittyvät päätökset aikaväliltä 1.9.2022–30.9.2022. Tapauksia on 7 ja viittaa niihin numerojärjestyksessä. Käytän aineistona myös niitä kärjäoikeuden päätöksiä, jotka ovat hovioikeuskäsittelyn taustalla.

Laissa lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta säädetään sen 2:7b.1:ssä siten, että sovittaessa vuoroasumisesta tai tapaamisoikeudesta, sopimuksesta tulee ilmetä vuoroasumisen taikka tapaamisen ja luonapidon tarkemmat ehdot. Vastaavalla tavalla säädetään lain 2:9a.1:ssä. Sen mukaan vuoroasumisesta tai tapaamisoikeudesta päättäessään tuomioistuimen tulee antaa tarkemmat määräykset vuoroasumisen taikka tapaamisen ja luonapidon ehdoista. Lain esitöiden mukaan tarkoituksena kyseisille säännöksille on ollut sopimuksen ja päätöksen täytäntöönpanokelpoisuus. Jotta kyseiset tapaamissopimukset tai tuomioistuimen päätökset ovat täytäntöönpantavissa täytäntöönpanolain mukaisesti, niissä tulee olla niin selkeät määräykset, että sopimus voidaan tarvittaessa toteuttaa.¹¹¹ Tämä johtaa siihen, että vaikka lapsen etu tai mielipide voi olla yksittäisen ehdon taustalla, sen muotoon vaikuttaa täytäntöönpanokelpoisuus. Tässä tilanteessa tulee kuitenkin huomioida, että ehto ei saisi muuttua tarpeettoman väljäksi tai kireäksi muutoseikoista johtuen. Ehdot ovat keino toteuttaa lapsen oikeuksia ja oikeutta tavata vanhempansa.

Oikeuskirjallisuudessa on tapaamisedot jaoteltu eri lajeittain. Tapaamisoikeuteen liitettävät ehdot voivat olla velvoittavia, kieltäviä tai sallivia. Ehdot voivat olla myös rajoittavia tai informatiivisia. Velvoittavalla ehdolla tarkoitetaan sitä, että tapaavan vanhemman täytyy tapaamisen aikana, ennen sitä tai sen jälkeen toimia sopimuksessa tai päätöksessä ilmoitetulla tavalla. Esimerkkinä tästä on käytetty lääkkeiden antamista.¹¹² Kieltoehdolla tarkoitetaan luonnollisesti jonkinlaisen toiminnan kieltämistä. Salliva ehto puolestaan on enemmän luonteeltaan tiedottava, sillä sopimuksessa voidaan erityisesti sallia jokin toiminta, vaikka se ei muutenkaan olisi kiellettyä ilman kirjausta.

¹¹⁰ Aaltonen 2020, s. 135

¹¹¹ HE 88/2018 vp, s. 45–46

¹¹² Aaltonen 2020, s. 147

Informatiivinen ehto voi olla sallivan ehdon tapainen. Rajoittava ehto puolestaan on sellainen, jolla voidaan rajoittaa vaikkapa maantieteellistä aluetta tapaamiselle.¹¹³ Näkisin itse, että rajoittava ehto ja kieltävä ovat jossain määrin päällekkäisiä, sillä esimerkiksi Suomen rajojen sisäpuolelle rajoitettu toiminta on tosiasiaassa kieltäminen viedä tapaaminen Suomen rajojen ulkopuolelle. Samoin informatiivinen ehto ja salliva ehto ovat nähdäkseni hyvinkin samankaltaisia. Näin ollen voisi jaottelua supistaa.

Lapsenhuoltolaissa ei kuitenkin ole määritelty erityistä tapaamismallia. Myös ennen vuoden 2018 lakiuudistusta, tuomioistuimelle oli lain esitöiden mukaan haluttu jättää harkintavalta yksittäisessä tapauksessa. Kaavamaiset ratkaisut eivät sovi jokaiseen tapaukseen, vaan voidaan havaita, että jokainen tilanne tulee harkita erikseen ja on omalaatuinen.¹¹⁴

Lapsenhuoltolain 2:9.2 sisältää listan asioista, joista tuomioistuin voi päättää huollon lisäksi. Kyseisen säädöksen 5-kohdan mukaan lapsella on oikeus pitää yhteyttä ja tavata vanhempansa, jonka luona lapsi ei asu. Kuitenkin hallituksen esityksessä painotetaan lapsenhuoltolain 2:9:n merkitystä. Hallituksen esityksen mukaan luettelo ratkaisuvaihtoehtoista ei ole tyhjentävä, vaan tuomioistuimen on annettava yksittäiseen tapaukseen sopiva ratkaisu. Harkintavalta on laaja.¹¹⁵ Tapaamisoikeuden sisältö onkin pääasiallisesti muotoutunut ruohonjuuritasolla eli alioikeuskäytännössä ja sosiaalitoimen sopimuskäytännössä.¹¹⁶ Tästä syystä kiinnitän huomiota myös alemman tasoisiin tuomioistuinratkaisuihin.

5.2 Lapsen edun vaikutus tapaamisehtoihin

Tausta-ajatuksena lapsenhuoltolaissa on ennen kaikkea lapsen etu. Tapaamisen tarkoituksena on toimia lapsen hyväksi.¹¹⁷ Lapsen edun sisältöä ja huomioimista olen käsitellyt jo aikaisemmassa osiossa. Tässä osiossa läpi sen tarkempia vaikutuksia tapaamisehtoihin. Käsitelen kuitenkin lapsen edun jokaisen osion yhteydessä käyttäen esimerkkejä ja oikeuskäytännössä havaittuja huomioita. Samalla käsitelen myös osallisuuden ja lapsen mielipiteen vaikutusta tapaamisoikeuden tarkempiin ehtoihin.

¹¹³ Aaltonen 2020, s. 147–148

¹¹⁴ HE 224/1982 vp, s. 15–16

¹¹⁵ HE 88/2018 vp, s. 49

¹¹⁶ Aaltonen 2020, s. 135

¹¹⁷ Toivonen 2017, s. 89 ja Peuralahti 2012, s. 13

Jotta lapsen tapaamisoikeudelle voidaan asettaa rajoituksia ja ehtoja, jotka ovat normaalia tapaamisoikeutta rajoittavampia, tulee ne pystyä nähdäkseni perustelemaan lapsen edulla, mielipiteellä tai muulla syyllä, joka on lapsenhuoltolain mukainen. Lapsen edun sisältö pääpiirteittäin on kuvattu jo aikaisemmin tämän tutkielman osiossa 2. Käyn kuitenkin tässä läpi vielä tarkempia havaintoja. Ehtojen asettaminen ei saa olla mielivaltaista vaan rajoittaminen tulee pitää mahdollisimman vähäisenä ja tämän tulisi näkyä tarkemmissa ehdoissa. Lapsen edun pienempiä osaluokkia voidaan havaita olevan useita. Lapsenhuoltolain 2:10.3:n mukaan erityisesti huomioon otettavia seikkoja huollosta ja tapaamisoikeudesta päätettäessä ovat lapsen ikä ja kehitystaso, lapsen luonne ja taipumukset, lapsen mahdolliset erityistarpeet, vanhempien asuinpaikkojen välinen etäisyys sekä vanhempien kyky ottaa vastuu lapsesta ja suojella lasta kaikenlaiselta väkivallalta. Nähdäkseni näillä perusteilla on mahdollista luoda ehtoja ja rajoituksia tapaamisoikeuteen.

Lapsenhuoltolain tarkoitus on myös huomioitava aiemmin mainitulla tavalla. On otettava huomioon aiemmin mainitusti tasapainoinen kehitys, hyvinvointi, yksilölliset tarpeet, toivomukset, läheiset suhteet, hyvä hoito, kasvatus ja huolenpito. On myös huomioitava kasvu ympäristö ja lapsen taipumukset. Lasta on suojeltava väkivallalta, huonolta kohtelulta ja hyväksikäytöltä. Myös Tolonen mainitsee, että tapaamisoikeutta ratkaistaessa on otettava huomioon lapsenhuoltolain yleisissä säännöksissä luetellut huollon ja tapaamisoikeuden tavoitteet sen 1:1:n ja 1:2:n mukaisesti ja niin, että ne toteutuvat parhaiten vastaisuudessa.¹¹⁸ Näiden lapsenhuoltolaissa mainittujen lisäksi voidaan huomata, että lapsen etu käsittää perustuslaissa turvatut seikat eli hyvinvoinnin, kasvun, turvallisuuden, terveyden, koskemattomuuden, vapauden ja koulutuksen.

Tapaamisoikeudelle voidaan siis nähdäkseni asettaa ehtoja ja rajoituksia siten, että niillä toteutetaan jotakin tai useita edellä mainituista tavoitteista. Joka tapauksessa tulee huomioida myös tapaamisoikeuden vahva pohja, joten rajoituksia tulee käyttää harkiten. Aaltonen puolestaan on havainnut lapsen edun sisältävän useanlaisia tarkempia elementtejä, joihin ehtoja voidaan tehdä. Näitä ovat kellonajat, rytmi, ruokailu, uniaika, harrastus, lomat ja yksilöllinen elämäntilanne.¹¹⁹ On myös huomattava, että vaikka varsinaisen rajoitusehdon taustalla on lapsen etu, voi lapsen etu vaatia vanhemman konkreettisen tilanteen huomioimisen. Tällä tavalla vanhemman tilanne tulee tapaamissopimuksen tai -päätöksen ehdoksi. Tällainen tilanne on esimerkiksi vanhemman työ.¹²⁰

¹¹⁸ Tolonen 2020, s. 190–191

¹¹⁹ Aaltonen 2020, s. 137

¹²⁰ Aaltonen 2020, s. 139

Gottberg on maininnut, että lapsen etua ajateltaessa täytyy riskiarvioiden pohjautua todellisiin riskeihin.¹²¹ Esimerkkinä tällaisesta voidaan huomata Helsingin hovioikeuden päätöksen 2 taustalla olleessa käräjäoikeuden päätöksessä pohdittiin seuraavalla tavalla todellista riskiä liittyen alkoholin käyttöön. Päätöksen mukaan isän alkoholinkäyttö muodosti tapauksessa lasten kannalta sellaisen vaaratekijän, että sille oli annettava suuri merkitys tapaamisoikeuden laajuutta harkittaessa. Lasten ei tule altistua kokemaan suurimittaista alkoholinkäyttöä eivätkä he saa joutua rattijuopon kuljettamiksi. Siitä syystä käräjäoikeus katsoi, että edellytyksiä vuoroasumiselle ei ollut vaan lapsen oikeus tavata isäänsä oli toteutettava viikonloppu- ja lomatapaamisten muodossa. Helsingin hovioikeus oli samaa mieltä.

5.3 Tapaamispaikka

5.3.1 Tapaamispaikasta yleisesti

Yleisesti tapaamispaikasta ei tarvitse antaa tarkempaa määräystä, mikäli asia on sovittavissa huoltajan ja tapaajan välillä. Tapaamissopimuksessa ja tuomioistuimen päätöksessä voidaan kuitenkin antaa tarkemmilla määräyksillä paikka, jossa tapaaminen tulee tapahtua. Vaikka tapaamispaikkaa ei olisikaan rajoitettu, voidaan sopimuksessa määritellä kuka lapsen noutaa tai tuo tapaajalle ja kuka puolestaan palauttaa lapsen huoltajalleen tapaamisen jälkeen. On myös mahdollista sopia erillinen vaihtopaikka, jonne sekä tapaaja että lähivanhempi saapuvat.¹²²

On myös mahdollista sopia tapaaminen ulkomaille, joskin silloin tulee huomioida lapsikaappauksen riski. Lapsen etu voi vaatia, että paikka on tuolloin tuttu lapselle. Toisaalta voidaan havaita, että jos lapsi on asunut ulkomaille ja paikka on tuttu, voi lapsen etu vaatia tapaamisen määräämisen nimenomaan ulkomaille.¹²³ Oikeuskäytännössä on myös havaittu mahdollisuus joko tavata ulkomaille tai vastaavasti Suomessa, mikäli lapsi asuu ulkomaille. Samalla vahvistettiin myös mahdollisuus jättää tapaamispaikka avoimeksi, mutta kuitenkin siten, että tapaava vanhempi saa tapaamispaikan määrittää. Itä-Suomen hovioikeuden ratkaisussa I-SHO:2017:4 tuomioistuim vahvisti

¹²¹ Gottberg 2007, s. 159–160

¹²² Peuralahti 2012, s. 46 ja Aaltonen 2020, s. 151–152

¹²³ Peuralahti 2012, s. 46

vanhemmalla olevan oikeuden tavata lasta vuosittain kesä-elokuun aikana kahden viikon ajan vanhempien sopimalla tavalla. Tapaamisoikeus vahvistettiin seuraavasti: Vuonna 2017 kahden viikon ajan 2 tuntia päivittäin vanhemman A määräämässä paikassa. Vuonna 2018 kahden viikon ajan 2 tuntia päivittäin A:n määräämässä paikassa siten, että kahden viikon ajanjaksoon sisältyy myös yksi viikonloputapaaminen. Vuonna 2019 ja siitä eteenpäin vuosittain kaksi viikkoa A:n määräämässä paikassa. Vanhempi B velvoitettiin vastaamaan ja huolehtimaan lapsen tuomisesta Suomeen ja vanhempi A vastasi ja huolehti lapsen kuljetuksista Suomessa.

Tapauksessa KKO 2005:138 puolestaan vahvistettiin tapaamispaikka siten, että sosiaaliviranomainen velvoitettiin se määrittämään. Päätöksen mukaan, tapaamiset kyseisessä tapauksessa toteutettiin siten, että ne järjestetään lapsen vanhemman B:n tai lapsen asuinpaikkakunnan sosiaaliviranomaisen osoittamassa paikassa. Näin ollen on siis mahdollista jättää päätöksessä itse tapaamispaikka avoimeksi ja velvoittaa sosiaaliviranomainen osoittamaan tällainen paikka. Tapauksessa KKO 2016:61 tapaamispaikan määrittäminen annettiin myös sosiaalitoimen vastuulle. Perusteluiden kohdan 31 mukaan yleinen tuomioistuin ei voi päättäessään valvotuista tapaamisista antaa yksityiskohtaisia määräyksiä siitä, millä tavalla kunnan sosiaalitoimen on käytännössä huolehdittava tapaamisten valvonnasta. Tapaamisiin liittyvät käytännön järjestelyt, kuten sopivan tapaamispaikan osoittaminen, jäävät siis kunnan sosiaalitoimen vastuulle.

Gottberg on puolestaan kiinnittänyt huomiota kohtuuttomiin ehtovaatimuksiin, jotka liittyvät tapaamispaikkaan. Hänen mukaansa peukalosääntönä voidaan pitää, että rajoitusten tulee myös paikan suhteen perustua todellisiin riskeihin. Lapsen terveydellinen syy tai objektiivisesti arvioiden moitittava olosuhde voi olla peruste luoda rajoitus tapaamispaikkaehdolle. Lapselle on hänen mukaansa mahdollisuus määritellä sopimaton paikka, jonne lasta ei saa viedä. Kyseessä olisi kieltoehto tapaamisen yhteydessä.¹²⁴ Vastaavalla tavalla voitaneen arvioida myös muita ehtoja kuin tapaamispaikkaehtoja. Näkisin, että paikkana sopimattomia voisivat olla sellaiset, joissa lapsi saattaa törmätä kehityksen ja kasvun kannalta haitalliseen toimintaan. Ilman erillistä kieltoakin tällainen tulisi tuki tapaavan vanhemman huomioida. Jos näin ei kuitenkaan ole tai asiasta on epäselvyyttä, voidaan tällainen ehto kirjata sopimukseen tai tuomioistuimen päätökseen.

Matkustaminen ulkomaille on myös sovittavissa tai päätettävissä oleva seikka. Ellei päätöksessä lausuta mitään siitä, saako tapaava vanhempi matkustaa tapaamisten aikana lapsen kanssa ulkomaille, se on sallittua.¹²⁵ Rajoitukseksi voidaan kuitenkin asettaa tapaaminen Suomen sisällä. Jos puolestaan

¹²⁴ Gottberg 2007, s. 159–160

¹²⁵ Aaltonen 2020, s. 167

on kaappauksen riski, tulee tapaamisen asettaa valvotuksi aiemmin mainitulla tavalla. Tapaamiseksi voidaan asettaa lapsen passin luovuttaminen säilytykseen tapaamisen ajaksi. Aiemmin mainitulla tavalla voidaan kuitenkin huomata, että riskin kasvaessa voidaan tapaaminen järjestää valvottuna.

5.3.2 Kuljettamisesta

Lapsenhuoltolain 2:9a.3:n mukaan tuomioistuin voi tarvittaessa määrätä, miten vastuu tapaamisoikeuden toteuttamisesta aiheutuvista kuljetuksista tai matkakuluista jakautuu asiaan osallisten kesken. Vastuun jakamista harkittaessa on otettava huomioon heidän kykynsä vastata kuljettamisesta tai kustannuksista sekä muut olosuhteet.

Kuljettamisesta voidaan antaa ehtoja tapaamisoikeuden yhteydessä hallituksen esityksen mukaan. Jos vanhempi toistuvasti jättää noudattamatta näitä ehtoja, voi se olla peruste muuttaa tapaamisoikeuden ehtoja.¹²⁶ Aaltonen puolestaan on myös katsonut, että kuljettamisen kustannukset tulisi jakaa tasapuolisesti. Voidaan esimerkiksi sopia, että toinen vanhempi kuljettaa lapsen toiseen suuntaan ja toinen puolestaan toiseen. Tällöin myös kustannukset jakautuvat tasan automaattisesti. On myös kohtuullista, että jos matka on pitkä, molemmat osallistuvat kuljettamiseen.¹²⁷ Vaikuttaakin siltä, että lapsen etu vaatii välillä molempien vanhempien osallistuvan kustannuksiin, eikä niitä aina voi asettaa tapaajan maksettaviksi. Vähävaraisissa perheissä voisi olla mahdollista muutoin ajautua tilanteeseen, jossa lapsen etu jää saavuttamatta, sillä tapaajalla ei ole taloudellisesti mahdollista tavata lasta. Nysten on myös katsonut, että on sallittua sopia siitä, kuka kuljetuksen järjestää. Hänen mukaansa tavaksi on tullut, että etävanhempi vastaa yleensä kuljetuskustannuksista. Toki muutakin voidaan sopia.¹²⁸

Vahvistuksena sille, että myös matkajärjestelyt voivat kuulua tapaamissopimuksen ehtoihin todettiin korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO 2003:66. Perusteluiden mukaan matkajärjestelyt ja niistä ilmoittaminen toiselle vanhemmalle kuuluvat nimenomaan lapsenhuoltolain tarkempiin määräyksiin. Samalla kuitenkin todettiin, että lapsen ollessa riittävän vanha, ei tällaiselle ehdolle ole sopimuksessa tarvetta, sillä matka järjestyy joka tapauksessa.

¹²⁶ HE 88/2018 vp, s. 46–47

¹²⁷ Aaltonen 2020, s. 153

¹²⁸ Nysten 2015, s. 136

Helsingin hovioikeuden päätöksessä 5 otettiin myös kantaa kuljettamiseen. Päätöksen mukaan ”lapsi kulkee tapaamisiin junalla tai bussilla, elleivät vanhemmat muuta yhteisesti sovi. Vanhemmat sopivat erikseen tarvittavan mittaisesta harjoittelujaksosta, jonka aikana lapsi alkaa itse opetella kulkemista junalla/bussilla ja jolloin vanhemmat tarvittaessa kulkevat matkan hänen kanssaan.”

5.3.3 Vaihtopaikka

Luonnolliseksi vaihtopaikaksi saattaa sopia lapsen koulu tai päiväkoti. Usein vanhemmat ovat lapsen asioista yhteydessä juuri kouluun tai päiväkotiin liittyen, vaihtaminen tässä yhteydessä voi olla järkevää. Toinen vanhempi vie lapsen kouluun tai päiväkotiin ja puolestaan päivän päättyessä eri vanhempi saapuu hakemaan lasta. Esimerkiksi Helsingin hovioikeuden tapauksessa nro 7 katsottiin sopivaksi tapaamisoikeuden järjestämiseksi ehto, jonka mukaan lapsi tapaa vanhempansa ”parittomien viikkojen perjantaista koulusta maanantaihin kouluun”. Myös Aaltosen mukaan tällainen tapa on yleistynyt oikeuskäytännössä, jossa vaihtotilanteet tapahtuvat yhdistettynä kouluun tai päiväkotiin.¹²⁹

Esimerkinomaisesti vaihtamispaikasta oli sovittu vanhempien kesken Keski-Suomen kärjäoikeuden ratkaisussa nro 11633/2018 seuraavasti: Ensisijaisesti vaihtopaikka on vanhempien kotien puoliväli eli ABC Tiiriö Hämeenlinnassa. Lapsen kotikunnan sosiaalitoimi määrää valvotun vaihdon paikan ja tarvittaessa myös ajan poikkeavasti. Äiti kuljettaa lapsen vaihtopaikkaan, jossa isä on vastassa. Palautus samaan paikkaan. Jos vaihtopaikkaa ei ole, äiti kuljettaa lapsen isän luokse ja isä palauttaa lapsen äidin luokse.

Lapsen etu puolestaan voi joskus vaatia, että vaihto tapahtuu koulun tai päiväkodin yhteydessä. Mikäli vanhemmat eivät tule hyvin toimeen toistensa kanssa, voi tällainen järjestely olla järkevää. Kuitenkin lapsen kuulumisten vaihtaminen jää tällaisessa järjestelyssä vähäisemmäksi sillä luonnollista kohtaamista ei tapahdu. Helsingin hovioikeuden tapauksessa 6 valvotut vaihdot oli lopetettu sopimuksen mukaisesti ja siirrytty menetelmään, jossa lapsi vaihtuu vanhemmalta toiselle parkkipaikalla postilaatikon luona. Ehdoksi asetettiin, että vanhemmat välttelevät toisiaan vaihdon aikana. Aikaisemmin kärjäoikeuden käsittelyn aikana kuitenkin kävi ilmi, että tällöin lapset olivat

¹²⁹ Aaltonen 2020, s. 151

alkaneet vierastaa tapaamista. Käräjäoikeus palautti valvotut vaihdot lyhyeksi ajaksi ja asetti tutustumisjakson, jonka jälkeen tuli jatkaa tapaamisia normaalisti.

5.4 Tapaamis- tai vaihtoaika

5.4.1 Tapaamisajasta yleisesti

Oikeuskäytäntö tapaamisaikaan nähden on ollut runsaan keskustelun aiheena. Yhteiskunnallisten muutosten vuoksi aikaisempaan käytäntöön on tapahtunut muutoksia.¹³⁰ Esittelen tässä osiossa näitä muutoksia ja yleisiä ratkaisuja tapaamisaikaan. Tapaamisajan tulee olla luonnollisesti olla lapsen edun mukainen. Lapsenhuoltolaissa ei määritellä tapaamisaikaa tarkemmin. Yksilöllisyyden tulee näkyä myös tapaamisoikeutta koskevista ratkaisuista.¹³¹ Jokaisessa vastaani tullessa tapaamisoikeuspäätöksessä ja tapaamisoikeussopimuksessa on otettu kantaa tapaamisaikaan. Kuten aiemmin tässäkin tutkielmassa on käynyt ilmi, sopimus ja päätös on tarvittaessa oltava täytäntöönpanokelpoinen. Tästä syystä tapaamisen ehdoissa täytyy olla konkreettiset ajankohdat, jolloin tapaamista toteutetaan. On kuitenkin huomattava, että tarkemmat ehdot ovat vain keino toteuttaa lapsen tapaamisoikeutta. Näitä asetettaessa tulee huomioida, että lapsen etu ei voi kärsiä sopimusmuotoilun tai päätöksen muotoilun vuoksi.

Tapaamissopimus jää kokonaan vaille merkitystä, jos sen yhteydessä ei ole erikseen vahvistettu yksityiskohtaisia ehtoja. Ehtoihin tulee kirjata siten viikonpäivät ja kellonajat. Kyseiset ehdot voidaan toki käytännössä kahden kesken sopia toisin, mutta tapaamissopimukseen ne tulee kirjata siitä syystä, että jonkinlainen täytäntöön pantava sopimus on olemassa.¹³²

Alun perin sääntely tapaamisoikeudesta koski avioliiton ulkopuolella syntyneitä. Tällöin käytännössä yhteydenpito etävanhemman välillä katkesi kokonaan tai oli niukkaa ajallisesti. Vuoden 1983 lakiuudistuksen jälkeen tapaamisoikeuden normaalimuodoksi vakiintui selkä malli, jossa tapaajavanhempi pitää lasta luonaan joka toinen viikonloppu sekä tietyn osan loma-ajoista.¹³³ Myös

¹³⁰ Aaltonen 2020, s. 136

¹³¹ Hakalehto 2018, s. 206–207

¹³² Gottberg 2005, s. 185–186

¹³³ Hakalehto 2013, s. 127–128

Gottberg on katsonut aikaisemmin käytössä olleen tavan, että lapselle vahvistetaan oikeus tavata muualla asuvaa vanhempansa joka toinen viikonloppu sekä viettää hänen kanssaan yksi tai kaksi pidempää ajanjaksoa tavallisesti koulujen loma-aikoina. Usein vahvistetaan myös juhlapyhiiä koskevia järjestelyjä. Näiden mukaan lapsi viettää joulun, pääsiäisen ja oman syntymäpäivänsä vuorovuosin kummankin vanhempansa luona.¹³⁴

Tapaamisoikeuden laajuutta ajallisesti määriteltäessä tulee ottaa huomioon lapsen ikä, lapsen ja tapaajan aikaisemman suhteen laatu ja osapuolten mahdollisuudet toteuttaa tapaamiset.¹³⁵ Myös Aaltonen katsoo, että tapaamisoikeutta vahvistettaessa on aina otettava huomioon lapsen ikä, persoonalliset ominaisuudet sekä lapsen ja vanhempien konkreettinen elämäntilanne.¹³⁶ Myös hovioikeuksien ratkaisukäytännössä vaikuttaa siltä, että päätökset ovat useimmiten räätälöityjä ratkaisuja. Useimmissa tapauksissa tapaamisoikeutta oli tavanomaisesta joko laajennettu tai supistettu. Lapsen tapaamisoikeus oli useasti määritelty siten, että lapsi tapasi etävanhempaa viikonloppujen lisäksi myös arki-iltoina.¹³⁷ Perusmuotoista tapaamisoikeutta laajempi malli pohjautuu myös oikeuskäytäntöön ja sopimuskäytäntöön. Laajemmassa mallissa tapaamisviikonloput voivat olla pidennettyjä ja alkavat esimerkiksi torstaina tai loppuvat maanantaina. Tämän lisäksi voidaan nykyään sopia arkitapaamisista. Näissä tapaaja viettää lapsen kanssa aikaa esimerkiksi keskiviikkoiltapäivästä torstaiaamuun. Tätä voi tukea esimerkiksi yhteinen harrastus.¹³⁸

Aaltosen mukaan tapaamisajoissa voidaan havaita seuraavia jaotteluja: Säännölliset viikonlopputapaamiset, epäsäännölliset viikonlopputapaamiset, arkitapaamiset, kesäluonapito, joulun ajan luonapito ja merkkipäivät. On kiinnitettävä huomiota siihen, että tulkinta ajasta ei aiheuta ristiriitaa. Siksi tulisi käyttää esimerkiksi termiä pariton/parillinen.¹³⁹ Lomat tulisikin sopia tapaamissopimuksessa, jotta vältytään epäselvyyksiltä tapaamista toteutettaessa. Voidaan esimerkiksi kirjata, että etävanhempi pitää lasta luonaan syyslomalla ja lähivanhempi hiihtolomalla.¹⁴⁰

Valkama ja Litmala puolestaan ovat katsoneet, että tapaamissopimuksen ehdoissa voidaan hyvinkin tarkasti määrittää, miten toisella vanhemmalla on oikeus tavata ja pitää yhteyttä lapsen kanssa. On mahdollista asettaa ehto liittyen arkeen, viikonloppuun, loma-aikaan, syntymäpäivään ja juhlapyhään

¹³⁴ Gottberg 1997, s. 62

¹³⁵ Gottberg 1997, s. 67

¹³⁶ Aaltonen 2020, s. 155

¹³⁷ Valkama ja Lasola 2008, s. 22–23

¹³⁸ Panttila 2005, s. 6–11 ja Aaltonen 2020, s. 136

¹³⁹ Aaltonen 2020, s. 138–147

¹⁴⁰ Nysten 2015, s. 133

kuten joulun, uuteenvuoteen, pääsiäiseen, juhannukseen, äitienpäivään ja isänpäivään.¹⁴¹ Merkkipäivät voidaan sopia myös, mutta niille ei ole välttämätöntä asettaa tapaamiseksi. Perinteiseksi kuitenkin on tullut tehdä kirjaus, että lapsi on äidin luona äitienpäivänä ja isän luona isänpäivänä.¹⁴² Esimerkiksi Helsingin hovioikeuden tapauksessa 1 määrättiin ehdoksi, että ”isänpäivänä lapsi tapaa perjantaista maanantaiaamuun kouluun. Äitienpäiviäviikonlopun lapsi viettää äidin kanssa vastaavasti, jolloin isän mahdollinen viikonlopun tapaaminen peruuntuu.” Katsoisin, että kahden äidin tai isän tapauksessa voi päivän jakaa puoliksi tai vuorovuosittaisiksi.

5.4.2 Tapaamisajan pituus

Vuoroasumisen ja tapaamisoikeuden välisenä rajanvetona voidaan lapsenhuoltolain esitöiden mukaan pitää 40%-sääntöä. Lakia sovellettaessa voidaan siten lähtökohtana pitää sitä, että jos lapsi viettää vähintään 40 prosenttia ajasta toisen vanhemman luona, kyse on vuoroasumisesta. Jos lapsen oleskelu toisen vanhemman luona jää tätä vähäisemmäksi, kyse olisi yleensä tapaamisoikeudesta.¹⁴³ Jos kuukaudessa on 30 päivää, tarkoittaa kyseinen 40% sääntö 12 vuorokautta, muutoin kyseessä on vuoroasuminen. Korkeimman oikeuden oikeuskäytännöstä voidaan havaita, että minimiaikana tapaamisen pituudelle on pidetty 3 tuntia. Kuitenkin esimerkiksi vankilaan järjestetty tapaaminen voi olla 45-minuuttia.¹⁴⁴ Tulee kuitenkin huomata, että valvotuissa tapaamisissa voi valvoja keskeyttää tapaamisen, mikäli se ei suju oikealla tavalla. Maksimina puolestaan voitaneen pitää sekä lain esitöistä, että oikeuskirjallisuudesta havaittu 40% kuukausittainen sääntö.

Helsingin hovioikeuden tapauksessa 6 katsottiin puolestaan 2 tunnin tapaamisoikeuden olevan sopivan mittainen. Helsingin hovioikeuden valituksen kohteena olleessa käräjäoikeuden tuomiossa todettiin, että ”lapsilla on oikeus tavata isäänsä tuetusti Espoon tapaamispaikassa 2–3 kertaa kuukaudessa kahden tunnin ajan, jonka jälkeen tapaamiset ovat päivätapaamisia”.

Tapauksessa KKO 2007:71 otettiin kantaa tapaamisoikeuteen, jossa toinen vanhempi oli ollut väkivaltainen sekä oli olemassa kaappausuhan mahdollisuus. Tapaamisoikeus myönnettiin siten, että lapsella oli oikeus tavata isäänsä kaksi kertaa kuukaudessa kunkin kuukauden ensimmäisenä ja

¹⁴¹ Valkama ja Lasola 2006, s 16–17

¹⁴² Aaltonen 2020, s. 146 ja Nysten 2015, s. 133

¹⁴³ HE 88/2018 vp, s. 45

¹⁴⁴ Kriminaalihuollon tukisäätiö, www.krits.fi, Tapaamiskäytännöt ja yhteydenpito vankilassa, luettu 7.11.2022

kolmantena maanantaina tai asianosaisten sopimana muuna viikonpäivänä valvotusti enintään 3 tunnin ajan. Tapauksessa KKO 2016:61 oli sovittu tapaamisista, jotka eivät olleet toteutuneet. Tapaamiset aloitettiin lyhyesti, kunnes lapsen luottamus oli rakentunut. Alun harvojen tapaamisten määrä rajoitettiin siten, että lapsella on oikeus tavata isäänsä valvotusti kerran kahdessa viikossa 3 tunnin ajan. Valvotut tapaamiset oli pyrittävä järjestämään kunkin parittoman viikon lauantaina kello 13–16.

Voidaan kuitenkin havaita, että tapaamisaika on jollakin tavalla päätöksessä tai sopimuksessa määriteltävä. Korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO 2008:69 vanhemmat olivat lastensa tapaamisoikeutta koskevassa asiassa sopineet lastensa oikeudesta tavata äitiään sekä tapaamisten ajankohdista ja vähimmäismääristä. Lapset olivat käräjäoikeudessa toivoneet tapaamisoikeuden järjestyvän ilman, että tapaamisaikoihin luodaan yksityiskohtaisia määräyksiä. Vanhempien sopimus näiden määräysten osalta oli vastoin lasten etua.

Tapauksen perustelun kohdan 5 mukaan selvää on, ettei lähellä täysi-ikäisyyttä olevalla nuorellakaan ole oikeutta itse määritellä sitä, minkä sisältöisenä tapaamisoikeus on vahvistettava. Jos vanhempien välille syntyy ristiriita, vastuu tapaamisista ja niiden toteutumisesta jäisi lapselle itselleen. Tämä ei ole lapsen edun mukaista. Perusteluiden mukaan lapsen mielipiteelle tulee antaa merkitystä asiaa ratkaistaessa, mutta päätöstä ei voida jättää lapselle. Tapaamisoikeutta koskeva asia on ratkaistava vanhempien sopimalla tavalla, jollei ole aihetta olettaa, että tämä ratkaisu olisi vastoin lapsen etua.

Esimerkiksi Helsingin hovioikeuden tapauksessa 1 tuomioistuin otti kantaa tapaamisoikeuden pituuteen ja lapsen mielipiteen yhdistelmään. Lapsi oli kyseisessä tapauksessa 15-vuotias ja oli kaksi vuotta aiemmin todennut, ettei halunnut tavata toista vanhempaansa. Tuomioistuin totesi päätöksessään, että oikeus tavata sitä vanhempaa, jonka luona lapsi ei asu, on ennen kaikkea lapsen oikeus. Tapaamisoikeuden vahvistamista on lähtökohtaisesti pidettävä lapsen edun mukaisena. Toisaalta lapsen mielipiteelle on hänen ikänsäkin huomioon ottaen annettava merkitystä. Käräjäoikeus oli jättänyt vahvistamatta lapselle oikeuden tavata isäänsä. Keskeisenä perusteena oli ollut se, että 15-vuotias lapsi oli vastustanut voimakkaasti tapaamisia. Hovioikeus katsoo, että vahvistetun tapaamisoikeuden olemassaolo voi kannustaa ja rohkaista lasta tapaamaan isäänsä. Se voi myös kannustaa äitiä vähitellen edesauttamaan isän ja lapsen välisten tapaamisten käynnistymistä. Hovioikeus edellä mainituilla perusteilla katsoo, että lapsen edun mukaista on vahvistaa hänelle oikeus tavata isäänsä. Ehdoksi asetettiin aluksi 1 päivä kuukaudessa.

Nähdäkseni edellä kuvatusta tapauksesta voidaan kuitenkin huomata se, että vaikka tapaamisoikeus vahvistetaan, sitä ei lapsen mahdollisen vastustuksen vuoksi ole mahdollista panna täytäntöön. Täytäntöönpanolain mukaan yli 12-vuotiaan lapsen vastustaessa ei tapaamisoikeutta voida panna täytäntöön. Näin ollen vanhemman keinot tapaamisoikeuden toteuttamiseksi ovat vähäisemmät, kun lapsi on iältään vanhempi. Rajanvetoa voidaan joutua tekemään myös sen suhteen, milloin lapsen voimakas kieltäytyminen on merkki siitä, että tapaamisoikeus tulee kokonaan evätä ja toisaalta, milloin tapaamiset tulisi järjestää, mutta harvemmin. Lapsen persoonallisuus voi vaikuttaa asiaan, sillä joskus lapsi voi olla suostuvaisempi yleiseltä luonteeltaan ja osa puolestaan ilmaisee tahtonsa hyvinkin voimakkaasti.

5.4.3 Laajeneva tapaamisaika

Tapaamisoikeus on mahdollista vahvistaa myös, vaikka lapsi ja vanhempi eivät olisi vielä juurikaan tai ollenkaan tavanneet. Hallituksen esityksessä selvennetään lapsenhuoltolain 1:2:ssa käytettyä termiä ”luoda ja säilyttää” suhdetta molempiin vanhempiin. Lapsenhuoltolain 1:2:n mukaan tapaamisoikeuden tarkoituksena on turvata lapselle oikeus luoda ja säilyttää myönteinen ja läheinen suhde vanhempansa. Kun suhdetta lapseen ryhdytään luomaan, on korkeimman oikeuden ratkaisukäytännön mukaan hyvä aloittaa vähäisestä määrästä ja lisätä tapaamisten määrää, kun luottamus on rakentunut. Tapauksessa KKO 1988:60 oli kyse siitä, että lapsella ja vanhemmalla ei ollut yhteistä kieltä. Luottamus tuli näin rakentaa tulkin avulla ja lisätä sitten tapaamisten määrää.

Samoin todettiin korkeimman oikeuden ennakkoratkaisussa KKO 2016:61. Vanhemmalle oli alun perin vahvistettu tapaamisoikeus aluksi valvottuina ja lyhyinä laajentuen ajan kulumisen myötä portaittain. Tapaamiset eivät olleet toteutuneet miltään osin. Koska vanhempi halusi myöhemmin aloittaa tapaamiset, vahvistettiin edelleen, että tapaamisoikeus oli olemassa. Tapaajan tuli kuitenkin aloittaa tutustuminen alusta portaittain lisäten tapaamisaikaa. Kyseisen tapauksen ratkaisun mukaan asia voitiin järjestää esimerkiksi siten, että ensin 6 tapaamisen ajan vanhempi tapasi lasta joka toinen viikko 3 tunnin ajan. Tämän jälkeen 10 tapaamista lapsen isän äidin luona 6 tuntia kerrallaan. Tämän jälkeen tapaamiset järjestettiin 10 kertaa isän luona joka toinen lauantai 6 tunnin ajan. On kuitenkin huomattava, että jokainen ratkaisu perustuu yksittäiseen tapaukseen ja sisältää runsaasti tapauskohtaista harkintaa.

Lapsen ikä puolestaan vaikuttaa tapaamisoikeuden pituuteen huomattavasti. On havaittu hyväksi aivan pienelle lapselle, että hän tapaa vanhempansa useasti, mutta lyhyen aikaa. Kun lapsi kasvaa, voidaan tapaamisväliä harventaa ja tapaamisen pituutta pidentää.¹⁴⁵ Hyvin pienen lapsen tapauksessa etävanhemman ei ole välttämättä mahdollista pitää lasta luonaan yön yli. Nystenin mukaan alle puolitoistavuotias lapsi voi olla liian pieni viettämään yötä pois lähivanhempansa luota. Taaperoikäinen puolestaan voi tavata useasti lyhyitä aikoja, mutta kokonainen viikonloppu voi olla liian pitkä aika. Asiaan vaikuttaa se, onko lapsi asunut tavattavan vanhemman kanssa.¹⁴⁶

Esimerkiksi Helsingin hovioikeuden päätöksessä 4 havaittiin hyväksi asettaa laajeneva tapaamisoikeusehto siten, että ”lapsi tapaa isää joka toinen maanantai kolmen kuukauden ajan yhteensä 8 kertaa. Kahdeksan toteutuneen päivätapaamisen jälkeen siirrytään joka toinen viikko tapahtuviin yönylitapaamisiin siten, että isä noutaa lapsen tarhasta maanantaisin ja palauttaa lapsen tiistaiamuna tarhaan tai kouluun. Ensimmäisen neljän yönylitapaamisen ajan yhden lapsen lisäksi myös muut lapset yöpyvät isän luona koulun päätyttyä seuraavaan koulupäivään asti. Tämän jälkeen lapsi tapaa isää joka toinen viikko yönylitapaamisissa. Silloin isä hakee päiväkodista/koulusta ja palauttaa lapsen tiistaina päiväkotiin/kouluun.”

5.4.4 Tapaamisajat arjen kannalta

Kuten aiemmin tässä tutkielmassa käy ilmi, lapsen etu on hyvin moniulotteinen ilmiö. Voidaan kuitenkin tehdä havaintoja, miten lapsen etu vaikuttaa arjen elämiseen ja miten se vaikuttaa tapaamisoikeuteen. Tapaamisten sujuminen arjen kannalta on lapsen edun mukaista.

Arjen kannalta koulu ja päiväkotiki ovat tärkeitä rytmittäviä ja osittain pakollisia tapahtumia lapsen arkipäivässä. Perustuslain 16§:n mukaan oppivelvollisuudesta säädetään lailla. Perusopetuslain 7:26.1:n mukaan oppivelvollisen on osallistuttava kyseisen lain mukaisesti järjestettyyn perusopetukseen. Turun hovioikeus antoi tapaamisoikeuteen liittyen päätöksen Nro 309/2019. Sen mukaan tapaamisoikeus on lähtökohtaisesti vahvistettava niin, että se toteutetaan muuna kuin lapsen kouluaikana. Tapauksessa tapaaminen oli mahdollista järjestää kouluajan ulkopuolella. Tapaamisoikeus tulee toteuttaa muiltakin osin siten, että lapsen arkirutiinit säilyvät. Esimerkiksi

¹⁴⁵ Litmala 2002, s. 87–88

¹⁴⁶ Nysten 2015, s. 135

lapsen nukkumaanmenoajat, harrastukset, koulunkäynti ja ystäväsuhteet tulevat huomioiduksi. Tapaamisajat eivät saa esimerkiksi rikkoa lapsen normaalia viikkorytmiä. Tapaamisoikeutta koskevaan päätökseen vaikuttavat myös vanhempien arkielämä ja olosuhteet.¹⁴⁷ Aaltonen huomauttaa, että epäsäännölliset viikonlopputapaamiset voivat sopia tilanteeseen, jossa lapsen vanhempi tekee vuorotyötä. Muutoin voisi olla mahdollista, että lapselta jää välistä tilaisuuksia tavata vanhempansa hänelle varattuna aikana.¹⁴⁸

Myös Litmala on katsonut, että tapaamisten täytyy sopia yhteen lapsen arjen kanssa. On mahdollista esimerkiksi sopia niin, että lapsi tapaa vanhempansa heti koulusta päästyään, jolloin on selkä aikamääre, jolloin tapaamisen tulisi alkaa.¹⁴⁹ Aiemmin mainitusti tulee lapsen tapaamisoikeutta päätettäessä ottaa huomioon lapsen nukkumaanmenoajat ja päivärytmi. Vastaavasti ruokailu tulee toteuttaa myös normaalisti. Tapaaminen tulee lähtökohtaisesti toteuttaa koulunkäynnin ulkopuolella. Nämä nähdäkseni lapsen edun vuoksi tulee huomioida esimerkiksi ennen vanhemman työaikatauluja.

Ehtojen asettamiselle on kuitenkin rajansa, sillä niitä harkittaessa joudutaan ottamaan huomioon myös vanhempien oikeudet.¹⁵⁰ Tällaisia voivat olla esimerkiksi työnteko. Arkeen vaikuttaa myös vanhempien oikeudet. Tapaamisehtoja ei voi rakentaa pelkästään lapsen mukaan vaan hänen vanhemmillaan voi olla omia velvoitteita muualle. Lapsen edun toteutumiseksi on tärkeää, että lapsen asioissa tehty ratkaisu toimii lapsen ja vanhempien arjessa.¹⁵¹ Myös Nysten on katsonut, että vanhemman vuorotyö mahdollistaa sellaisen järjestelyn, jossa lapsi on vuorotyötä tekevän luona silloin kun hänellä on vapaata.¹⁵²

Voidaan kuitenkin pohtia, miten paljon vanhempien oikeuksia täytyy ottaa huomioon tapaamisoikeutta järjestettäessä. Viime kädessä tapaavaa vanhempaa ei voida pakottaa tapaamaan lasta. Näin ollen kohtuuttoman hankaliksi muodostuvat tapaajan aikataulut koituvat hänen omaksi vahingokseen ja lapsen vahingoksi. Näkisin, että tällainen tilanne voisi olla kyseessä, jos toinen vanhempi ei vaikkapa työkiireidensä vuoksi voi sopia kuin hyvin niukanlaiset tapaamisajat. Vaikka huoltajalla on velvollisuus edistää toisen vanhemman tapaamista, tuskin voitaneen edellyttää kohtuuttomia ponnisteluja.

¹⁴⁷ Hakalehto 2018, s. 206–207

¹⁴⁸ Aaltonen 2020, s. 139–140

¹⁴⁹ Litmala 2002, s. 89

¹⁵⁰ Aaltonen 2020, s. 147

¹⁵¹ Aaltonen 2020, s. 467

¹⁵² Nysten 2015, s. 132

Lapselle harrastus voi olla tärkeä ja pitää ottaa huomioon tapaamisoikeuden ehdoissa. Harrastaminen voidaan toki ajoittaa tapaamisen kanssa samaan aikaan, mutta huomioon tulee ottaa, että tapaajalla on mahdollisuus viedä lapsi hänen harrastukseensa.¹⁵³ Aaltosen mukaan myös lapsen sairastuminen on sovittavissa oleva ehto tapaamisoikeudelle. Tällöin on tullut pohtia etukäteen, voiko lapsi saapua tapaajan luokse myös sairastapauksessa.¹⁵⁴ Peuralahti on puolestaan katsonut, että tapaajan on ilmoitettava poikkeavat tapaamisajat etukäteen. Tällainen voi olla kyseessä, jos tapaamisen aikana on tarvetta osallistua esimerkiksi perhejuhlaan.¹⁵⁵

5.5 Muu yhteydenpito

5.5.1 Muusta yhteydenpidosta yleisesti

Lapsenhuoltolain 1:2.1:ssä säädetään, että tapaamisoikeuteen kuuluu, että lapsi saa ajoittain pitää tähän yhteyttä muulla tavoin vanhempansa. Näin ollen tapaamispäätöksessä voidaan vahvistaa muitakin lapsen ja vanhemman välisiä yhteydenpitotapoja, kuten lapsen oikeus pitää yhteyttä vanhempansa puhelimitse.

Myös Valkama ja Litmala tuovat ilmi, että lapsen ja hänen vanhempansa yhteydenpitoon kuuluvat puhelut, tekstiviestit, kirjeenvaihto, paketit ja internetin välillä tapahtuvat yhteydenpito.¹⁵⁶ Nykyaikana yhteydenpito internetin kautta toimivilla sovelluksilla on hyvin monipuolista. Nähdäkseni tapaamisoikeutta vahvistettaessa tai päätöstä annettaessa tulisi huomiota kiinnittää siihen, että yhteydenpitoehdon ei tarvitse olla tiettyyn laitteeseen tai sovellukseen yhdistetty. Aikaisemmin saattoi olla suosituinta käyttää tekstiviestiä tai Whatsapp-sovellusta. Nykyisin kuitenkin uudet sovellukset kuten Snapchat ja Instagram mahdollistavat yhteydenpidon ja voi olla erityisesti lapselle luontevinta. Myös lahjan antaminen tai lähettäminen ovat myös mahdollinen yhteydenpitotapa. Tämä voidaan vahvistaa myös päätöksessä, jos sille on tarvetta. Korkeimman

¹⁵³ Aaltonen 2020, s. 164

¹⁵⁴ Aaltonen 2020, s. 164

¹⁵⁵ Peuralahti 2012, s. 58–59

¹⁵⁶ Valkama ja Litmala 2004, s. 17

oikeuden tapauksessa KKO 1988:60 yhteydenpidoksi katsottiin lahjan lähettäminen lapselle kerran vuodessa.

5.5.2 Velvollisuus yhteydenpitoon

Lapsen tapaamisoikeuteen voidaan luoda rajoituksia myös asettamalla velvoitteeksi yhteydenpito toiseen vanhempaan. Muuttamisesta ilmoittaminen on asetettu velvollisuudeksi lapsenhuoltolain 2:9c:ssä. Jos puolestaan näitä ehtoja ei noudateta, voi se olla peruste muuttaa tapaamisoikeudesta tehtyä sopimusta tai päätöstä.¹⁵⁷

Huoltajalla on yleinen oikeus saada tietää lapsen olinpaikka ja muut tiedot, joita tarvitaan saamaan tarvittaessa yhteys lapseen. Tämä koskettaa ainakin tilannetta, jossa lapsi on toisen vanhemman yksinhuollossa, ja tapaja ei ole lapsen huoltaja.¹⁵⁸ Nähdäkseni tästä voidaan päätellä, että sopimukseen tai päätökseen on mahdollista kirjata ehdoksi, että yhteystiedot on pyynnöstä luovutettava. Kuitenkin myös Gottberg mainitsee, että huoltajalla ei ole oikeutta käyttää näitä yhteystietoja väärin ja häiritä tapaamista.

5.5.3 Puhelinyhteydenpito

Vaikka voimassa olevassa laissa ei ole tapaamisoikeuden määritelmää, on lain esitöiden mukaan vakiintunut käsitys myös siitä, että siihen kuuluu puhelinyhteydenpito. Lapsi saa pitää yhteyttä vanhempaan puhelimella tai videoyhteydellä. Tästä yhteydenpidosta on mahdollista antaa kuitenkin tarkempia ehtoja. Poikkeuksellisesti on mahdollista sopia ainoastaan muunlaisesta yhteydenpidosta kuin samassa tilassa tapahtuvista.¹⁵⁹

Puhelinyhteydenpitoa on kuitenkin mahdollista rajoittaa. Puhelinyhteydenpidon tapaamisten aikana tulee pysyä kohtuuden rajoissa eikä se saa muodostua häirinnäksi.¹⁶⁰ Jos yhteydenpito muodostuu

¹⁵⁷ HE 88/2018 vp, s. 38

¹⁵⁸ Gottberg 1997, s. 76

¹⁵⁹ HE 88/2018 vp, s. 36

¹⁶⁰ Gottberg 2007, s. 160

häiritseväksi tai on liiallista, siitä on mahdollisuus kirjata rajoittava ehto tapaamisoikeussopimukseen tai -päätökseen. Aaltosen mukaan tällainen puhelinyhteyden pitoa koskeva ehto voidaan myös vahvistaa erityisesti, jos vanhempien välillä on pitkä välimatka tai toinen yrittää rajoittaa puhelinyhteydenpidon mahdollisuutta. Häiritsevää voi olla väärä kellonaika, liian pitkä puhelu tai jos puhelun sisältö ei ole sopivaa.¹⁶¹

Ehdoiksi voidaan Aaltosen mukaan tällöin rakentaa esimerkiksi seuraavanlaisia kohtia:¹⁶²

1. Tapaava vanhempi soittaa tiettyinä kellonaikana ja lähivanhempi huolehtii, että lapsi on silloin tavoitettavissa.
2. Lapsi voi soittaa etävanhemmalle vapaasti tai tiettyinä kellonaikoina.
3. Lähivanhempi voi soittaa lapselle tai lapsi lähivanhemmalle.
4. Voidaan asettaa ehto, että kumpikin vanhempi voi soittaa vapaasti lapselle.

On huomattava, että lapsenhuoltolain 1:2.2:n mukaan molemmilla vanhemmilla on velvollisuus edesauttaa tapaamisoikeuden tapahtumista. Tämä koskee myös yhteydenpitoa puhelimitse, sillä puhelinyhteydenpito katsotaan osaksi tapaamisoikeutta aikaisemmin kuvatulla tavalla. Esimerkiksi Helsingin hovioikeuden päätöksen 2 perusteluissa otettiin kantaa siihen, minkälaista yhteydenpitoa voidaan pitää rakentavana ja edesauttavana. Tapauksen perusteluiden mukaan äidin kommunikointitapa ei ollut aina rakentava ja puheluissa hän löi välillä luurin korvaan kesken puhelun. Isän oli vaikea pitää yhteyttä lapseen puhelimitse, sillä lapset vastasivat hänelle puheluun vain silloin, kun äiti antoi lapsille siihen luvan.

5.5.4 Lapsen yhteydenpito vangin kanssa

Vangin yhteydenpito vankilan ulkopuolelle tapahtuu kirjeenvaihdolla, puhelimitse, tapaamisissa ja poistumisluvilla. Yhteydenpitomahdollisuudet vangin ja omaisten välillä ovat usein varsin rajatut. Puhelut on rajattu muutama minuuttiin päiväaikaan. Tapaamisia järjestetään myös perheleirillä. Isä-lapsi -ryhmiä järjestetään myös vankiloissa. Tutkintavangeille puolestaan järjestetään yksilötyötä.¹⁶³ Vangin tapaamisesta säädetään vankeuslain (767/2005) 13 luvussa. Vankeuslain

¹⁶¹ Aaltonen 2020, s. 161

¹⁶² Aaltonen 2020, s. 161–162

¹⁶³ Lapsiasian neuvottelukunnan aloite 14.3.2011

13:1:n mukaan vangilla on oikeus tavata vieraita tapaamista varten varattuina aikoina niin usein kuin se vankilan järjestystä ja toimintaa haittaamatta on mahdollista.

On huomattava, että vankiloissa olevat tapaamiseen varatut ajat asettavat rajoituksia tapaamisoikeuden käyttämiselle. Näin ollen voimassa oleva tapaamisoikeussopimus tai päätös joutuu väistymään vankeustapauksessa eikä sitä voida noudattaa. Jos puolestaan tapaamisoikeudesta päätetään vasta vankeusrangaistuksen määräämisen jälkeen, se voidaan ottaa huomioon asiaa ratkaistaessa. Vanhemman vapauduttuaan vankilasta voitaisiin nähdäkseni palata joko vanhaan sopimukseen tai muodostaa kokonaan uusi sopimus.

5.6 Muunlaiset ehdot ja rajoitukset tapaamisoikeudelle

Vaikka lapsen tapaamisoikeus tehdään jokaisen lapsen kohdalle erikseen, tulee sisarussuhteet huomioida tapaamisoikeudesta päätettäessä. Lapsen ja hänen sisaruksiensa tulisi tavata vanhempaa tai muuta tapaajaa yhdessä.¹⁶⁴ Näkisin itse, että tällaiseen voidaan tehdä poikkeuksia, jos lasten ikäero on suuri, sillä lapsen oma mielipide ja vuorokausirytmii voi olla erilainen. Lapsen oman mielipiteen painoarvo on myös otettava eri tavalla huomioon eri ikäisten sisarusten välillä. Vastaavasti vanhemmilla voi olla tarve viettää kaikkien lasten kanssa aikaa samanaikaisesti. Tällainen voi olla kyseessä esimerkiksi, jos vanhemman työssäkäynti rajoittaa tapaamismahdollisuuksia. Toisaalta nähdäkseni vakava lapsen sairaus voisi vaatia sitä, että kyseistä lasta tavataan erillään muista lapsista, jolloin hänen hoitamisensa on mahdollista tapaamisen aikana.

Vastaavalla tavalla voidaan tapaamisoikeussopimukseen tai -päätökseen asettaa ehto, jossa veloitetaan ilmoittamaan tapaamisen toteutuminen.¹⁶⁵ Tapauksessa KKO 1988:60 tapaamisajankohdasta oli ilmoitettava asuinpaikkakunnan sosiaalilautakunnalle 2 viikkoa etukäteen ennen ensimmäistä tapaamispäivää. Ilmoituksen tuli sisältää myös tulkin tiedot.

Lapsenhuoltolain 1:3:ssa veloitetaan välttämään kaikkea sellaista kasvatustehtävässään mikä on haitaksi vanhempien ja lapsen väliselle suhteelle. Kyseinen säädös on voimassa riippumatta siitä, onko asiasta kirjattu mitään tapaamissopimukseen tai päätökseen. Joissakin tapauksissa voi olla kuitenkin kiistaa asiasta, ja tällöin näkisin, että on mahdollista kirjoittaa informatiivinen ehto

¹⁶⁴ Aaltonen 2020, s. 172

¹⁶⁵ Aaltonen 2020, s. 147

tapaamissopimukseen, jossa muistutetaan molempia vanhempia kyseisestä lainkohdasta. Gottberg on puolestaan katsonut, että ehdoiksi voidaan asettaa lapsen vieminen harrastukseen. Samalla tavalla voidaan velvoittaa antamaan lääkitys tai huolehtimaan kotiharjoittelusta.¹⁶⁶ Voidaan kuitenkin huomata, että näiden peruste on erilainen. Lääkityksessä on kyse lapsen terveydestä, sen sijaan harrastamisessa on kyse muusta lapsen edusta.

Osa ehdoista voi olla sallivia. Tapaava vanhempi saa lähtökohtaisesti käyttää yhteisen ajan lapsen kanssa parhaaksi katsomallaan tavalla. Lähivanhempi voi yrittää puuttua tähän esimerkiksi kieltämällä tietynlaisen uskonnollisen juhlan tai isovanhempien tapaamisen.¹⁶⁷ Tapaamiseksi voidaan tällöin luoda salliva ehto, jolla lähinnä vahvistetaan ajatusta siitä, että isovanhempien tapaaminen olisi joka tapauksessa sallittua. Tuomioistuimen päätös kyseisestä ehdosta lähenee nähdäkseni vahvistuskanteen lopputulosta, jossa alkutapauksessa on ollut epäselvää, onko jokin oikeus olemassa vai ei. Perusteena sallivalle ehdolle voi olla edellä mainitussa tilanteessa perhe-elämän suoja tai itsemääräämisoikeus. Aaltonen puolestaan katsoo, että ehdoiksi voi joskus päätyä sellaisia kohtia, joita ei voida panna täytäntöön täytäntöönpanolain mukaisesti. Tällaisia ovat esimerkiksi velvollisuus iltasadun lukemiseen, kieltä viedä roskaruokalaan, tiettyyn nukkumaanmenoaikaan tai ystäväperheen tapaaminen. Tällöin kyseessä on lähinnä muistutus tapaajalle kyseisestä asiasta.¹⁶⁸

Ehdoksi voidaan asettaa myös kieltä viedä tiettyihin lapselle haitallisiin paikkoihin.¹⁶⁹ Lapsen etu voi vaatia tätä, jos paikassa on jotakin lapsen kehitystä vaarantavaa tai jopa terveydelle vaarallista. Esimerkiksi Helsingin hovioikeuden tapauksessa 6 pohdittiin sitä, voiko tapaamisoikeuden aikana osallistua mielenosoitukseen. Toinen vanhempi ei ollut poliittisesti aktiivinen ja hän oli kokenut radikaalin poliittisen toiminnan häiritseväksi. Kyseinen vanhempi oli keskustellut toisen vanhemman kanssa, etteivät lapset saisi olla mielenosoituksissa mukana. Silti lapset oli viety mielenosoitusleiriin ja heidän välillään ollutta sopimusta oli rikottu. Lapset olivat myös nähneet televisiosta, kun toinen vanhempi oli viety putkaan mielenosoituksesta. Hovioikeus ei kuitenkaan ottanut kantaa ratkaisussaan siihen, tuliko tällaiset paikat kieltää.

Lapsen oma mielipide voi muodostua rajoittavaksi ehdoksi tapaamisoikeutta toteutettaessa. Aikaisemmin käsittelin jo lapsen mielipiteen yhteydessä sitä, että lapsen mielipide tulee huomioida, mutta päätösvalta säilyy aikuisella. Vaikka lapsen tapaamisoikeus olisi sinänsä vahvistettu, voi lapsi

¹⁶⁶ Gottberg 2007, s. 159–160

¹⁶⁷ Gottberg 2007, s. 159–160

¹⁶⁸ Aaltonen 2009, s. 88

¹⁶⁹ Gottberg 2007, s. 160

omalla mielipiteellään kieltäytyä yksittäisestä tapaamisesta. Jos itsenäiseen päätöksentekoon kykenevä lapsi kieltäytyy tapaamisesta, häntä ei voida sinne pakottaa. Kyse on lapsen oikeudesta, ei velvollisuudesta.¹⁷⁰ Olennaista Gottbergin mainitsemassa tilanteessa on kuitenkin lapsen itsenäinen päätöksenteko. Pieni lapsen vanhempi voidaan velvoittaa tuomaan lapsi tapaamiseen, jos lapsi ei kykene itsenäiseen päätöksentekoon.

Tapaamissopimus on mahdollista laatia myös määräaikaisena. Määräaikaisen sopimuksen etuna on se, että sopimus tarkastetaan tasaisin aikavälein ja siihen voidaan tehdä tarvittavat muutokset. Jotta kuitenkin vältetään sopimukseton tila, olisi määräaikaiseen sopimukseen hyvä asettaa ehto, jossa todetaan kyseisen sopimuksen jatkuvan, jollei uutta sopimusta ole ajoissa tehty.¹⁷¹

Peuralahti on myös pitänyt mahdollisena, että tapaamissopimuksen ehdoissa otetaan kantaa lemmikkieläimeen. Lemmikkieläin voi olla lapselle tärkeä ja tapaaminen tulisi silloin järjestää niin, että lemmikkieläin voidaan ottaa tapaamiseen mukaan.¹⁷² Aaltonen on puolestaan havainnut, että tapaamissopimuksissa voi ehtoina olla esimerkiksi hyvä käytös vaihtotilanteessa tai lapsen kuulumisten kertominen.¹⁷³ Tällaisen täytäntöönpaneminen toki ei ole mahdollista. Näitä voitaisiin aikaisemmin mainitun luokittelun mukaan pitää informatiivisina ehtoina, sillä niiden täytäntöönpano ei ole useimmiten mahdollista. Myös Aaltonen mainitsee, että sellaiset ehdot, jotka ovat kirjallisena sopimuksessa tulevat todennäköisemmin noudatetuksi, vaikka pakkoa niihin ei voida käyttää.

Joihinkin tapaamissopimukseen on otettu myös kirjaus päihteettömyydestä.¹⁷⁴ Kuitenkin nähdäkseni kohtuullinen ja vähäinen käyttö voitaneen katsoa tavanomaiseksi perheen sisäiseksi toiminnaksi. Jos puolestaan kyseessä on runsas käyttö tai alkoholiongelma, tulisi tämä nähdäkseni huomioida joko tapaamisaikaa muuttamalla tai asettamalla tapaaminen esimerkiksi tuetuksi. Kuten Aaltonen puolestaan on todennut, voi tapaamissopimuksen kirjauksella olla merkitystä siinä, että se muistuttaa vanhempaa kyseisestä asiasta, vaikka se ei olekaan täytäntöön pantavissa.¹⁷⁵ Toisaalta, jos vanhempi käyttää runsaasti alkoholia tapaamisen aikana, ottaa hän riskin siitä, että lapsen etu vaatii tapaamisoikeuden muuttamisen tai epäämisen kokonaan.

Pääsääntöisesti tapaamissopimuksissa muunlaiset ehdot voivat olla hyvin monipuoliset ja sellaisia, joita vanhemmat ovat kokeneet tarpeellisiksi. Lähtökohtana ehdoille on se, että lapsen etu vaatii

¹⁷⁰ Gottberg 2005, s. 187

¹⁷¹ Peuralahti 2012, s. 38

¹⁷² Peuralahti 2012, s. 46

¹⁷³ Aaltonen 2020, s. 148

¹⁷⁴ Peuralahti 2012, s. 46

¹⁷⁵ Aaltonen 2020, s. 148

kyseisen ehdon ja ilman tätä ehtoa ei lapsen etu toteudu. Määräykset tapaamispäätöksessä ovat keino toteuttaa lapsen oikeuksia. Kuten tässä osiossa on käynyt ilmi, oikeuskirjallisuudessa ja oikeuskäytännössä voidaan havaita useita erilaisia tapoja, jotka ovat sallittuja. Uudenlaiset keinot ovat nekin mahdollisia, jos ne ovat lapsen edun mukaisia. Kuitenkaan sellaisia ehtoja ei voitane käyttää, jotka liiaksi loukkaavat joko lapsen tai tapaavan henkilön muita oikeuksia.

6 HELSINGIN HOVIOIKEUDEN RATKAISUJA

6.1 Ratkaisuista yleisesti

Tässä osiossa käyn läpi Helsingin hovioikeuden ratkaisuja liittyen tapaamisoikeuteen, jotka on annettu aikavälillä 1.9.2022-30.9.2022. Tapauksia on yhteensä 7 ja käsittelen myös niiden taustalla vaikuttavaa kärjäoikeuden ratkaisua, johon on haettu muutosta hovioikeudelta. Esittelen lyhyesti kyseisen tapauksen taustan ja miten siinä otettiin kantaa lapsen tapaamisoikeuteen. Osassa tapauksista jatkokäsittelylupa on myönnetty vain osalle oikeudellisista kysymyksistä ja osaan puolestaan hovioikeus ei ole myöntänyt lupaa. Näissä tapauksissa viitataan myös kärjäoikeuden ratkaisuun hovioikeuden jättäessä jatkokäsittelyluvan myöntämättä. Viitataan jokaiseen tapaukseen numerojärjestyksessä. Käsittelen ratkaisun loppuosassa huomiot tarkemmista tapaamishedoista ja kuinka ne ilmenevät yksittäisestä tapauksesta.

6.2 Ratkaisu 1

Vanhemmilla oli tapauksessa 3 lasta, joiden iät olivat 9, 12 ja 15 vuotta. Hovioikeudessa ratkaistavana oli kysymys siitä, tuliko 15-vuotiaalle lapselle myöntää tapaamisoikeus isäänsä ja minkä sisältöinen kyseinen tapaamisoikeus tuli olla. Kahden nuoremman lapsen kohdalla tapaamisoikeus oli myös myönnetty, ja he olivat halukkaita tapaamaan isäänsä. Vanhin lapsi sen sijaan ei ollut halukas tapaamaan isäänsä. Hovioikeudella oli käytössään kärjäoikeuden hankkima olosuhdeselvitys.

Lapsen isän oli todistajien ja todisteiden mukaan havaittu olevan autoritäärinen ja joskus käyttäneen fyysistä väkivaltaa lapsiaan kohtaan. Nuorimmat lapset olivat ilmaisseet mielipiteenään, että olivat tyytyväisiä asuessaan äidin luona ja tyytyväisiä tapaamisjärjestelyyn.

Hovioikeus katsoi, että olosuhteet olivat vakiintuneet siinä määrin, että uusia perusteluita muuttaa tapaamisoikeutta ei ollut tullut ilmi. Muutokset olisivat mahdollisia ainoastaan lapsen edun vuoksi. Tällaisia ei ollut hovioikeuden tietoon tullut. Tämän vuoksi nuorimmille lapsille vahvistettiin tapaamisoikeus parillisten viikkojen torstaista koulun jälkeen maanantaihin koulun alkuun saakka ja parittomien viikkojen keskiviikosta koulun jälkeen torstaihin koulun alkuun saakka. Kyseessä oli laaja tapaamisoikeusehto.

Käräjäoikeus oli jättänyt vahvistamatta vanhimmalle lapselle oikeuden tavata isäänsä. Keskeisenä perusteena oli ollut se, että 15-vuotias lapsi oli vastustanut voimakkaasti tapaamisia. Asiassa ei ollut esitetty näyttöä siitä, että lapsen tahdonmuodostukseen olisi tarkoituksellisesti vaikutettu. Hovioikeus katsoi, että mielipide liittyi eron aikaiseen tilanteeseen. Hovioikeuden mukaan vahvistetun tapaamisoikeuden olemassaolo voisi kannustaa ja rohkaista lasta tapaamaan isäänsä. Vanhimman lapsen tapaamisoikeus vahvistettiin siten, että hänellä oli oikeus tavata isäänsä kerran kuukaudessa lauantaina tai sunnuntaina sopimuksen mukaan samana viikonloppuna kuin nuoremmat lapset tapaavat isäänsä. Mikäli asiasta ei päästäisi sopimukseen ennen kunkin kuukauden ensimmäistä päivää, on vanhimmalla lapsella oikeus tavata isäänsä kunkin kuukauden ensimmäisen parillisen viikon sunnuntaina klo 10–19.

Nähdäkseni voidaan huomata, että hovioikeus antoi painoarvoa lapsen mielipiteelle tapauksessa. Hovioikeus myös huomioi isän mahdollisen väkivaltaisuuden tapaamisoikeuden ajallista pituutta vahvistaessaan. Samalla voidaan havaita, että tapaamisoikeuden vahvistaminen oli lähtökohta ja sen poistamiseen ei ollut perusteita. Nuorempien lasten kohdalla vahvistettiin pidemmät tapaamisajat. Lapsen mielipide vaikutti tapaamisajan pituuteen, mutta kuitenkin päätös ei jäänyt lasten harteille.

Tarkempina ehtoina vaihtopaikan suhteen käytettiin päätöksessä koulusta hakemista ja kouluun palauttamista. Ajan suhteen puolestaan määriteltiin tapaaminen parillisten ja parittomien viikkojen määräyksellä. Ehdoksi asetettiin myös sisarusten tapaaminen samanaikaisesti. Tapaamisajankohdan ilmoittaminen asetettiin myös ehdoksi siten, että siitä tuli päästä sopuun ennen kuin 1. päivää.

6.3 Ratkaisu 2

Tapauksessa oli kyse joululoman aikaisesta tapaamisoikeudesta. Muilta osin käräjäoikeuden ratkaisu jäi voimaan. Lapset oli määrätty asumaan äitinsä luona ja lasten tapaamisoikeus isäänsä oli vahvistettu aikaisemmin käräjäoikeuden ratkaisussa. Käräjäoikeuskäsittelyn aikana oli myös käynyt ilmi isän runsas alkoholin käyttö, hän oli myös jäänyt kiinni kaksi kertaa rattijuopumuksesta.

Vanhemmat olivat käräjäoikeudessa yhtä mieltä siitä, miten tapaamisoikeus joululomalla tulisi toteuttaa. Asia oli kuitenkin käräjäoikeudessa ratkaistu toisella tavalla. Asianosaiset olivat hovioikeudessa edelleen yksimielisiä tapaamisoikeudesta joululoman aikana, eikä hovioikeudella ollut aihetta epäillä heidän kantaansa lasten edun vastaiseksi. Näin ollen käräjäoikeuden päätöstä muutettiin vanhempien sopua vastaavaksi.

Tapaamisoikeus vahvistettiin siten, että lapset oikeutettiin tapaamaan isäänsä parillisten viikkojen perjantaista kello 17 sunnuntaihin kello 19. Lisäksi parillisten vuosien koulujen syyslomalla lomaa edeltävästä illasta kello 17 loman päättymispäivään kello 19. Parillisten vuosien koulujen joululomalla 23.12. kello 17 – 30.12. kello 17. Parittomien vuosien koulujen joululomalla 30.12. kello 17 – 6.1. kello 19. Parillisten vuosien koulujen talvilomalla lomaa edeltävästä perjantaista kello 17 seuraavan viikon sunnuntaihin kello 19. Parittomien vuosien koulujen pääsiäislomalla kiiristorstaista kello 17 toiseen pääsiäispäivään kello 19. Koulujen kesälomalla 4 viikkoa yhdessä tai kahdessa jaksossa. Ajankohdista sovitaan 1.4. mennessä. Mikäli ajankohdasta ei päästä sopimukseen, ilmoittaa äiti parillisina vuosina luonapitonsa 8.4. mennessä ja isä vastaavasti parittomina vuosina 8.4. mennessä. Tämän jälkeen toinen vanhempi ilmoittaa oman luonapitonsa 15.4. mennessä. Ensin ilmoittaneella on etuoikeus ilmoittamaansa ajankohtaan. Äitienpäiviäviikonloppuna lapset ovat äidillään ja isänpäiviäviikonloppuna isällään perjantaista kello 17 sunnuntaihin kello 19. Äidillä on vuorovuosin vastaava oikeus loma- ja juhlapyhien tapaamisiin, jolloin viikonlopputapaaminen peruuntuu.

Pitkästä ja yksityiskohtaisesta tapaamisaikaselostuksesta käy ilmi, että aikamääreet on määritelty tunnin tarkkuudella tarkemmissa ehdoissa. Ehdoksi on otettu äitienpäivä ja isänpäivä. Jokaiseen lomaan on myös otettu erillinen ehto tapaamispäätöksessä. Tapaamista ei ole sidottu koulujen päättymisajankohtaan. Ehdoksi on myös otettu velvollisuus ilmoittaa toiselle vanhemmalle kesäloman ajankohta. Voidaan kuitenkin huomata, että käytettäessä termiä ”8.4. ja 15.4. mennessä” voi osapuolille tulla tulkintaerimielisyys siitä, voiko vielä tuona päivänä ilmoittaa ajankohtaa lomalle.

Voidaan myös havaita, että käräjäoikeuden päätöksessä olleita ehtoja tuli muuttaa, koska vanhempien sopu asiassa ohitti käräjäoikeuden oman näkemyksen, kunhan vanhempien sopu ei ollut lapsen edun vastaista. Vanhemman alkoholinkäyttö ei tässä tapauksessa katsottu niin runsaaksi, että se olisi vaikuttanut tapaamisoikeuteen, vaikka taustalla oli kaksi rattijuopumusta.

6.4 Ratkaisu 3

Tapauksessa 3 käräjäoikeuden ratkaisu jäi hovioikeuden päätöksen mukaisesti voimaan. Asiassa oli kyse siitä, että lapsen vanhemmat olivat erimieltä lapsen tapaamisoikeuden laajuudesta. Tapaamisoikeuteen vaikutti lapsen terveydentila. Hovioikeuden päätöksen mukaan käräjäoikeuden asettamaa tapaamisoikeutta tuli noudattaa. Tapaamisoikeus todettiin olevan seuraavan sisältöinen:

Lapsella on ensin oikeus tavata tuetusti vanhempaansa joka sunnuntai 3 tunnin ajan klo 12–15 tai tapaamispaikan kanssa muutoin sovittuna aikana. Vanhemmat voivat sopia asiasta toisin. Vanhempien tulee olla yhteydessä tapaamispaikkaan sopiakseen käytännöstä. Tätä järjestelyä noudatetaan ensimmäisenä 4 tapaamiskertana. Tämän jälkeen lapsella on oikeus tavata isäänsä joka sunnuntai neljän tunnin ajan klo 12–16. Tätä noudatetaan 4 tapaamiskerran ajan. Vaihdon tuli tapahtua kyseisen asuinalueen parkkipaikalla. Kun kyseiset tapaamiset ovat tapahtuneet, on lapsella oikeus tavata isäänsä parillisina viikonloppuina siten, että isä hakee lapsen klo 12 ja palauttaa sunnuntaina klo 15. Tätä tuli noudattaa myös 4 kertaa.

Viikonlopputapaamisten aikana on lapsella oikeus tavata isä parittomalla viikolla keskiviikkona siten, että isä hakee lapsen koulusta ja palauttaa kyseisen asuinalueen parkkipaikalle klo 18. Jos koulu ei ole auki, isä hakee lapsen klo 15. Näiden tapaamisten jälkeen lapsella on oikeus tavata isäänsä viikonloppuisin siten, että isä hakee lapsen koulusta perjantaina ja palauttaa lapsen sunnuntaina klo 15 asuinalueen parkkipaikalle. Lapsella on myös tällöin oikeus tavata isäänsä parittomien vuosien pääsiäisenä koulun jälkeen torstaina pääsiäismaanantaihin klo 18. Lapsella on myös oikeus olla kesällä äidin luona viikon siten, että tuolloin ei ole lapsen ja isän välisiä tapaamisia. Äiti ilmoittaa isälle kesälomaviikkonsa viimeistään 1.5. Muina ehtoina päätökseen on asetettu, että isä kuljettaa lapsen tapaamisiin, jos vaihto ei tapahdu koululla. Koulun ulkopuolella vaihdot tapahtuvat asuinalueen parkkipaikalla. Vanhemmat pyrkivät olemaan tapaamatta toisiaan vaihtotilanteessa.

Voidaan havaita, että tapaaminen on laajeneva tapaamisajaltaan. Vaihdot on ehdoissa muodostettu sellaisiksi, että vanhemmat eivät kohtaisi vaihtotilanteissa. Ehtoja on otettu päätökseen siltä varalta, että koulu on kiinni vaihtoaikana. Vanhemmalle on asetettu myös ilmoittamisvelvollisuus loman ajankohdasta ja velvollisuus vältellä toista vanhempaa vaihdon aikana. Näkisin kuitenkin, että osaa näistä ehdoista ei voida panna täytäntöön täytäntöönpanolain mukaisesti. Muihin ehtoihin ei ole asetettu esimerkiksi yhteydenpitoehtoja, joten yhteydenpito on vapaata esimerkiksi puhelimitse. Mikäli välttely ei muodostu toimivaksi menetelmäksi saattaa olla mahdollista muuttaa päätöstä valvottuun vaihtoon.

6.5 Ratkaisu 4

Tapauksessa vanhemmat olivat eronneet vuonna 2011, jonka jälkeen heille oli syntynyt vielä yksi lapsi kahden aikaisempien lisäksi. Äidin ollessa ulkomailla lasten kanssa, oli isä tehnyt maksuvälinepetoksen äidin luottokorttia käyttäen. Molempien osapuolten mukaan lasten tapaamiset isän kanssa sujuivat hyvin, mutta tapaamisiin oli tullut vuoden mittainen tauko. Vanhimmat lapset olivat 13- ja 14-vuotiaita. Nuorin lapsi oli 6-vuotias.

Hovioikeus jätti voimaan käräjäoikeuden ratkaisun tapaamisoikeudesta ehtoineen. Päätöksen mukaan vanhempien lasten kohdalla noudatetaan aikaisemmin voimassa ollutta vanhempien sopimusta. Nuorimmalla lapsella oli oikeus tavata isäänsä joka toinen sunnuntai kello 13–19 siten, että isä noutaa lapset ostoskeskukselta ja palauttaa ostoskeskukselle. Nuorin lapsi tapaa isäänsä joka toinen maanantai kolmen kuukauden ajan yhteensä 8 kertaa. Isä noutaa lapsen tarhasta ja palauttaa lapsen äidille kello 18. Kahdeksan toteutuneen päivätapaamisen jälkeen siirrytään joka toinen viikko tapahtuviin yönylitapaamisiin. Isä noutaa lapsen tarhasta maanantaisin ja palauttaa lapsen tiistaiamuna tarhaan tai kouluun. Ensimmäisen neljän yönylitapaamisen ajan nuorimman lapsen lisäksi myös muut lapset yöpyvät isän luona koulun päätyttyä seuraavaan koulupäivään. Tämän jälkeen nuorin tapaa isää joka toinen viikko yönylitapaamisissa, jolloin isä hakee lapsen päiväkodista tai koulusta ja palauttaa lapsen tiistaina päiväkotiin tai kouluun.

Tapauksen päätöksestä ja perusteluista huomataan, että lapsen ikä vaikuttaa tapaamisen ehtoihin siten, että laajenevat tapaamisajat koskevat vain nuorinta lasta. Maksuvälinepetosta ei katsottu sellaiseksi asiaksi, joka vaikuttaisi lasten ja vanhemman väliseen tapaamiseen. Maksuvälinepetos oli

vanhempien välinen selkkaus. Koulua ja päiväkotia käytetään vaihtopaikkana. Kuitenkin sisarusuhteet huomioidaan ehdoissa siten, että lapsen tapaavat isää yhtä aikaa heti kun se on nuorimman lapsen iän vuoksi mahdollista. Vaihtopaikkana käytetään ostoskeskusta. Kuitenkaan tapaamispaikkaa ei vaihdon jälkeen määritellä, joten tuomioistuin ei ole katsonut tarpeelliseksi asettaa siitä ehtoja.

6.6 Ratkaisu 5

Helsingin hovioikeuden tapauksessa 5 oli kyse pääasiassa lapsen asumisesta. Samalla kuitenkin vahvistettiin tapaamisoikeuden ehdot. Hovioikeus otti kantaa ainoastaan loma-ajan tapaamiseen, muuten käräjäoikeuden päätös jäi voimaan. Tapaamisoikeus vahvistettiin lapsen ja vanhemman välille seuraavasti:

Lapsella oli oikeus tavata isäänsä kuukauden kolmena ensimmäisenä viikonloppuna perjantaista sunnuntaihin. Vaihto oli Janakkalassa klo 15.00. Elokuusta alkaen viikonlopputapaamiset järjestettiin siten, että äiti saattoi lapsen perjantaina ensimmäiseen koulun päättymiseen jälkeen lähtevään junaan tai bussiin. Isän tuli noutaa perjantaina lapsi rautatieasemalta tai linja-autoasemalta. Isä saattoi lapsen sunnuntaina junaan, joka on perillä viimeistään klo 18.00–19.00. Äiti noutaa vastaavasti lapsen juna-asemalta tai linja-autoasemalta. Se vanhempi, joka lähettää lapsen matkaan, ostaa lapselle matkalipun. Vanhemmat sopivat erikseen tarvittavan mittaisesta harjoittelujaksosta, jonka aikana lapsi alkaa itse opetella kulkemista junalla tai bussilla ja jolloin vanhemmat tarvittaessa kulkevat matkan hänen kanssaan. Lapsella oli myös oikeus tavata isäänsä koulun kesäloman aikaan yhteensä viisi viikkoa kahdessa jaksossa. Kummankin vanhemman tuli esittää oma lomatoiveensa 30.3. mennessä. Jos vanhempien loma-ajankohdat osuvat päällekkäin, on kummallakin vuorovuosin oikeus ensin valita loman ajankohta. Lisäksi päätös sisälsi ehdot joululoman, hiihtoloman, syysloman ja pääsiäisloman ajoista. Äitienpäiväviikonlopun lapsi viettää aina äitinsä kanssa ja isänpäiväviikonlopun isänsä kanssa samalla tavoin kuin tapaamisviikonlopun. Jos tällöin on toisen vanhemman viikonloppu, sovitaan korvaavasta viikonloppusta.

Lapsi kulkee tapaamisiin junalla tai bussilla siten kuin viikonlopputapaamisten kohdalla on kirjattu, elleivät vanhemmat muuta yhteisesti sovi. Juhlapyhä- ja lomatapaamiset syrjäyttävät arkitapaamiset. Lapsen passi kulkee lapsen mukana tapaamisiin lomille ja muutoin pyydettyäessä.

Kyseissä tapauksessa asetettiin useita ehtoja tapaamisajan lisäksi. Tapaamispaikka oli määritelty paikkakunnan nimen tarkkuudella, kuitenkin tarkempaa paikkaa ei katsottu tarpeelliseksi. Kellonajat puolestaan olivat määritelty minuuttien tarkkuudella. Ehtoja annettiin matkalipun ostajasta, matkustuksen harjoittelemisesta ja veloitettiin lapsi matkustamaan junalla saatettuna. Ehdoksi asetettiin myös, että passin tuli kulkea lapsen mukana. Näiden lisäksi ehtoja asetettiin tapaamisajankohdista liittyen loma-aikoihin ja arkeen.

6.7 Ratkaisu 6

Tapauksessa kaksi lasta oli tavannut isäänsä vuodesta 2014 vuoteen 2020 säännöllisesti. Kuitenkin valvotut vaihdot olivat tuolloin loppuneet ja samalla hetkellä tapaamiset olivat jääneet harvemmiksi. Käräjäoikeus oli hankkinut asiaan liittyen olosuhdeselvityksen. Samalla kertaa lasten mielipidettä tapaamisiin oli selvitetty. Selvityksen mukaan lapsen isä käyttäytyi välillä uhkaavasti huutaen. Lapsista toinen oli suostuvampi tapaamisiin, mutta toinen lapsi halusi tavata vain yhdessä sisarensa kanssa. Vanhemmat olivat aikaisemmin sopineet tapaamisoikeudesta ja käräjäoikeus oli tämän sopimuksen aikaisemmin vahvistanut. Hovioikeus jätti tapauksessa käräjäoikeuden tuomion voimaan.

Tapaamiset toteutettiin ensin tuettuina ja sitten valvotuina vaihdoin. Tapaaminen oli tarkoitus laajentua ensin muutamasta tunnista päivätapaamisiin. Päätöksessä todettiin, että tapaamiset voivat alkaa jo perjantaina klo 18, jos lapsi tai lapset näin toivoivat ja he olivat tähän valmiita. Tämän jälkeen siirryttiin parillisten viikkojen viikonlopputapaamisiin, jotka alkoivat perjantaina klo 18 ja päättyivät sunnuntaina klo 18. Näissä tapaamisissa oli valvottu vaihto. Valvotut vaihdot toteutettiin tapaamispaikassa sen ohjaajien kanssa tarkemmin sovittuina ajankohtina ja tapaamispaikan aukioloaikojen puitteissa. Tämän jälkeen siirryttiin lasten ja isän parillisten viikkojen viikonlopputapaamisiin perjantaista klo 18 sunnuntaihin klo 18. Näitä toteutettiin vuoden loppuun saakka siten, että isä hakee ja palauttaa lapset lasten kodin läheiseltä paikalta, jonka paikan vanhemmat sopivat yhdessä. Seuraavan vuoden alusta lasten tuli tavata isäänsä vahvistetun sovinnon mukaisesti, mikäli tapaamiset olivat edellä mainituin tavoin toteutuneet.

Kyseisessä tapauksessa lasten mielipiteen annettiin vaikuttaa tapaamisajan aloittamisen ajankohtaan. Ehdoksi asetettiin myös, että vanhemmat sopivat yhdessä vaihtopaikan. Nähdäkseni voidaan

kuitenkin huomata, että vanhempien sopimusta noudatetaan vain, jos tapaamiset olivat toteutuneet ja avoimeksi on jätetty tilanne, jossa tapaamiset eivät ole toteutuneet. Lapsen mielipide vaikutti tapaamiseen siten, että jos vain toinen sisarus halusi tavata isän, oli se mahdollista. Vanhemman uhkaava käytös ja tottuminen tapaamisiin vaativat ensin valvotut vaihdot. Kuitenkin melko pian katsottiin hyväksi normaali tapaamisoikeus.

6.8 Ratkaisu 7

Kyseissä tapauksessa jatkokäsittelylupa hovioikeuteen myönnettiin vain oikeudenkäyntikulujen osalta, muuten tapaamisoikeutta koskeva päätös jätettiin voimaan käräjäoikeuden ratkaisun mukaisesti. Vanhemmat olivat aikaisemmin sopineet lapsen tapaamisoikeudesta lastenvalvojan luona. Tapaamiset olivat sujuneet vuosia säännönmukaisesti. Lapsi oli 8-vuotias ja lapsen äiti oli vaatinut, että lapsen ja isän tapaamiset painottuisivat viikonloppuihin. Olosuhdeselvityksen mukaan koulujen lukuvuoden aikana tapaamiset toisen vanhemman kanssa olisi syytä ajoittaa joka toiselle viikonlopulle. Isä oli käyttäytynyt tapauksessa uhkaavasti ja kontrolloivasti.

Päätöksessä vahvistettiin tapaamisoikeus seuraavilla ehdoilla: Lapsen tuli tavata isäänsä parittomien viikkojen perjantaista koulusta maanantaihin kouluun. Koulujen joululomalla parittomien vuosien joululomalla 23.12 kello 18 päättyen 30.12. kello 18 ja parillisten vuosien joululomalla 30.12 kello 18 päättyen 6.1. kello 18. Koulujen kesälomalle asetettiin kolme erillistä viikkoa, siten että viikkojen välillä on vähintään viikko. Viikko alkoi perjantaina kello 18 ja päättyi perjantaina kello 18. Äidillä oli vastaavasti kolme erillistä viikkoa kesän luonapitoa. Vanhempien tuli sopia ajankohdista 31.3. mennessä. Parittomien vuosien talvilomalla tapaaminen asetettiin edeltävästä perjantaista koulun jälkeen seuraavan viikon sunnuntaihin kello 18. Parillisten vuosien syyslomalla koulujen päättymispäivästä koulusta koulun alkamista edeltävään päivään kello 18. Parittomien vuosien pääsiäisenä kiiristorstaista toiseen pääsiäispäivään kello 18. Isänpäivänä perjantaista maanantaiaamuun kouluun, äitienpäiväviikonlopun lapsen tuli viettää äidin kanssa vastaavasti, jolloin isän mahdollinen viikonlopun tapaaminen peruuntui. Lomatapaamiset syrjäyttivät arkitapaamiset.

Nähdäkseni tapauksen ratkaisu vaikuttaa tavanomaiselta tapaamisoikeudelta siten, että lapsi tapaa isää joka toinen viikko viikonloppuisin. Lomat ovat jakaantuneet tasaisesti ja vuorotellen. Tapauksen

ratkaisua voitaneen pitää aikaisemmin kuvatulla tavalla suppeampana kuin muut, sillä se ei sisällä laisinkaan arkitapaamisia eikä pidennettyjä viikonloppuja.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Olen tässä tutkimuksessa selvittänyt kahden lapsenhuoltolain avoimeksi jätetyn säännöksen sisältöä. Lapsenhuoltolain mukaan tuomioistuimen tulee antaa tarkemmat määräykset tapaamisoikeuden yhteydessä. Vastaavasti sovittaessa tapaamisoikeudesta, tulee sopimuksesta käydä ilmi tarkemmat ehdot. Näille säännöksien tarkoitus on se, että sopimus ja päätös ovat täytäntöönpanokelpoisia. Lapsen etu on kuitenkin lähtökohta lapsenhuoltolaille. Näin ollen se on myös lähtökohta ja pohja kyseisille säännöksille. Myös lapsen osallisuus ja muut lapsen oikeudet tulee huomioida, kun ehtoja asetetaan. Samalla huomataan, että tapaamisoikeus on lapselle taattu oikeus useiden eri kansainvälisten sopimusten ja kansallisten säännösten mukaan. Rajoitukset tähän oikeuteen vaativat painavia perusteita. Lähtökohtaisesti tapaamisoikeus tulee sallia. Kyseessä on nimenomaan lapsen oikeus.

Oikeuskäytännöstä käy ilmi vakiintunut tapa kirjata tarkemmat ehdot ja rajoitukset tapaamisoikeudelle useissa eri tilanteissa. Oikeuskirjallisuudessa myös täsmennetään kyseisten säännösten sisältöä. Pohjana näille ehdoille on edellä mainitut lapsen etu, osallisuus ja muut lapsen oikeudet. Olen esitellyt havaintoja niistä ehdoista, jotka on ainakin katsottu sallituiksi lapsen tapaamisoikeudesta päätettäessä. Kuitenkin tulee huomata, että ehtojen lista on siinä mielessä loputon, että lapsen etu voi vaatia sellaisia ehtoja, joita ei vielä ole muualla käytetty. Myös lain esitöiden mukaan harkintavalta tuomioistuimelle on haluttu jättää laajaksi. Yksittäisen tapauksen ainutlaatuisuus tulee ottaa huomioon.

Tarkempia ehtoja ja rajoituksia asetettaessa tulee pitää mielessä, että ne ovat keino toteuttaa lapsen oikeuksia ja etua. Vaikka niiltä vaaditaan täytäntöönpanokelpoisuutta, tulee pitää mielessä, että niillä ehtojen muoto ei ole etusijalla. Niinpä voidaan huomata, että sellaisetkin ehdot ovat mahdollisia, jotka eivät ole täytäntöönpanokelpoisia. Voidaan myös huomata, että koska tarkempia ehtoja ei ole määritelty laissa tarkemmin, niiden sisältö nimenomaan tulee lapsen oikeuksista ja muista perusoikeuksista ja ihmisoikeuksista sekä lapsenhuoltolain tarkoituksesta. Kiellettyjä ehtoja ovat kaikki sellaiset, jotka eivät ole lapsen edun mukaisia ja myös sellaiset, joihin vanhempaa ei voida

velvoittaa, koska heidän oikeutensa tulevat loukatuksi. Joissain tapauksissa joudutaan käyttämään intressipunnintaa. Lapsen etu tulee olla etusijalla.

Lapsen oikeus osallistua asiaansa tulee myös huomioida. Tämä johtaa siihen, että tapaamisoikeuden ehtoja joudutaan muokkaamaan lapsen mielipiteen mukaiseksi. Joissakin tapauksissa voi olla mahdollista evätä tapaamisoikeus kokonaan lapsen mielipiteen vuoksi. Päätös asiasta tulee kuitenkin olla aikuisten. Joskus osallisuus voi vaatia sitäkin, että vanhemman mielestä lapsen edun mukainen asia tehdään lapsen tahtomalla tavalla, vaikka vanhempi olisi eri mieltä.

Voidaan kuitenkin huomata, että oikeuskäytännöstä ja oikeuskirjallisuudesta on havaittavissa erimuotoisia malleja tapaamisoikeudelle. Laajempi malli vaikuttaisi olevan sellainen, jossa tapaaminen on joka toinen viikonloppu pidennettynä ja sen lisäksi jokin arkitapaaminen viikonloppujen välillä. Suppeampi tapaamisoikeus on sellainen, jossa tapaaminen on vain joka toinen viikonloppu. Lomat jaetaan yleisesti tasaisesti vanhempien välillä. Samalla voidaan huomata, että kehitystä on tapahtunut nimenomaan siihen suuntaan, että molemmat vanhemmat tapaavat lasta laajemmalti, jos tapauksessa ei ole erityisiä perusteita asettaa tapaamista suppeammaksi. Aikaisemmin vakiintunut tapaamisoikeus oli vain joka toinen viikonloppu. Jos puolestaan ongelmia on syystä tai toisesta olemassa, voidaan tapaaminen aloittaa laajenevalla mallilla. Tavoitteena on päästä kohti normaalia tapaamisoikeutta.

LÄHTEET

KIRJALLISUUS

Aaltonen, Anna-Kaisa: Lapsioikeus ja lapsen oikeus tuomioistuimissa – lapsen huolto, tapaamisoikeus ja elatus. Edita, Helsinki 2020.

Aarnio, Aulis: Lapsilainsäädännön taustaa. Teoksessa Mattila, Heikki (toim.): Lapsioikeuden pääpiirteet. Juridica, Helsinki 1984, s. 7–15.

Aarnio, Aulis: Mitä lainoppi on? Tammi, Helsinki 1978.

Aarnio, Aulis: Oikeussäännösten tulkinnasta. Tutkimus lainopillisen perustelun rationaalisuudesta ja hyväksyttävyydestä. Juridica, Helsinki 1982.

Aarnio, Aulis: Tulkinnan taito – ajatuksia oikeudesta, oikeustieteestä ja yhteiskunnasta. WSOY, Helsinki 2006.

Auvinen, Maija: Huoltoriidat tuomioistuimissa. Teoksessa: Litmala Marjukka, Oikeusolot. Katsaus oikeudellisten instituutioiden toimintaan ja oikeuden saatavuuteen. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 210, Helsinki 2004.

De Godzinsky, Virve-Maria: Kohti lapsiystävällisempää oikeudenkäyttöä. Lakimies 6/2015, s. 856–878.

De Godzinsky, Virve-Maria: Lapsen etu ja osallisuus hallinto-oikeuksien päätöksissä. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 267, Helsinki 2014.

Gottberg, Eva: Lapsen huolto, huoltoriidat ja pakkotäytäntöönpano. Turun yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisuja, Turku 1997.

Gottberg, Eva: Lapsen ja muualla asuvan vanhemman henkilökohtaisen suhteen sääntelystä. Defensor Legis N:o 2/2007, s. 155–170.

Gottberg, Eva: Perhesuhteet ja lainsäädäntö. Turun yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisuja, Turku 2005.

Hakalehto Suvianna – Nieminen Liisa: Lapsioikeus murroksessa. Lakimiesliiton kustannus, Helsinki 2013.

Hakalehto Suvianna – Toivonen Virve: Lapsen oikeudet perheessä. Kauppakamari, Helsinki 2021.

Hakalehto Suvianna: Lapsioikeuden perusteet. Alma Talent, Helsinki 2018.

Hakalehto-Wainio, Suvianna: Lasten oikeusturva lapsen oikeuksien sopimuksen näkökulmasta. Teoksessa Hänninen, Sakari - Kotkas, Toomas - Nykänen, Eeva - Pajukoski, Marja - Sakslin Maija (toim.): Muuttuva sosiaalioikeus. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja 2013b, s. 297–330.

Hakalehto-Wainio, Suvianna: Uusi lapsioikeus. Teoksessa Husa, Jaakko – Keskitalo, Petri – Linna, Tuula – Tammi-Salminen, Eva (toim.): Oikeuden avantgarde. Juhlajulkaisu Juha Karhu 1953–6/4 – 2013. Talentum, Helsinki 2013a, s. 59–76.

Hemmo Mika – Hoppu Kari: Sopimusoikeus. Alma Talent, Helsinki 2006.

Henderson-Dekort Emmie – Smits Veronica – van Bakel Hedwig: The Meaningful Participation and Complex Capacities of Children in Family Law. The International Journal of Children's Rights: Volume 29: Issue 1. Brill 2021.

Jyränki, Antero: Valtiosääntöoikeus. Helsingin Kamari Oy, Helsinki 2012.

Kolehmainen, Antti: Tutkimusongelma ja metodi lainopillisessa työssä. Teoksessa Oikeustieteellinen opinnäyte – Artikkeleita oikeustieteellisten opinnäytteiden vaatimuksista, metodista ja arvostelusta. Miettinen, Tarmo (toim.). Edita, Helsinki 2016.

Koulu, Sanna: Lapsen huolto- ja tapaamissopimukset. Helsingin Kamari Oy, Helsinki 2014.

Linnanmäki, Kirsikka: Lapsen etu huoltoriidan tuomioistuinsovittelussa. Alma Talent. Helsinki 2019.

Melander, Ilmari: Lapsen huollosta: Yksityisoikeudellinen tutkimus. Suomalainen lakimiesten yhdistys, Helsinki 1939.

Nieminen, Liisa: Lasten perus- ja ihmisoikeussuojan ajankohtaisia ongelmia. Lakimies 4/2004, 591–621.

Nysten, Tiina: Parisuhteen juridiikka. Helsingin kauppakamari, Helsinki 2015.

Pajulammi, Henna: Lapsi, oikeus ja osallisuus. Talentum, Helsinki 2014.

Panttila, Raija: Kahden kodin lapsuus. SOCCA:n ja Heikki Waris -instituutin julkaisusarja, Helsinki 2005.

Pellonpää, Matti: Euroopan ihmisoikeussopimus. Alma Talent, Helsinki 2018.

Peuralahti, Elina: Lapsen tapaamisoikeus ja sen toteuttamisen ongelmakohtia. Lakimiesliiton kustannus, Helsinki 2012.

Timonen, Pekka: Johdatus lainopin metodiin ja lainopilliseen kirjoittamiseen. Helsingin yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta, Helsinki 1998.

Toivonen, Virve-Maria: Lapsen oikeudet ja oikeusturva: Lastensuojeluasiat hallintotuomioistuimissa. Alma Talent. Helsinki 2017.

Tolonen Hannele – Linnanmäki, Kirsikka: Uudistunut lapsenhuoltolaki. Alma Talent, Helsinki 2020.

Valkama Elisa – Lasola Marjukka: Lasten huoltoriidat hovioikeuksissa. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja, Helsinki 2008.

Valkama Elisa – Litmala Marjukka: Lasten huoltoriidat kärjäoikeuksissa. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja, Helsinki 2006.

VIRALLISLÄHTEET JA VIRALLISLUONTOISET LÄHTEET

SopS 60/1991 YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista

SopS 63/1999 Euroopan ihmisoikeussopimus

SopS 53/2015 Euroopan neuvoston yleissopimus naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta

Lapsen oikeuksien komitea, yleiskommentit nro 12,13,14

Euroopan unionin perusoikeuskirja (2012/C 326/02)

Laki holhoustoimesta 442/1999

Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 361/1983

Laki lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan päätöksen täytäntöönpanosta (619/1996)

Oikeudenkäymiskaari 4/1734

Perustuslaki 731/1999

HE 88/2018 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain muuttamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi.

HE 224/1982 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta ja holhouslain muuttamisesta sekä niihin liittyvien lakien muuttamisesta.

OIKEUSTAPAUKSET

EIT: Tapaus Sanchez Cardenas v. Norja 2007

EUT: C-483/20

KKO 1988:60

KKO 2001:110

KKO 2003:126

KKO 2004:118

KKO 2005:138

KKO 2005:138

KKO 2007:71

KKO 2008:69

KKO 2016:61

KHO 2006:10

Itä-Suomen hovioikeuden ratkaisu 2017:4

Helsingin hovioikeuden päätös 5.9.2022 Nro 1178

Helsingin hovioikeuden päätös 13.9.2022 Nro 1211

Helsingin hovioikeuden päätös 29.9.2022 Nro 1283

Helsingin hovioikeuden päätös 25.8.2022 Nro 1130

Helsingin hovioikeuden päätös 2.9.2022 Nro 1173

Helsingin hovioikeuden päätös 2.9.2022 Nro 1176

Helsingin hovioikeuden päätös 24.8.2022 Nro 1113

Keski-Suomen käräjäoikeuden ratkaisu nro 11633/2018

MUUT LÄHTEET

Kriminaalihuollon tukisäätiö, www.krits.fi, Tapaamiskäytännöt ja yhteydenpito vankilassa, luettu 7.11.2022

Lapsiasiain neuvottelukunnan aloite 14.3.2011